

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΚΚΟΥΡΑΣ

ΠΕΡΙ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ
ΚΑΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ
ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Αγία Νάπα 2021

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Συμπληρώθηκαν φέτος 200 χρόνια από την «Ανάσταση του Γένους» (1821-2021), από την εξέγερση των Ελλήνων και ολοκλήρης της Ρωμιοσύνης κατά του Τούρκου δυνάστη και την αποτίναξη των δεσμών τεσσάρων αιώνων οθωμανικής σκλαβιάς.

Οι δύο πόλοι, Ορθοδοξία και Πατρίδα, ήταν εκείνα που λειτούργησαν τότε. Και αυτά πηγάζουν ως «ιστορία και παράδειγμα» από την Ελληνική Παλιγγενεσία για την περριχαράκωση του Ελληνισμού και την παρακαταθήκη της Ορθοδοξίας στο σήμερα.

Μέσα στα πλαίσια των εορτασμών της Παλιγγενεσίας, η Πολιτιστική Ακαδημία «Άγιος Επιφάνιος» προβαίνει στη δημοσίευση εργασίας, στη σειρά της «Ψηφιακά Μελετήματα», με θέμα γενικότερο τους Νεομαρτύρες.

Οι Νεομαρτύρες στα χρόνια της σκλαβιάς με το μαρτύριό τους ενίσχυσαν την πίστη των χριστιανών και στάθηκαν ως ανάχωμα έναντι των εξισλαμισμών. Έτσι κατέστησαν τα πιο ωραία και ζωντανά παραδείγματα έμπνευσης και μίμησης αγώνων και θυσιών. Γι' αυτό δίκαια θα πρέπει να θεωρούνται βασικοί συντελεστές για την απελευθέρωση του Γένους, καθότι και αυτή ακόμα η Ελληνική Επανάσταση μπορεί να λέγεται πως πραγματοποιήθηκε γιατί τους προηγούμενους αιώνες τουρκικής σκλαβιάς προηγήθηκαν οι αγώνες και τα μαρτύρια των αγίων Νεομαρτύρων.

Η ψηφιακή αυτή εργασία του Δρα Θεολογίας, Επιθεωρητή Θρησκευτικών Μαθημάτων Μέσης Εκπαίδευσης και στενού συνεργάτη της Μητρόπολής μας, Γιώργου Κάκκουρα, φέρει τον τίτλο «Περί Νεομαρτύρων και Κύπριοι Νεομαρτύρες της Τουρκοκρατίας». Χωρίζεται σε τέσσερις μεγάλες ενότητες - κεφάλαια: ΜΕΡΟΣ Α, Μετοχή στο Πάθος Χριστού: Χριστοκεντρική προσέγγιση της μαρτυρίας και του μαρτυρίου των αγίων Μαρτύρων και Νεομαρτύρων. ΜΕΡΟΣ Β, Περί Νεομαρτύρων, με θέματα όπως τις τάξεις Νεομαρτύρων, τα μαρτύρια και την τιμή τους κ.ά. ΜΕΡΟΣ Γ, Νεομαρτύρες της Κύπρου. ΜΕΡΟΣ Δ, Ένταξη στο Αγιολόγιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας άλλων Κυπρίων Νεομαρτύρων της περιόδου της Τουρκοκρατίας (1571-1878).

Συγχαίρουμε τον αγαπητό μας Γιώργο Κάκκουρα για την εργασία και την ανταπόκρισή του να δημοσιευτεί αυτή από την Πολιτιστική Ακαδημία μας.

Ο Κωνσταντίας Βασίλειος
29 Νοεμβρίου 2021

Φιλουμένου νέου ιερομαρτύρου Κυπρίου

«Μάρτυς ὁ πιστός καὶ ἀληθινός»

Αποκάλυψη 3, 14

Άθλησις του αγίου μάρτυρος Θεοδώρου του εν Πέργη της Παμφυλίας μαρτυρησαντος
Μικρογραφία, Μηνολόγιο Βασιλείου, κώδικας *Vaticanus graecus* 1613, φ. 55

ΜΕΡΟΣ Α

Μετοχή στο Πάθος Χριστού: Χριστοκεντρική προσέγγιση της μαρτυρίας και του μαρτυρίου των αγίων Μαρτύρων και Νεομαρτύρων

«Να υπάρχει μεταξύ σας το ίδιο φρόνημα που είχε κι ο Ιησούς Χριστός, ο οποίος, αν και ήταν Θεός, δε θεώρησε την ισότητά του με τον Θεό αποτέλεσμα αρπαγής, αλλά τα απαρνήθηκε όλα, πήρε μορφή δούλου κι έγινε άνθρωπος· και όντας πραγματικός άνθρωπος ταπεινώθηκε θεληματικά υπακούοντας μέχρι θανάτου, και μάλιστα θανάτου σταυρικού. Γι' αυτό και ο Θεός τον ανέβασε πολύ ψηλά και του χάρισε το όνομα που είναι πάνω απ' όλα τα ονόματα. Κι έτσι, στο όνομα του Ιησού όλα τα επουράνια, τα επίγεια και τα υποχθόνια θα προσκυνήσουν, και κάθε γλώσσα θα ομολογήσει ότι Κύριος είναι ο Ιησούς Χριστός, για να δοξάζεται έτσι ο Θεός Πατέρας» (Φιλιπ. 2, 5-11).

Ο πιστός όταν εντάσσεται στο Σώμα του Χριστού, δηλαδή στην Εκκλησία Του, αποκτά την εμπειρία του σταυρικού Του θανάτου. Σκοπός του πιστού είναι να συμμετάσχει εμπειρικά και στο Πάθος του Χριστού αλλά και τη Δόξα Του. Η κενωτική αγάπη του Χριστού, ο οποίος «υπακούοντας μέχρι θανάτου, και μάλιστα θανάτου σταυρικού», λυτρώνει τον κόσμο και ο πάσχω με τον Χριστό πιστός, διά του Πάθους και του Θανάτου Αυτού, μετέχει και στη Ζωή και τη Δόξα Του. Ο απόστολος Παύλος υπερτονίζει: «Όσο για μένα, δε θέλω άλλη αφορμή για καύχηση εκτός από τον σταυρό του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, τον σταυρό που πάνω του πέθανε ο κόσμος για μένα κι εγώ για τον κόσμο» (Γαλ. 6, 14).

Ο κάθε πιστός καλείται να ομολογήσει έμπρακτα στη ζωή του την καλή ομολογία «ότι Κύριος είναι ο Ιησούς Χριστός, για να δοξάζεται έτσι ο Θεός Πατέρας». Η γνησιότητα αυτής της ομολογίας εμφανίζεται με την πορεία του πιστού προς την εσχατολογική τελειότητα, προς τη θέωση δηλαδή, που είναι ο σκοπός της ένταξής του στην Εκκλησία, στη μυστηριακή μετοχή του θανάτου και της Ανάστασης, του Πάθους και της Δόξας του Χριστού. Αυτή είναι η εν Χριστώ και η κατά Θεόν ζωή, το «Να υπάρχει μεταξύ σας το ίδιο φρόνημα που είχε κι ο Ιησούς Χριστός», το χριστοκεντρικό φρόνημα της ζωής του πιστού.

Ο παθών Χριστός κατέστη ο υπογραμμός των μαθητών Του, των μαθητών όλων των αιώνων, από την ημέρα του εκούσιου και λυτρωτικού Του Πάθους, μέχρι και τη συντέλεια των αιώνων. Οι ίδιοι οι απόστολοί Του κλήθηκαν στον υπογραμμό αυτό και οι απόστολοι με τη σειρά τους κάλεσαν τους πιστούς Του να ακολουθήσουν τα ίχνη Αυτού. «Τι αξία θα είχε αν υπομένατε τους βασανισμούς για κάτι κακό που κάνατε; Αν όμως κάνετε το καλό και σας τιμωρούν, και παρ' όλα αυτά δείχνετε υπομονή, τότε θα 'χετε την ευλογία του Θεού. Σ' αυτό σας κάλεσε ο Θεός. Γιατί ο Χριστός πέθανε για σας, αφήνοντάς σας το υπόδειγμα για να βαδίσετε στ' αχνάρια του. Αυτός "αμαρτία δεν έκανε, και δόλος στο στόμα του δεν βρέθηκε." Τις λοιδορίες δεν τις ανταπέδιδε, και όταν έπασχε δεν απειλούσε· εμπιστευόταν

στον δίκαιο Κριτή. “Αυτός σήκωσε τις αμαρτίες” μας με το ίδιο του το σώμα στον σταυρό, για να πεθάνουμε κι εμείς ως προς την αμαρτία, και να ζήσουμε μέσα στο θέλημα του Θεού. “Με τις πληγές του Χριστού γιατρευτήκατε”» (Α' Πέτρο. 2, 20-24).

Ο Βασιλεύς της Δόξης Χριστός κατήλθε στη γη από αγάπη, για να μαρτυρήσει τη δική του Αλήθεια, που είναι η αλήθεια περί Θεού και όποιος αγαπάει αυτή την Αλήθεια, δηλαδή τον Ίδιο, θα κατανοεί και τον ευαγγελικό Του λόγο. «Εγώ γι' αυτό γεννήθηκα και γι' αυτό ήρθα στον κόσμο, για να φανερώσω την αλήθεια· όποιος αγαπάει την αλήθεια καταλαβαίνει τα λόγια μου» (Ιωάν. 18, 37). Μάλιστα λίγο πριν τη Σταύρωσή Του είχε πει στους μαθητές Του ολοκάθαρα: «Εγώ είμαι η οδός, η αλήθεια και η ζωή· κανείς δεν πηγαίνει στον Πατέρα παρά μόνο αν περάσει από μένα» (Ιωάν. 14, 6).

Η μαρτυρία της Αλήθειας του Χριστού έχει πλέον σταυρική διάσταση. Τέλεια μαρτυρία του αληθινού Θεού της αγάπης, δόθηκε πλήρως από τον Σταυρωμένο Ιησού διά του Τιμίου Αίματός Του. Το σωτηριώδες γεγονός αυτό βεβαιώνει διαχρονικά και η Εκκλησία διά του στόματος του ευαγγελιστή της αγάπης, του Ιωάννη: «... κι αμέσως βγήκε από την πληγή αίμα και νερό. Αυτός που αναφέρει το γεγονός το είδε με τα μάτια του, κι αυτό που αναφέρει είναι αληθινό. Ξέρει κι ο ίδιος πως λέει την αλήθεια, ώστε κι εσείς να το πιστέψετε» (Ιωάν. 19, 34-35). Οι πιστοί καλούνται πλέον να πιστεύουν στο μεγάλο και οντολογικό γεγονός της μαρτυρούμενης αλήθειας του Χριστού, των Αποστόλων, της Εκκλησίας, γιατί αυτή η μαρτυρία Του είναι η απόλυτα αληθινή. Αλήθεια ότι ο Θεός αγαπά και σώζει. Ένα μυστήριο που μαρτυρείται διά της θυσίας του Αίματός Του επί του Σταυρού, ότι αυτός που πάσχει είναι ο αληθινός Θεός και ο Μάρτυρας της Αλήθειας, που η αγάπη του για τον άνθρωπο τον κατεβάζει στη γη και εν τέλει τον ανυψώνει στον Σταυρό Του.

Γράφει ο απόστολος των εθνών Παύλος προς τον μαθητή του Τιμόθεο: «Εσύ, όμως, άνθρωπε του Θεού, αυτά να τ' αποφεύγεις. Να επιδιώκεις τη δικαιοσύνη, την ευσέβεια, την πίστη, την αγάπη, την υπομονή, την πραότητα. Να αγωνίζεσαι

τον ωραίο αγώνα της πίστεως. Κατάκτησε έτσι την αιώνια ζωή, στην οποία και σε κάλεσε ο Θεός, για την οποία ομολόγησες την καλή ομολογία μπροστά σε πολλούς μάρτυρες. Σου παραγγέλλω μπροστά στον Θεό, που δίνει ζωή στα πάντα, και μπροστά στον Ιησού Χριστό, που έδωσε στον Πόντιο Πιλάτο τη μαρτυρία της καλής ομολογίας· την εντολή που σου δόθηκε, να τη φυλάγεις ακηλίδωτη και άψογη, ώσπου να έρθει ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός» (Α' Τιμ. 6, 11-14).

Από τότε, επί Ποντίου Πιλάτου, και από τον Γολγοθά, ο Χριστός γίνεται για τους πιστούς Του το πρώτο υπόδειγμα μαρτυρίας, η δε παρουσία Του στον κόσμο είναι παρουσία μαρτυρική. Είναι «ο μάρτυς ό πιστός και άληθινός» (Αποκ. 3, 14). Σύμφωνα και με την αγιολογική παράδοση Αυτός καθίσταται «Πρωτομάρτυρας», ο «Αρχιμάρτυρας», ο οποίος θα σφραγίσει τη ζωή των μαρτύρων της πίστης μέσα στην Εκκλησία Του. Θα εμφυσήσει στους πιστούς Του τον ζήλο να μεταδίδουν στον κόσμο την Αλήθεια Του, με το σταυρικό φρόνημα και το σταυροαναστάσιμο ήθος τους.

Πρώτοι οι απόστολοι και μαθητές Του, πιστοί άχρι θανάτου στον Διδάσκαλο και Κύριό τους, θα μαρτυρήσουν Αυτόν, τον Λόγο του Θεού, τον σαρκωμένο Θεό της Αγάπης, στους πιστούς Του ανά την οικουμένη. Οι μαθητές παίρνουν εντολή από τον Κύριό τους να μαρτυρήσουν για όσα είδαν και άκουσαν, «έν Αγίω Πνεύματι», και να κηρύξουν στον κόσμο το λυτρωτικό Του μήνυμα. «Θα λάβετε όμως δύναμη όταν θα 'ρθει το Άγιο Πνεύμα σ' εσάς, και θα γίνετε μάρτυρες δικόι μου, στην Ιερουσαλήμ, σε όλη την Ιουδαία και στη Σαμάρεια και ως τα πέρατα της γης» (Πράξ. 1, 8).

Θα κηρύξουν και θα μαρτυρήσουν σε όλους, τα όσα εμπειρικά έζησαν: «Σας γράφουμε για τον ζωοποιό Λόγο, που υπήρχε εξαρχής. Τον ακούσαμε και τον είδαμε με τα ίδια μας τα μάτια. Μάλιστα τον είδαμε από κοντά, και τα χέρια μας τον ψηλάφησαν. Όταν η ζωή φανερώθηκε, την είδαμε με τα μάτια μας. Καταθέτουμε, λοιπόν, τη μαρτυρία μας και σας μιλάμε για την αιώνια ζωή που ήταν με τον Πατέρα, φανερώθηκε όμως

σ' εμάς. Αυτό που είδαμε κι ακούσαμε, το αναγγέλλουμε και σ' εσάς, για να συμμετάσχετε κι εσείς μ' εμάς στην ίδια κοινωνία, που είναι η κοινωνία με τον Πατέρα και με τον Υιό του τον Ιησού Χριστό» (Α' Ιωάν. 1, 1-3).

Συνακόλουθο του αποστολικού-ευαγγελικού κηρύγματος και ήθους επέρχεται το μαρτύριο της συνειδήσεως ή ακόμα και το μαρτύριο του αίματος, εκεί που επιβάλλεται. «Να θυμάστε τον λόγο που σας είπα: δεν υπάρχει δούλος ανώτερος από τον κύριό του. Αν εμένα καταδίωξαν, θα καταδιώξουν κι εσάς: αν εφάρμοσαν τα λόγια μου, θα εφαρμόσουν και τα δικά σας. Αλλά θα σας τα κάνουν όλα αυτά εξαιτίας μου, γιατί δεν ξέρουν αυτόν που με έστειλε» (Ιωάν. 15, 20-21).

Συνακόλουθοι του Χριστού και σε άκρα συνακολουθία με τον Χριστό, θεωρήθηκαν εξαρχής από τους πιστούς και σε όλη τη ζωή της Εκκλησίας, κατεξοχήν οι Μάρτυρες και το μαρτύριο για τον Χριστό. Στην κυριολεξία θεωρήθηκαν και θεωρούνται ως οι ακολουθούντες τον Κύριο και Θεό τους. Υπέμειναν τους διωγμούς και τον μαρτυρικό θάνατο για την πίστη τους σε Αυτόν, επισφραγίζοντας έτσι με τον θάνατό τους τη μαρτυρία αυτής της πίστης τους. Στη χριστοκεντρική αυτή θεώρηση της ζωής και του θανάτου, ο Μάρτυρας δεν είχε κανένα δισταγμό και δίλημμα. Καθώς και ο απόστολος και μάρτυς του Χριστού Παύλος: «Γιατί για μένα το να ζω σημαίνει ζωή με τον Χριστό, και το να πεθάνω είναι κέρδος. Αφού όμως η ζωή μου σ' αυτόν τον κόσμο μού δίνει την ευκαιρία για ένα καρποφόρο έργο, δεν ξέρω τι να διαλέξω. Και τα δύο με συνεπαίρνουν: Από τη μια μεριά, επιθυμώ να φύγω απ' αυτόν τον κόσμο και να είμαι μαζί με τον Χριστό, που είναι το καλύτερο απ' όλα» (Φιλιπ. 1, 21-23).

Οι Μάρτυρες υπάρχουν γιατί προϋπήρξε ο Πρωτομάρτυρας Χριστός και οι ακολουθούντες Αυτόν, οι μιμητές του Πάθους Του. Μιμητές της αληθινής αγάπης και κατεξοχήν μαθητές Του. Αυτοί που έχουν πιεί, κατά το κυριακόν λόγιον, το ποτήριόν Του και έχουν βαπτιστεί στο βάπτισμά Του. «Τους απαντάει: (ο Ιησούς στους μαθητές Του, λίγο προ Του Πάθους Του) "Το ποτήρι μου θα το πιείτε, και με το βάπτισμα των παθη-

μάτων μου με το οποίο θα βαφτιστώ εγώ θα βαφτιστείτε» (Ματθ. 20, 23). Το βάπτισμα του μαρτυρίου αποτελεί τη συμμόρφωση στον θάνατο του Χριστού.

Ακόμα και η στάση του Χριστού έναντι των διωκτών και σταυρωτών Του, ήδη από τον πρωτομάρτυρα Στεφάνο, καταγράφεται από τον απόστολο Λουκά στις Πράξεις, κατά μίμηση Αυτού του πάσχοντος Χριστού. «Ο Ιησούς έλεγε: “Πατέρα, συγχώρησέ τους, δεν ξέρουν τι κάνουν”» (Λουκ. 23, 34). Και στις Πράξεις: «Ενώ αυτοί τον λιθοβολούσαν, ο Στέφανος προσευχόταν και έλεγε: “Κύριε Ιησού, δέξου το πνεύμα μου”. Γιστερα έπεσε στα γόνατα και φώναξε δυνατά: “Κύριε, μην τους λογαριάσεις την αμαρτία αυτή”. Και μ’ αυτά τα λόγια, ξεψύχησε» (7, 59-60). Στη συνέχεια τα μαρτύρια όλων των αγίων της Εκκλησίας, όλων των εποχών, συστοιχούν με το μαρτύριο Του Χριστού, αφού είναι κατά περίπτωση μια επανάληψη αυτού, κατά χάριν. Έτσι και στο Συναξάριον Γεωργίου του Νεομάρτυρος του Κυπρίου (1752), ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης σημειώνει ότι λίγο πριν την εκτέλεσή του σε θάνατο: «Ο δὲ γενναιοτάτος Μάρτυς τοῦ Χριστοῦ, ὑψώσας τὰ χέρια του οὕτω καθὼς ἦσαν δεμένα με τὰς ἀλύσους, εἰς τὸν οὐρανόν, μεγάλη τῆ φωνῆ ἀνεβόησε: “Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ δέξαι τὸ πνεῦμα μου καὶ ἀξιώσόν με τῆς Βασιλείας σου”». Το μαρτυρικό μοτίβο Χριστού και Μαρτύρων Του, ανά τους αιώνες, ήταν και παραμένει ακριβώς το ίδιο: ψευδομαρτυρία, καταδίκη σε θάνατο, συγχωρητικότητα για τους διώκτες και τους δήμιους.

Διάχυτη υπήρξε η πίστη ότι, κατά την ώρα και αυτού του μαρτυρίου τους, στους Μάρτυρες παρίσταται ο Ἰδιος Χριστός και τους ενισχύει, ενώ ταυτόχρονα οι ίδιοι πλημμυρίζονται από το άκτιστο φως και τη θεία χάρη. Έτσι ο μετά τον Χριστό πρωτομάρτυρας Στέφανος «γεμάτος από το Άγιο Πνεύμα, ατένισε τον ουρανό και είδε τη δόξα του Θεού και τον Ιησού να στέκεται στα δεξιά του Θεού» (Πράξ. 7, 55).

Όταν οι Μάρτυρες υπερασπίζονται την πίστη τους προς τον Χριστό ενώπιον των τυράννων, οι λόγοι τους είναι λόγοι αγιοπνευματικοί και αποκαλυπτικοί. Αυτό πίστευαν έντονα

και οι πιστοί που ήταν γύρω τους και τους άκουαν, και κατ' επέκταση και η Εκκλησία. Αυτό εξάλλου είχε διαβεβαιώσει τους μαθητές και μάρτυρές του ο Ιησούς πριν το άγιο Πάθος Του: «Πριν όμως γίνουν όλα αυτά, θα σας συλλάβουν, θα σας καταδιώξουν, θα σας παραδώσουν στις συναγωγές, θα σας κλείσουν στις φυλακές και θα σας οδηγήσουν μπροστά σε βασιλιάδες και ηγεμόνες εξαιτίας μου. Όλα αυτά θα σας δώσουν την ευκαιρία να δώσετε μαρτυρία για μένα. Νιώστε το καλά, πως δε χρειάζεται να ετοιμάζετε από πριν την απολογία σας, γιατί εγώ θα σας δώσω λόγια και σοφία, και σ' αυτά δε θα μπορέσουν να αντισταθούν ή να τα αντικρούσουν οι αντίπαλοί σας» (Λουκ. 21, 12-15).

Το μαρτύριο δεν εξαντλείται στο γεγονός ότι ο Μάρτυρας πάσχει για τον Χριστό. Αυτό που διακρίνει τον θάνατο ενός Μάρτυρα από τον θάνατο ενός ήρωα είναι το γεγονός ότι ο τελευταίος πάσχει προς χάρη ενός ανθρώπου ή για μια ανθρώπινη υπόθεση, ενώ ο Μάρτυρας πάσχει για χάρη του «Υιού του Ανθρώπου», ο οποίος με τον δικό Του θάνατο εγκαινίασε τη δημιουργία ενός καινούργιου κόσμου. Το μαρτύριο των αγίων είναι καρπός της αγιοτριαδικής άκτιστης χάρης, εξαιτίας της κατά Θεόν ζωής τους. Δεν αποτελεί ανθρώπινη «ηρωική» πράξη, αλλά πράξη πιστού στον οποίο ενοικεί η χάρη του Θεού. Μαρτύριο χωρίς ευαγγελική ομολογία είναι ανύπαρκτο. Γι' αυτό και εν προκειμένω οπωσδήποτε σε έναν άγιο Μάρτυρα, προηγείται πάντα το μαρτύριο της συνειδήσής του, δηλαδή το ευαγγελικό ήθος και έπεται το μαρτύριο του αίματός του. Αυτό τον καθιστά πλέον τέλειο μιμητή του Χριστού. Ο απόστολος και μάρτυς του Χριστού Παύλος τόνιζε στους πιστούς ότι: «σ' εσάς δόθηκε το χάρισμα, όχι μόνο να πιστεύετε στον Χριστό, αλλά και να υποφέρετε γι' αυτόν» (Φιλιπ. 1, 29). Το μαρτύριο υψώνεται στην κορυφαία θέση της τελειότητας, γιατί γίνεται μόνο από αγάπη σταυρική, μια αγάπη με διάσταση οριζόντια και κάθετη, αγάπη προς τον Θεό και τον άνθρωπο. «Αυτή είναι η δική μου εντολή: να αγαπάτε ο ένας τον άλλο, όπως εγώ σας αγάπησα. Κανείς δεν έχει μεγαλύτερη αγάπη από κείνον που θυσιάζει τη ζωή του για χάρη των φίλων του. Εσείς, είστε φίλοι μου, αν κάνετε αυτά που σας παραγγέλλω εγώ» (Ιωάν. 15, 12-14).

Οι άγιοι Μάρτυρες καθίστανται πλέον και οι ίδιοι ως πρότυπα αληθινής ζωής της Εκκλησίας και παραδείγματα μίμησης. Γιατί είναι οι χριστοφόροι, θεοφόροι και πνευματοφόροι. Το λόγιο του απόστολου Παύλου «Μιμηθείτε εμένα, όπως κι εγώ μιμούμαι τον Χριστό» (Α' Κορ. 11, 1), μπορούν και το επαναλαμβάνουν προς τους πιστούς όλοι οι άγιοι και δη οι Μάρτυρες. Ήδη στα πρώτα Μαρτυρολόγια της Εκκλησίας το στοιχείο της μίμησης του Μάρτυρα υπερτονίζεται και καλούνται οι πιστοί να γίνουν συμμαθητές τους και επομένως μαθητές του Αρχιμάρτυρα Χριστού. Η πορεία του πιστού προς τελείωση γίνεται μέσα στην Εκκλησία με όλους τους αγίους και Μάρτυρες.

Η θεολογική-εκκλησιαστική σπουδαιότητα του μαρτυρίου είναι μεγάλη. Υπήρξε δύναμη ενθουσιαστική, θεμελιωτική και μυστηριακή. Η τοπική Εκκλησία θεμελιώνεται, αναπτύσσεται και καρποφορεί με το αίμα και τη θυσία των Μαρτύρων αγίων της. Και ο Χριστός θριαμβεύει και διά των Μαρτύρων Του. Οι θαρραλέοι ακόλουθοι του «έσφαγμένον Άρνιον», όλοι οι Μάρτυρες Χριστού, με τη θυσία τους αναδεικνύονται και απόστολοι Χριστού και κήρυκες μεγαλοφωνότατοι του ευαγγελικού κηρύγματος και ήθους. Αναγγέλλοντας προς όλους πως: «Έχοντας, λοιπόν, γύρω μας τόσο μεγάλη στρατιά μαρτύρων, ας τινάξουμε από πάνω μας κάθε φορτίο, και την αμαρτία που εύκολα μας εμπλέκει, κι ας τρέχουμε με υπομονή το αγώνισμα του δύσκολου δρόμου, που έχουμε μπροστά μας. Ας έχουμε τα μάτια μας προσηλωμένα στον Ιησού, που μας έδωσε την πίστη, την οποία και τελειοποιεί. Αυτός που, αντί για τη χαρά που θα μπορούσε να έχει, υπέμεινε τον σταυρικό θάνατο περιφρονώντας την ατίμωση, και κάθισε στα δεξιά του θρόνου του Θεού» (Εβρ. 12, 1-2).

Οι Μάρτυρες όλων των εποχών και όλων των αιώνων ζωής της Εκκλησίας, από την ίδρυσή της μέχρι και τη συντέλεια του κόσμου, είναι και στερέωμά της και δόξα και καύχημά της. Οι Νεομάρτυρες στην ιστορία της Εκκλησίας υπήρξαν ίσοι των αρχαίων Μαρτύρων του Χριστού και κατά την ομολογία της

πίστης τους έναντι των τυράννων και διωκτών τους και κατά το μαρτύριό τους. Για τον λόγο αυτό, όπως και των αρχαίων έτσι και των Νεομαρτύρων τα μαρτύρια προσεγγίζονται χριστοκεντρικά.

Η ενσυνείδητη και ένθερμη ομολογία της πίστης, που οδηγεί τους Νεομάρτυρες στον μαρτυρικό θάνατο, δεν διαφέρει καθόλου από αυτή των πρωτοχριστιανικών αιώνων. Μάλιστα με το μαρτύριό τους αφαιρούν κάθε απορία και δισταγμό για τα αρχαία μαρτύρια και τους Μάρτυρες. Η μόνη διαφορά έγκειται στο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον που έζησε ο κάθε Μάρτυρας.

Οι Νεομάρτυρες οικοδομούν την ορθόδοξη Εκκλησία σε καιρούς δύσκολους και αντιχριστιανικούς. Η μετά παρηρησίας τολμηρή επίκληση του σωτήριου ονόματος του Χριστού, προ και κατά τη διάρκεια του μαρτυρικού τους θανάτου, είναι και στο λεκτικό και στο ουσιαστικό περιεχόμενο ταυτόσημη με αυτή των παλαιών Μαρτύρων. Η δήλωση «Χριστιανός είμι» των αρχαίων Μαρτύρων, ενώπιον των ειδωλολατρών διωκτών τους, επαναλαμβανόταν χάριν του Χριστού και με τον Χριστό και από τους νέους Μάρτυρες. Έτσι λοιπόν, στα Συναξάρια παραδείγματος χάρη των Κυπρίων Νεομαρτύρων της Τουρκοκρατίας, οι Μάρτυρες του Χριστού φαίνονται να δηλώνουν μπροστά στους οθωμανούς συκοφάντες, δικαστές και δήμιους ταυτόσημα και με τους αρχαίους Μάρτυρες. Με το στόμα του αγίου Γεωργίου (1752) ότι «Χριστιανός έγεννήθη και Χριστιανός θέλω να αποθάνω». Με τη φωνή του αγίου Πολυδώρου (1794) το «Χριστιανός είμαι, Χριστιανός θέλω να αποθάνω» δεν αρνούμαι την πίστιν μου, δεν αρνούμαι τον Ήσούν μου». Με τον άγιο Μιχαήλ (1835) να επαναλαμβάνει μετά των συναθλητών του «ήμεεις γάρ Χριστιανοί έσμεν, και Χριστιανοί έσόμεθα ... Χριστώ πιστευόμεν και Χριστιανοί θανούμεθα».

Εμφαίνεται και έμπρακτα πως και το μαρτύριο των αγίων Νεομαρτύρων εμπνέεται από τη σταυρική θυσία του Χριστού, χάρη του οποίου καταφρονούν και αυτόν τον θάνατο. Όπως

όλοι οι Μάρτυρες, έτσι και οι Νεομάρτυρες σύρονται στο μαρτύριο, όπως ο Κύριός τους, ως πρόβατα επί σφαγής, βυθίζονται μέσα στον εξευτελισμό, παραγνωρίζεται και καταπατείται το δίκαιό τους στα άνομα δικαστήρια (πρβλ. Ησ. 53, 7-8). Με το χριστιανικό μαρτύριο του αίματός τους γίνονται και αυτοί σπονδή θυσίας λειτουργικής, της πίστης του Χριστού (πρβλ. Φιλιπ. 2, 17). Είναι και οι Νεομάρτυρες οι θυσιασθέντες με τον Κύριό τους, αλλά και οι δοξασμένοι διά Αυτού: *«Υστερα κοίταξα και να! Αρνίο στέκεται πάνω στο όρος Σιών και μαζί του εκατόν σαράντα τέσσερις χιλιάδες άνθρωποι, έχοντας γραμμένο πάνω στα μέτωπά τους το όνομά του και το όνομα του Πατέρα του ... Είναι εκείνοι που ακολουθούν το Αρνίο όπου κι αν πάει. Απ' όλη την ανθρωπότητα αυτοί έχουν λυτρωθεί ως πρώτη προσφορά στον Θεό και στο Αρνίο»* (Αποκ. 14, 1,4).

Οι Μάρτυρες της Εκκλησίας, και οι Μάρτυρες των κατακομβών και οι Νεομάρτυρες, αγωνίζονται τον ίδιο αγώνα της Αλήθειας, ομολογούν την ίδια πίστη στον Χριστό. Ακόμα και οι τρόποι του μαρτυρίου ήταν πάντα οι ίδιοι. Βασανιστήρια, καύση, αποκεφαλισμός και άλλα ίδια. Τα ψευδοδικαστήρια και οι αρνήσεις τα ίδια. Η ίδια ορθή ομολογία ορθόδοξης πίστης, αυτή που αγιοποιεί. Μόνο οι δήμιοι διαφέρουν. Η Εκκλησία είναι η μόνη σταθερά του κόσμου τούτου. Τόσο η ζωή όλων των Μαρτύρων μέσα στην Εκκλησία όσο και ο μαρτυρικός θάνατός τους αποτελούν τη διαχρονική μίμηση του Χριστού. Κέντρο ζωής και θανάτου τους ο Χριστός, η Ζωή, το Πάθος, ο Σταυρικός Του θάνατος και η ένδοξη Ανάστασή Του. Έτσι και οι Μάρτυρες και Νεομάρτυρες ταυτόχρονα αποτελούν και τη διαχρονική θριαμβευτική πορεία της Εκκλησίας μέσα στον κόσμο μέχρι τα έσχατα.

*Αΐνους καὶ ᾠδάς, οἱ φίλαθλοι σὺν πόθῳ,
ἄδωμεν ἀεὶ, τοῖς νέοις τῶν Μαρτύρων.
Ὁ γὰρ γεραίρων, Μάρτυρας, Χριστοῦ φίλους,
Χριστὸν γεραίρει, τὸν φίλον τῶν Μαρτύρων*

Νικοδήμου Αγιορείτου, Ἐπίγραμμα ἱαμβικὸν
εἰς τοὺς Νεομάρτυρας

ΜΕΡΟΣ Β

Περί Νεομαρτύρων, μαρτυρίων και τιμής

1. Περί Νεομαρτύρων

Το φρόνημα της Εκκλησίας είναι μαρτυρικό, στηρίζεται στους Μάρτυρες και το μαρτύριό τους. Αν δεν υπήρχαν οι Μάρτυρες των αρχαίων διωγμών η μετέπειτα ιστορία της ζωής της Εκκλησίας θα μπορούσε ίσως να ήταν και διαφορετική. Αν δεν υπήρχαν Μάρτυρες, οι λιγοψυχούντες, που δεν ήταν λίγοι, μπορεί και να έχαναν την πίστη τους. Ευτυχώς όμως στην Εκκλησία υπήρξαν οι χιλιάδες των χιλιάδων που ομολογούσαν και θυσιάζονταν για την πίστη τους και την αγάπη τους προς τον Θεό. Και υπήρξαν το στήριγμα των πιστών.

Το ίδιο συνέβη στην Εκκλησία και κατά τα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας, όταν οι οθωμανοί Τούρκοι δίωκαν τους χριστιανούς. Σε αυτούς τους σκληρούς διωγμούς αναδείχθηκαν οι νέοι Μάρτυρες του Χριστού, οι Νεομάρτυρες, που υπήρξαν και ανάχωμα εξισλαμισμού αλλά και αφελληνισμού. Γι' αυτό και ο άγιος Νικόδημος Αγιορείτης γράφει στο προοίμιο του *Νέου Μαρτυρολογίου* του και αναφωνεί και εγκωμιάζει: «Διὰ τί πῶς δὲν εἶναι δίκαιον, νὰ δοξολογῇ τινὰς μυριάκις τὸν Κύριον, βλέποντας ... ὅτι καὶ τώρα εἰς τοὺς ἐδικούς μας καιρούς, ἀνατέλλουσιν ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, εἰς τὸ νοητὸν τῆς Ἐκκλησίας στερέωμα, ὡσὰν ἄλλοι Νεοφανεῖς ἀστέρες καὶ κομήται, Νεοὶ ἀθληταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ στρατιῶται ἀήττητοι; καὶ καταλάμπουσιν ὄλων τῶν Ὁρθοδόξων τὸ πλήρωμα, μὲ τὰς γλυκυτάτους ἀκτῖνας τοῦ μαρτυρίου καὶ τῶν θαυμάτων τους;

Πῶς δὲν εἶναι πρέπον νὰ εὐχαριστῇ τινὰς τὸν Θεὸν βλέποντας ὑποκάτω εἰς τὸν σκληρὸν ζυγὸν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν νῦν κρατούντων, τόσους ἀθλητάς; οἱ ὅποιοι, διὰ νὰ φυλάξουν τὴν ἐλευθερίαν καὶ εὐγένειαν τῆς Χριστιανικῆς ἡμῶν πίστεως, κατεφρόνησαν πλοῦτον, δόξαν, ἡδονὰς καὶ κάθε ἄλλην σωματικὴν ἀπόλαυσιν, καὶ παρέδωκαν προθύμως τὸν ἑαυτὸν τους εἰς θάνατον; Πῶς δὲν εἶναι ἄξιον νὰ δοξάζῃ ὁ καθεὶς τὸν Θεόν, βλέποντας τὸν φόβον τῆς μελλούσης κρίσεως νὰ προχωρήσῃ τόσον εἰς τούτους τοὺς γενναίους Μάρτυρας; τὸν πόθον τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν νὰ υπερνικήσῃ εἰς αὐτούς; τὴν πίστιν νὰ στερεωθῇ τόσον εἰς τὴν ψυχὴν τους; τὴν ἐλπίδα νὰ ἀυξηθῇ εἰς τὴν φαντασίαν τους; καὶ τὸ πῦρ τῆς θείας ἀγάπης νὰ ἀνάψῃ εἰς τὰς καρδίας τους τόσον πολλά; ὥστε ὅπου νὰ τρέχουν οἱ μακάριοι εἰς τὸ μαρτύριον, ὡσὰν τὰ πρόβατα εἰς τὴν σφαγὴν; καὶ νὰ λογιάζουν τὰ βάσανα, ὡς ξεφαντώματα; τὰς φυλακάς, ὡς παλάτια; τὰ δεσμά, ὡς χρυσᾶ στολίδια; τὰς ἀτιμίας διὰ τιμίας; τὰς θλίψεις διὰ ἀναπαύσεις; τὴν φλόγα τοῦ πυρὸς ὡς δροσισμὸν καὶ ἀνάψυξιν; τὰ μαχαίρια διὰ παιγνίδια; καὶ τελευταῖον, τὸν σκληρότατον θάνατον διὰ ζῶν αἰώνιον;

Καὶ ταῦτα πότε; ὅταν ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ἔλειπεν· ὅταν ἡ πίστις ἠσθένησεν· ὅταν ἡ ἐλπίς ὀλιγόστευσε· πότε; ὅταν ἡ ἀρετὴ ἐξέλιπε καὶ ἡ κακία ἐπερίσσειεν· ...

... Κατὰ ἀλήθειαν τοῦτο εἶναι ἓνα θαῦμα παρόμοιον ὡσάν νὰ βλέπη τινὰς μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ χειμῶνος, ἔαρινά ἄνθη καὶ τριαντάφυλλα· μέσα εἰς τὴν βαθυτάτην νύκτα, ἡμέραν καὶ ἥλιον· μέσα εἰς τὸ ψηλαφητὸν σκότος, φῶτα λαμπρότατα· ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας, νὰ βλέπη ἐλευθερίαν· καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τωρινῆς ἀσθενείας, ὑπερφυσικὴν δύναμιν».

Ὅταν τότε ἡ Ἐκκλησία διωκόταν ἀπὸ τοὺς ὠθωμανοὺς καὶ οἱ χριστιανοὶ ἔχαναν τὶς ἀνθρώπινες τοὺς δυνάμεις, ὁ Θεὸς φανέρωσε τὸ θαῦμα ποὺ ονομάζεται Νεομάρτυρες. Ἦταν ἡ εμπειρική ἀναγκαιότητα φανέρωσης στὴν Ἐκκλησία καὶ τοὺς πιστοὺς τῆς, τοῦ καθαρτικοῦ καὶ σωτηριώδους μαρτυρίου. Ἡ σημασία τοῦ μαρτυρίου τῶν νεοφανῶν Μαρτύρων τῆς Τουρκοκρατίας εἶναι τεράστια. Δὲν ἔδωσε μόνο ἐλπίδα στοὺς καταπιεσμένους χριστιανοὺς, ἀλλὰ ἀναζωπύρωσε καὶ τὴν πίστη τῶν χριστιανῶν πρὸς τὸν Τριαδικὸ Θεό, τὴν πίστη ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὰ πλάσματά Του καὶ ἐπιδιώκει, θέλει καὶ τοὺς χαρίζει τὴ σωτηρία τοὺς, ποὺ πηγάζει ἀπὸ Αυτόν. Δίδασκαν ἔμπρακτα οἱ Νεομάρτυρες με τὸ μαρτύριό τοὺς στὸν Χριστό τὴν ἴδια τὴν Ἀλήθεια, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ καὶ σώζει. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἔθνους ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν ἀφανίστηκε στα σκληρὰ χρόνια τῆς τουρκικῆς τυραννίας, γιατί βρῆκε πολλή χάρη ἀπὸ τὸν Θεὸ διὰ τῶν Νεομαρτύρων Του.

Γράφει καὶ πάλι ὁ ἅγιος Νικόδημος Ἀγιορείτης: «Εἰδὲ καὶ ἔρωτᾷ τινὰς, διὰ ποῖα αἷτια εὐδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ γίνωνται οὗτοι οἱ νέοι Μάρτυρες εἰς τοὺς τωρινούς καιρούς; Ἀποκρίνομαι, ὅτι διὰ πέντε τινά·

α' διὰ νὰ ἦναι ἀνακαινισμὸς ὅλης τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως·

β' διὰ νὰ μένουν ἀναπολόγητοι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Κρίσεως οἱ ἀλλόπιστοι·

γ' διὰ νὰ ἦναι δόξα μὲν καὶ καύχημα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἔλεγχος δὲ καὶ κατασχύνη τῶν ἑτεροδόξων·

δ' διὰ νὰ ἦναι παράδειγμα ὑπομονῆς εἰς ὅλους τοὺς Ὁρθοδόξους Χριστιανοὺς ὅπου τυραννοῦνται ὑποκάτω εἰς τὸν βαρὺν ζυγὸν τῆς αἰχμαλωσίας·

ε' δὲ καὶ τελενταῖον, διὰ νὰ ἦναι θαρρὸς καὶ παρακίνησις εἰς τὸ νὰ μιμηθοῦν διὰ τοῦ ἔργου τὸ μαρτυρικὸν τοὺς τέλος, καὶ

ὄλοι μὲν οἱ Χριστιανοὶ οἱ κατὰ περίστασιν εἰς τὸ μαρτυρῆσαι ἀναγκαζόμενοι· ἐξαιρέτως δὲ καὶ μάλιστα, ὅσοι ἔφθασαν νὰ ἀρνηθοῦν πρότερον τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν».

2. Ο ὅρος Νεομάρτυρες

Ο ὅρος Νεομάρτυρες ἀρχισε νὰ χρησιμοποιεῖται μετὰ τὴν περίοδο τῆς Εἰκονομαχίας στο Βυζάντιο, σὲ ἀντιδιαστολή πρὸς τοὺς ἀρχαίους Μάρτυρες, γιὰ νὰ δηλώσει αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι μαρτύρησαν, γιὰτὶ ἀπέδιδαν τιμὴ στὶς εἰκόνες. Στὴ συνέχεια, ὁμως, επικράτησε γιὰ νὰ δηλώσει ὅλους (λαϊκοὺς καὶ κληρικοὺς, παιδιὰ, ἄνδρες, γυναῖκες, μοναχοὺς, ιερεῖς, ἐπισκόπους καὶ πατριάρχες) ὅσοι, κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, θυσίασαν τὴ ζωὴ τοὺς ἢ υπέστησαν κάθε εἶδους διώξεις καὶ βασανιστήρια, παραμένοντες ἀκλόνητοι στὴ χριστιανικὴ πίστη.

Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης τὸ 1453 σηματοδότησε τὴν κατάλυση τῆς βυζαντινῆς αυτοκρατορίας. Σὲ πολλές ὁμως περιοχὲς ἡ οθωμανικὴ κατάκτηση εἶχε συντελεστεῖ πολὺ νωρίτερα, ὅταν ἀπὸ τὸν 12ο ἕως τὸν 13ο αἰῶνα, οἱ οθωμανοὶ κατελάμβαναν ἐδάφη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τότε ἐγίνε προσπάθεια τὸ μεγαλύτερο μέρος του, ἄλλοτε, μικρασιατικοῦ καὶ θρακικοῦ πληθυσμοῦ νὰ ἐξιλαμιστεῖ, με ἀποτέλεσμα τὴ νέα ἀρχὴ τοὺ πλῆθους τῶν νέων Μαρτύρων.

Οἱ Νεομάρτυρες ὁμως δὲν εἶναι μόνο φαινόμενο τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ ἀρχὴ τοὺ ἀνάγεται στὸν 7ο αἰῶνα, ὅταν ὁ Μωάμεθ θέλησε νὰ ἐπιβάλει τὸ Ἰσλάμ με τὴ βία. Νεομάρτυρες ἐπίσης δὲν υπῆρξαν μόνο κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, ἀλλὰ καὶ νωρίτερα ἐπὶ Λατινοκρατίας. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι μαρτύρησαν ἀργότερα, κατὰ τὸν 20ο αἰῶνα, ὅταν, γιὰ παράδειγμα κατὰ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ τὸ 1922, μαρτύρησαν πολλοὶ χριστιανοί, λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ προτιμώντας τὴ θυσία γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτοὶ ὀνομάζονται Νεομάρτυρες. Ἐπίσης, Νεομάρτυρες λέγονται καὶ αὐτοὶ ποὺ μαρτύρησαν στὶς ἱστορικὰ ὀρθόδοξες χώρες καὶ κατὰ τὰ χρόνια κυριαρχίας τῶν ἀθεϊστικῶν καθεστώτων τοῦ προηγούμενου αἰῶνα. Ἀλλὰ καὶ οπουδήποτε ἀλλοῦ, σὲ ολόκληρη τὴν οἰκουμένη, μαρτύρη-

σαν χριστιανοί, επειδή ομολόγησαν την ορθόδοξη χριστιανική πίστη τους στον Σωτήρα Χριστό και έμειναν ακλόνητοι σε αυτή την ομολογία μέχρι τέλους.

Η καθιέρωση του όρου «Νεομάρτυρες» πρέπει να τονιστεί ότι οφείλεται κατά πρώτον και κύρια στον άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη, ο οποίος στο έργο του *Νέον Μαρτυρολόγιον* (1799) έθεσε ως χρονικό όριο το 1453, από το οποίο έτος και μετά οι άγιοι που μαρτύρησαν για την πίστη τους στον Χριστό ονομάζονται Νεομάρτυρες.

3. Εξισλαμισμοί: αίτια και αφορμές

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους, ο Σουλτάνος, ο Μωάμεθ Β' ο Πορθητής, παραχώρησε στην Εκκλησία κάποια προνόμια, για λόγους ιστορικούς, πολιτικούς και οικονομικούς. Σύμφωνα όμως με το Κοράνι, οι οπαδοί του Ισλάμ έχουν δικαίωμα και ιερό καθήκον να χρησιμοποιήσουν ακόμα και βία προκειμένου να διαδώσουν την πίστη τους. Έτσι τα γραπτά ή προφορικά προνόμια είχαν πολλές φορές μόνο θεωρητικό χαρακτήρα, καθώς στηρίζονταν στην καλή διάθεση των κατακτητών.

Τίποτε δεν εμπόδιζε τους εκάστοτε τοπικούς διοικητές να πιέζουν, με διάφορους τρόπους, τους χριστιανούς να αλλαξοπιστήσουν, όχι μόνο για να επιβεβαιώσουν την πνευματική υπεροχή του Ισλάμ, αλλά και για να τονώσουν τη στρατιωτική και πολιτική οργάνωσή τους. Το ίδιο όμως έκαναν και οι Τούρκοι ιερωμένοι, οι οποίοι ήταν αρκετά φανατισμένοι και γίνονταν κήρυκες της θρησκείας τους. Θεωρούσαν ύψιστο θρησκευτικό και ιεραποστολικό καθήκον τους να συμβάλουν στην εξωμοσία ενός «απίστου», δηλαδή χριστιανού, με κάθε θεμιτό ή αθέμιτο τρόπο. Ο εξισλαμισμός χριστιανού και μάλιστα κληρικού, εκλαμβάνόταν ως θρίαμβος για τους οθωμανούς. Επιπλέον οι κατακτητές θεωρούσαν ότι οι εξισλαμισθέντες «τούρκευαν» κιάλας, δηλαδή όσοι ασπάζονταν το Ισλάμ είτε μεμονωμένα είτε και ομαδικά, γίνονταν και Τούρκοι. Κατά τον τρόπο αυτό γινόταν από τη μια και αφελληνισμός και από την

άλλη εδραίωση της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ακόμα, αιτία εξισλαμισμού ήταν και η οικονομική απληστία των Τούρκων, οι οποίοι γνώριζαν πως η περιουσία των χριστιανών που δεν θα αλλαξοπιστούσαν και θα οδηγούνταν στο μαρτύριο, θα περιερχόταν στην κυριαρχία τους.

Σε ατομικό επίπεδο, η εξωμοσία ήταν η μοναδική διέξοδος που μπορούσε να απαλλάξει έναν χριστιανό κατηγορούμενο, ο οποίος είχε προσαχθεί στις τουρκικές αρχές ή στον ιεροδικαστή (καδή) – ανεξάρτητα αν η κατηγορία που τον βάραινε ήταν πραγματική ή ψευδής –, από τη θανατική ποινή. Ακόμα και ένας εγκληματίας χριστιανός, αν ασπαζόταν το Ισλάμ, απαλλασσόταν των κατηγοριών και των οποιωνδήποτε εγκλημάτων του.

Βασικό στοιχείο καταδίκης των Νεομαρτύρων ήταν η μισαλλοδοξία και ο θρησκευτικός φανατισμός των οθωμανών Τούρκων. Οι Τούρκοι χρησιμοποιούσαν κάθε απάνθρωπο μέσο για να αναγκάσουν αυτούς να αρνηθούν τον Χριστό και να εξισλαμιστούν. Όταν, λοιπόν, αυτοί αρνούνταν σθεναρά, οδηγούνταν μπροστά στον καδή και με συνοπτικές και άνομες διαδικασίες, δικάζονταν και καταδικάζονταν σε θάνατο. Σε αυτή τη διαδικασία, στην οποία ζητούνταν η άρνηση της πίστης του Χριστού και κατά συνέπεια ο εξισλαμισμός για να σώσουν τη ζωή τους, υποβαλλόταν η πλειονότητα των κληρικών και λαϊκών Νεομαρτύρων.

Οι πιο πολλές κατηγορίες εναντίον των χριστιανών συνήθως ήταν συκοφαντικές, ψευδείς και ανυπόστατες, γνωστές στους χριστιανούς ως «αβανιές». Η συνηθέστερη ήταν για εξύβριση του προφήτη Μωάμεθ. Άλλες κατηγορίες ήταν η υποτιθέμενη υπόσχεση κάποιου χριστιανού ότι θα ασπαστεί το Ισλάμ, ακόμα και αν είχε ειπωθεί υπό την επήρεια μέθης ή χάρη αστεϊσμού, ή ότι φόρεσαν οθωμανικά ρούχα ή υποδήματα, ή ότι διάβασαν την ισλαμική ομολογία πίστης, έστω και αν δεν την κατανοούσαν. Επίσης, αν κατά οποιονδήποτε λόγο, ψευδή ή αληθινό, ένας χριστιανός πρόσβαλλε ή ζημίωνε οικονομικά ή ηθικά κάποιο μουσουλμάνο, αυτός οδηγούνταν διά της βίας στον εξισλαμισμό. Στην εξωμοσία ή στον θάνατο οδηγούνταν

και χριστιανοί που κατηγορήθηκαν ότι προσπάθησαν να εκχριστιανίσουν μουσουλμάνους ή ότι ερωτεύτηκαν οθωμανές. Εκείνο όμως που οδηγούσε στην προσπάθεια εξισλαμισμού ή μαρτυρίου πολλούς χριστιανούς με μανία και μίσος, κυρίως κατά τον 17ο και 18ο αιώνα, ήταν η εμφανής εκπαιδευτική, ιεραποστολική και φιλανθρωπική τους δράση, στην οποία οι Τούρκοι δεν έδειχναν καμιά ανοχή.

Παραδείγματος χάριν, οι τρεις γνωστοί Κύπριοι Νεομάρτυρες της Τουρκοκρατίας μαρτύρησαν αφού, ο μεν πρώτος άγιος Γεώργιος (1752) κατηγορήθηκε ψευδώς «*ὄτι εἶπε νὰ τουρκίση, καὶ νὰ πάρῃ τὴν νέαν [Τούρκισσαν] διὰ γυναικα*», ο δε άγιος Πολύδωρος (1794) επειδή «*εὕρισκόμενος μίαν ἡμέραν εἰς χαραῖς καὶ ξεφαντώματα*» με το αφεντικό του «*ἓνα Κιεσίφην ἀρνησίχριστον Ζακύνθιον ... ἠκολούθησε καὶ νὰ μεθύσῃ ... Ἡ μέθη τοῦ ἐσκότισε τὰς φρένας καὶ ... τὸν ἐκατάστησε νὰ ἀρνηθῆ, φευ! τὸν Χριστὸν ...*», στη συνέχεια αφού μετανοήσει και απαρνηθεί μπροστά στον καδή τη θρησκεία του Μωάμεθ, ο Πολύδωρος θα μαρτυρήσει για τον Χριστό. Τέλος, ο τρίτος Μάρτυρας Μιχαήλ (1835) «*πρεσβυτέραν ἄγων ἡλικίαν, φόβῳ συσχεθεῖς, ἠρνήσατο τὴν πάτριον εὐσέβειαν*», και εξισλαμίστηκε με τη βία. Όταν αργότερα απαρνήθηκε την πλάνη του Ισλάμ, κατηγορήθηκε και, αφού βασανίστηκε, έλαβε τον μαρτυρικό θάνατο.

Θα πρέπει όμως να σημειώσουμε πως γενικά τα δεινά και οι δυσβάσταχτες φορολογικές υποχρεώσεις των υπόδουλων οδηγούσαν χριστιανούς στην εξωμοσία, δηλαδή εκούσια στο να αλλαξοπιστήσουν, να «τουρκεψουν» και να γίνουν μουσουλμάνοι. Όσο δε οι πιέσεις αυξάνονταν, τόσο περισσότερο εξασθενούσε η ψυχική αντίσταση των χριστιανών. Από την άλλη, ισχυρό κίνητρο, που αύξανε τις περιπτώσεις εκουσιών εξισλαμισμών, ήταν και οι σημαντικές οικονομικές ελαφρύνσεις που προβλέπονταν για αυτούς που ασπάζονταν το Ισλάμ, οι διευκολύνσεις και τα αξιώματα που δίνονταν στους εξισλαμισθέντες, από τους οθωμανούς.

Παρόλο που ο προσηλυτισμός φαινόταν ότι γινόταν, ως επί το πλείστον, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, υπάρχουν μωαμεθανικές και χριστιανικές μαρτυρίες που απο-

δεικνύουν ότι ο εξισλαμισμός ήταν βίαιος και σκληρός. Αυτή η πρακτική, των ακούσιων βίαιων εξισλαμισμών, παρατηρήθηκε έντονα από την πλευρά των κατακτητών, επί Μουράτ Α' (1362-1389), με τον «παιδικό φόρο», το γνωστό παιδομάζωμα, που, εξαιτίας του υποχρεωτικού και θεσμικού χαρακτήρα του σε όλη την οθωμανική κυριαρχία και δυναστεία, αποτελούσε μια μόνιμη και οδυνηρή αιμορραγία για τους υπόδουλους χριστιανούς Ρωμιούς. Τα παιδιά αυτά, εκτός του ότι γίνονταν μουσουλμάνοι, εκπαιδούνταν και γίνονταν οι σκληροί γενίτσαροι, επίλεκτοι δηλαδή στρατιώτες.

Επιγραμματικά και καταληκτικά, θα λέγαμε πως η πρώτη αιτία των διωγμών κατά των χριστιανών και ο κύριος λόγος των εξισλαμισμών τους ήταν η μισαλλοδοξία και ο θρησκευτικός φανατισμός των οθωμανών.

4. Μελετήματα περί Νεομαρτύρων της Τουρκοκρατίας

Θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος μελετητής πως οι ιστορικές πηγές που αναφέρονται στους Νεομάρτυρες της εποχής της Τουρκοκρατίας είναι λίγες. Παρόλες βέβαια τις ανακρίβειες που υπάρχουν για τους Νεομάρτυρες, οι οποιοσδήποτε πηγές έχουμε στη διάθεσή μας είναι έγκυρες. Σε αυτές περιλαμβάνονται εξακριβωμένες ιστορικές μαρτυρίες, με αξιόπιστες πληροφορίες για ονόματα, τόπους, χρονολογίες.

Οι πηγές από πλευράς των κατακτητών δικαστών και δήμιων των Νεομαρτύρων είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Από το ελάχιστο όμως αυτό οθωμανικό υλικό επιβεβαιώνεται η αξιοπιστία των σχετικών αγιολογικών κειμένων και οι *Βίοι* των Νεομαρτύρων, τα οποία τελικά δεν είναι απλά κείμενα θεολογικής και εκκλησιαστικής προπαγάνδας, όπως κάποιοι διατείνονται. Αντίθετα, διαφαίνεται η ωμή πραγματικότητα, μέσα στην οποία ερμηνεύεται το μαρτύριο των Νεομαρτύρων, όπως ακριβώς το πρόβαλε και το προβάλλει η Εκκλησία.

Με τη σύγχρονη ανάπτυξη της επιστήμης της Αγιολογίας, όπως αυτή προσλαμβάνεται στις μέρες μας με την ευρύτερη έννοιά της (Λειτουργική, Τέχνη, Αρχαιολογία, Ιστορία και Γραμματολογία), ανευρίσκονται και εμπλουτίζονται τα

στοιχεία γύρω από τη ζωή και τον θάνατο των Νεομαρτύρων, ενώ ακόμα γίνονται και νέες καταγραφές και εντάξεις αγίων Νεομαρτύρων στο Εορτολόγιο της Εκκλησίας.

Ένα από τα πιο σπουδαία έργα της σύγχρονης Αγιολογίας σχετικά με τους Νεομάρτυρες, είναι ο *Συναξαριστής Νεομαρτύρων*. Το έργο αυτό αποτελεί πράγματι σταθμό στην περί των Νεομαρτύρων εκδοτική παραγωγή και έχει δώσει αφορμή για πολλές περί του θέματος μελέτες. Πρόκειται για μια σχετικά πρόσφατη γενική συλλογή, την οποία εξέδωσε ο γνωστός εκδότης θεολόγος Στυλιανός Κεμεντζετζίδης στη Θεσσαλονίκη το 1984. Αυτή η συλλογή φέρει τον ακριβή τίτλο: *Τῶν Ἁγίων καὶ Θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν Μακαρίου Κορίνθου, Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Νικηφόρου Χίου, καὶ διδασκάλου Ἀθανασίου Παρίου. Συναξαριστῆς Νεομαρτύρων. Ἔργον ψυχωφελέστατον καὶ σωτηριωδέστατον, περιέχον μαρτύρια 190 καὶ πλέον Νεοφανῶν Ἁγίων Μαρτύρων τῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μας τῶν ἐτῶν 1400 ἕως 1900 μετὰ Χριστόν*.

Ο εκδότης περιέλαβε στη συνολική αυτή έκδοσή του τα περιεχόμενα των δύο παλαιότερων συλλογών, του *Νέου Μαρτυρολογίου* του αγίου Νικοδήμου (*Νέον Μαρτυρολόγιον ἤτοι Μαρτύρια τῶν Νεοφανῶν Μαρτύρων τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ διαφόρους καιρούς, καὶ τόπους μαρτυρησάντων. Συναχθέντα ἐκ διαφόρων συγγραφέων, καὶ μετ' ἐπιμελείας ὅτι πλείστης διορθωθέντα. Καὶ σὺν Θεῷ, τὸ μὲν πρῶτον ἐκδοθέντα, διὰ συνδρομῆς φιλοχρίστων, καὶ φιλομαρτύρων Χριστιανῶν, τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ πραγματευομένων. Εἰς κοινήν τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν ὠφέλειαν, Ἐνετίησιν, Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, 1799*) και του *Νέου Λειμωναρίου* (*Νέον Λειμωνάριον περιέχον Μαρτύρια παλαιὰ καὶ νέα καὶ βίους ὁσίων ἄτινα ἐσνάχθησαν παρὰ τοῦ ἁοιδίμου Μητροπολίτου Ἁγίου Κορίνθου Κυρίου Μακαρίου Νοταρᾶ. Οἷς προσετέθησαν καὶ τὰ τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου Συναξάρια, μεταφρασθέντα παρὰ τοῦ Σοφολογιωτάτου Διδασκάλου Κυρίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου. Πρὸς τούτοις καὶ ἄσματικαὶ Ἀκολουθίαι εἰς διαφόρους Νεομάρτυρας φιλοπονηθεῖσαι παρὰ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Κυρίου Νικηφόρου τοῦ Χίου. Νῦν πρῶτον τύποις λαμπροῖς ἐκδοθὲν διὰ φιλοτίμου δαπάνης τῶν τιμιωτάτων*

φιλοχρίστων Συνδρομητῶν τῶν ἐν τῷ τέλει τῆς Βίβλου ὀνομαστικῶς καταγραφέντων, εἰς κοινήν ἀπάντων τῶν ὀρθοδόξων ὠφέλειαν, Ἐν Βενετία, Παρὰ Πάνω Θεοδοσίου τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, 1819).

Επίσης ο Στ. Κεμεντζετζίδης περιέλαβε στον *Συναξαριστὴ Νεομαρτύρων* *Μαρτύρια* ἀπὸ τον *Μέγα Συναξαριστὴ* του Βίκτωρος Ματθαίου (*Ὁ Μέγας Συναξαριστὴς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἐκδίδεται ἀναλώμασι καὶ ἐπιμέλειᾳ τοῦ ἐν μοναχοῖς ἐλαχίστου Βίκτωρος Ματθαίου, Ἀθῆναι ³1964), που δεν περιέχονται στις συλλογές αυτές, *Μαρτύρια* διασκευές ἀπὸ το *Λεξικὸ Νεομαρτύρων* του Ι. Περαντῶνη (Ἰωάννου Περαντῶνη, *Λεξικὸν τῶν Νεομαρτύρων*, Ἀθῆναι 1972) ὅπως και *Μαρτύρια* ἀπὸ ἄλλες δηλωμένες και ἀδήλωτες ἐκδόσεις. Ἡ συλλογὴ αὐτὴ του *Συναξαριστὴ Νεομαρτύρων* με τὴν πληρότητά της προσφέρει μεγάλες υπηρεσίες στην ἐπιστῆμη της Ἀγιολογίας, γιατί θέτει στη διάθεση των μελετητῶν πλούσιο δυσπρόσιτο υλικό. Αὐτὴ ἡ συλλογὴ χρησιμοποιεῖται και στην παρούσα μελέτη.

5. «... μερίς βραχειά τίς ἐστι τοῦ τῶν νεοφανῶν Ἀγίων παρ' ἡμῖν κλήρου ...»

Ανεξακριβωτος και ἀγνωστος μέχρι σήμερα εἶναι ο ἀριθμὸς των Νεομαρτύρων τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νεκτᾶριος (1602-1674) στο ἔργο του *Πρὸς τὰς προσκομισθείσας θέσεις τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Φρατῶρων διὰ Πέτρου τοῦ αὐτοῦ Μαῖστορος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα*. *Ἀντίρρησις*, Ἐν Γιασίω Μολδαβίας 1682, σημειώνει τα ἐξῆς: «οὐκ ἐστι πόλις καὶ τόπος ὅπη τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν οὐ προχέονται ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τὰ αἵματα· καὶ μεῖράκια ἐώρακαμεν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τῆ τομῆ τῆς μαχαίρας ἀφόβως ὑποκλίνοντα τὸν ἀχένα».

Ὁ Ξηροποταμηνὸς λόγιος μοναχὸς Καισᾶριος Δαπόντες (1713-1784) στο ἔργο του *Ἐκλογὴ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν Κωνσταντινουπόλεως νεοφανῶν μαρτύρων τῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ μαρτυρησάντων*, γράφει χαρακτηριστικῶς: «Οἱ νεοφανεῖς ἅγιοι μάρτυρες εἶναι δὲ ὑπὲρ τοὺς χιλίους καὶ περισσότεροι, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀγνωστα εἰς ἐμέ, γνωστὰ δὲ παρὰ τῷ Θεῷ, τῷ τὰ πάντα γινώσκοντι».

Ο λόγιος κληρικός και διδάσκαλος του Γένους Ευγένιος Βούλγαρης (1716-1806) στο έργο του *Ἐπιστολή πρὸς Πέτρον τὸν Κλαίρκιον* (υποδιάκονος στην εκκλησία της Ροδομαγνησίας), *Περὶ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα Ἀγίων τῆς Ὁρθοδόξου Ανατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν γινομένων ἐν αὐτῇ θαυμάτων* αναφέρει τα εξής: «Ἄλλ' οὗτοι δὴ μερὶς βραχεῖά τίς ἐστὶ τοῦ τῶν νεοφανῶν Ἀγίων παρ' ἡμῖν κλήρου, δείγματος ἔνεκεν ἀπομνημονευθέντες σοι, πολλοὺς δὲ ἴσθι παρὰ τούτους ὄντας».

6. «Κατηγορίες» Νεομαρτύρων

Οι διάφοροι κατά καιρούς μελετητές περί των Νεομαρτύρων διαχωρίζουν τις περιπτώσεις ανάλογα με τα αίτια και τις αφορμές του μαρτυρίου τους σε πέντε κατηγορίες:

- α'. Αυτοί που μαρτύρησαν γιατί κατηγορήθηκαν από τους Τούρκους ως στασιαστές εναντίον της οθωμανικής αυτοκρατορίας και πολιτικοί παραβάτες και άρα ως προδοτές.
- β'. Στους ζηλωτές χριστιανούς που είχαν αναπτύξει ιεραποστολική ή και φιλανθρωπική δράση και προσπαθούσαν να στηρίξουν τους πιστούς, ακόμα και να φωτίσουν αλλόθρησκους. Κυρίως αυτοί προέρχονταν από τις τάξεις του κλήρου και του μοναχισμού.
- γ'. Σε αυτούς που με ενθουσιασμό ήθελαν να μιμηθούν τους αρχαίους Μάρτυρες. Είναι οι χριστιανοί εκείνοι, λαϊκοί και κληρικοί, που προτιμούσαν να θανατωθούν μαρτυρικά, παρά να αρνηθούν κάτω από πιέσεις και βία την πίστη τους. Στην κατηγορία αυτή ανήκει και ο Κύπριος Νεομάρτυρας Γεώργιος. Θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως αυτόκλητοι στο μαρτύριο. Στο «αυτόκλητο μαρτύριο» η Εκκλησία, όπως και στους αρχαίους Μάρτυρες, τηρούσε στάση επιφυλακτική. Όμως ταυτόχρονα, και μόνο η αυτονόητη διδασκαλία προς ενίσχυση των υπολοίπων χριστιανών, εξαιτίας του μαρτυρίου τους, ήταν εξίσου σημαντική για τους πιστούς.
- δ'. Σε εκείνους που για κάποιο λόγο είχαν εξισλαμιστεί, τους «αρνησίχριστους», που μετανόησαν και ζητούσαν εξιλέωση μέσα από το μαρτύριο. Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει τους

περισσότερους Νεομάρτυρες, άνδρες και γυναίκες, νέους και μεγαλύτερους, και από τις τάξεις όλων των επαγγελματιών. Σε αυτούς συγκαταλέγονται και οι άλλοι δύο γνωστοί Κύπριοι Νεομάρτυρες Πολύδωρος και Μιχαήλ.

ε'. Τέλος, έχουμε και τους εξ Αγαρηνών Νεομάρτυρες, δηλαδή αυτούς που απαρνιόνταν τη μουσουλμανική τους θρησκεία και ασπάζονταν ενσυνείδητα και οικειοθελώς την αληθινή πίστη του Χριστού. Αυτή η «αποστασία» βέβαια σήμαινε μαρτυρικό θάνατο και για αυτούς, αλλά ακόμα και για εκείνους που τους βοηθούσαν στη μεγάλη αλλαγή τους.

Σε όλες τις πιο πάνω περιπτώσεις ανεξαιρέτα, οι δικαστές, οι βασανιστές, ακόμα και αυτοί οι δήμιοι την ώρα του μαρτυρίου, συνήθως «πρόσφεραν σαν αντάλλαγμα» στους Νεομάρτυρες την επιλογή να σωθούν από τον μαρτυρικό θάνατο, με το να απαρνηθούν τον Χριστό και να ασπαστούν το Ισλάμ. Η απάντηση ήταν βέβαια πάντοτε, με ηρωικό θάρρος, αρνητική.

7. Μαρτυρίου τρόπος και τόπος

Τα Μαρτυρολόγια περιγράφουν χαρακτηριστικά τη σκληρότητα και τη βαρβαρότητα των βασανιστηρίων των κατακτητών οθωμανών κατά των χριστιανών.

Ο τρόπος του μαρτυρικού θανάτου του Νεομάρτυρα ποικίλλει, αναλόγως του τόπου και των αιμοσταγών διοικήτων. Συνήθως όμως ύστερα από πολυήμερα και φρικτά βασανιστήρια ο θάνατος γινόταν επί της πυράς, ή με αποτομή της κεφαλής, με εκδορά, με σουβλισμό, ύστερα από ανηλεείς δαρμούς, με πνιγμό στη θάλασσα, με στραγγαλισμό, με αναγκαστική ασιτία, με εντοιχισμό, με ακρωτηριασμό, με απαγχονισμό, όπως και στην περίπτωση του Κυπρίου αγίου Πολυδώρου, και τέλος με κατατεμαχισμό του σώματος με μαχαίρια, όπως στους Κύπριους Νεομάρτυρες Γεώργιο και Μιχαήλ. Θαυμάζει κάποιος το θάρρος και τη χαρά των Νεομαρτύρων μπροστά σε όλες αυτές τις φρικτές μεθόδους μαρτυρικού θανάτου.

Ο τόπος εκτέλεσης του μαρτυρικού θανάτου των Νεομαρτύρων συνήθως ήταν στο κεντρικό και πολυσύχναστο σημείο του χωριού ή της πόλης, ώστε να «παραδειγματιστούν» οι υπόλοιποι προς αποφυγή του ίδιου «λάθους» του Μάρτυρα. Και όντως, οι πιστοί χριστιανοί παραδειγματίζονταν θετικά, στην πίστη, στην υπομονή, στην αρετή, ακόμα και σε αυτό το μαρτύριο για την πίστη του Χριστού. Παρακολουθούσαν μάλιστα επί τόπου το μαρτύριο και την εκτέλεση του Μάρτυρα. Προσεύχονταν μυστικά να ενισχύσει ο Θεός τον Μάρτυρα να μην απαρνηθεί το μαρτύριο και έλεγαν το «Κύριε ελέησον». Συμμαρτυρούσαν και αυτοί, δεχόμενοι το μαρτύριο ως το Πάθος ολόκληρης της Εκκλησίας και τον μαρτυρικό θρίαμβο ως νίκη της ίδιας της Εκκλησίας, άρα και όλων των ιδίων.

8. Οι αρνησίχριστοι και οι αλείπτες

Την Εκκλησία και τους πιστούς της είχε απασχολήσει κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας το θέμα των αρνησίχριστων Μαρτύρων. Οι αρνησίχριστοι, ή αποστάτες, ή εξωμότες ομοιάζουν με τους αρχαίους Μάρτυρες της Εκκλησίας, που προέρχονταν τότε από τις τάξεις των «εκπεσόντων». Και τότε προβληματίσε το ζήτημα αυτό τους Πατέρες της Εκκλησίας, αφού οι εκπεσόντες ταυτόχρονα υπήρξαν και «βαρέως άμαρτάνοντες», αφού είχαν προδώσει την πίστη τους. Το ίδιο ίσχυε και για τους χριστιανούς που προσήλθαν στο Ισλάμ. Και στην πρωτοχριστιανική περίοδο και επί Τουρκοκρατίας, η Εκκλησία, καθοδηγούμενη διά Πνεύματος Αγίου, είχε ανεύρει τρόπους φωτισμένης επίλυσης του φαινομενικού προβλήματος ανάμεσα στους πιστούς της.

Οι κύριες αιτίες, συνοπτικά και σε συντομία, εξαιτίας των οποίων ένας χριστιανός γινόταν εξωμότης και αρνησίχριστος, ήταν συνήθως οι εξής: κάποιοι είχαν αλλαξοπιστήσει όταν ήταν παιδιά και οι περισσότεροι όταν ήταν σε νεαρή ηλικία, και στις δύο περιπτώσεις δηλαδή λόγω αφέλειας και πνευματικής ανωριμότητας. Άλλοι αρνήθηκαν τον Χριστό σε ώρα φόβου και αδυναμίας, μη έχοντας τα απαραίτητα πνευματικά εφόδια και

τις αντιστάσεις, ώστε να αντέξουν στα βασανιστήρια και τα μαρτύρια. Κάποιοι άλλοι παρασύρθηκαν από επιπολαιότητα ή και μέθη. Ακόμα άλλοι από συμφέροντα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά. Και τέλος, και από πειθαναγκασμό ή και βία.

Οι αρνησίχριστοι, κάτω από κάποιες περιστάσεις και κάτω από βάρος της συνείδησής τους, έρχονταν εις εαυτόν και μετανοούσαν. Στη συνέχεια, με τη βοήθεια και συμπαράσταση κυρίως πνευματικών κληρικών, προετοιμάζονταν για το μαρτύριο που ποθούσαν χάρη του Χριστού, Τον οποίον είχαν αρνηθεί.

Η προετοιμασία αυτή των αρνησίχριστων, για να μαρτυρήσουν πλέον για τον Χριστό, γινόταν με συστηματική φροντίδα από την Εκκλησία. Από τη μια, βέβαια, η Εκκλησία δεν ενθάρρυνε ποτέ την «εισπήδησιν» στο μαρτύριο απλά και μόνο χάρη του μαρτυρίου. Ή, όπως επισημαίνει ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, το αυθόρμητο μαρτύριο και επικίνδυνο ήταν και «ὄχι τόσον νόμιμον». Από την άλλη, η Εκκλησία κατανοούσε το μέγεθος της σημασίας του μαρτυρίου των Νεομαρτύρων για όλους τους πιστούς της. Ταυτόχρονα, η Εκκλησία κατανοούσε και τον μεγάλο κίνδυνο που διέτρεχε η χριστιανοσύνη από τον εξισλαμισμό, αλλά και το στήριγμα που λάμβαναν οι χριστιανοί στην πίστη τους από τους μαρτυρικούς θανάτους. Η θυσία των Μαρτύρων κατέστη η μεγαλύτερη ανασχετική δύναμη της Εκκλησίας, την οποία «πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» και συγχρόνως αναγέννηση των πιστών στη λυτρωτική πορεία τους για σωτηρία.

Όταν, λοιπόν, ένας εξισλαμισθείς χριστιανός κατανοούσε το μεγάλο του σφάλμα, μετανοούσε και επιθυμούσε να μαρτυρήσει πλέον για τον Χριστό, για να επανορθώσει αυτό το λάθος του με τον ισχυρότερο και καθαρότερο τρόπο, το μαρτύριο υπέρ Χριστού.

Την προετοιμασία αυτή για το λυτρωτικό του εγχείρημα, για το μαρτύριο, αναλάμβανε έμπειρος πνευματικός. Ο πνευματικός και εξομολόγος αυτός κληρικός ονομάστηκε «αλείπτης». Στην αρχαία Ελλάδα αλείπτης λεγόταν ο προπονητής αγώνων πάλης, που άλειφε τους αθλητές με λάδι, προκειμένου να ξεφεύγουν από τις λαβές των αντιπάλων.

Στην προκειμένη περίπτωση των Νεομαρτύρων, αλείπτης ήταν αυτός που ασκούσε το έργο της πνευματικής προετοιμασίας και άλειφε τον μελλοντικό αθλητή του Χριστού πνευματικά, ώστε, αποφεύγοντας τις λαβές του αντιπάλου διαβόλου, να υπομείνει μέχρι τέλους το μαρτύριο, και ως νικητής να στεφθεί «τὸν ἀμαράντινον στέφανον τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ». Πολλοί αγιορείτες πατέρες είχαν αναλάβει πολλές φορές τον καιρὶο αυτό ρόλο των αλειπτῶν των Νεομαρτύρων.

Από τους σημαντικότερους και πιο γνωστούς αλείπτες υπῆρξε ο ἅγιος Μακάριος ο Νοταράς (1731-1805), λόγιος μοναχός, από τους πρωτεργάτες του κινήματος των Κολλυβάδων και μετέπειτα επίσκοπος Κορίνθου. Ο Μακάριος Νοταράς υπῆρξε και ο αλείπτης του Κύπριου Νεομάρτυρα ἁγίου Πολυδώρου (1794). Την πνευματικὴ σχέση του Νεομάρτυρα Πολυδώρου και του ἁγίου Μακαρίου, επιβεβαιώνει και Αθανάσιος ο Πάριος στο έργο του *Βίος*. Ο ἅγιος Αθανάσιος Πάριος λέγει τα εξής ενδιαφέροντα: «Ὁ Ἅγιος Μακάριος ἐδέχετο, λέγω, πάντας καὶ πρὸς τοὺς ἀθλητικούς ἀγῶνας ἤλειφε πάντας, ὄχι μονάχα με λόγον, ἀλλὰ καὶ με τὰ ἔργα, ἐπειδὴ καὶ δὲν τοὺς ἔλεγε μονάχα πέντε δέκα λόγια πρὸς ἐμψύχωσιν καὶ νὰ τοὺς ἀπολύη, ἀλλὰ τοὺς ἐκράτει ἐκεῖ πλησίον του ἡμέρας πολλὰς καὶ τοὺς ἐγύμναζε με νηστείας καὶ προσευχάς, με γονυκλισίας, με δάκρυα καὶ στεναγμούς, ἕως ὅτι ἀναπτεν εἰς τὰς ψυχὰς των τὸ πῦρ τῆς θείας ἀγαπήσεως, καὶ ἔδειξεν μάλιστα ὁ Πολύδωρος ἐκεῖνος ὁ Κύπριος ὅτι ἠσθάνθη εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν καλὴν (αλλοίωσιν)».

Ο αλείπτης συνιστούσε πρώτιστα στον μέλλοντα μάρτυρα να αποσυρθεῖ σε τόπο ἡσυχῆ και να εξασκήσει έντονα τις αρετές νηστεία, αγρυπνία και προσευχή μετά δακρύων, παρακαλώντας τον Θεό να του δώσει εκείνη τη δύναμη που θα χρειαζόταν για να αντέξει τα μαρτύρια. Η έγκριση για προσέλευση στο μαρτύριο δινόταν μόνο από τον αλείπτη και αφού ο Νεομάρτυρας, ως επιστέγασμα του πνευματικού αγώνα, κοινωνούσε των Αχράντων Μυστηρίων, που καθιστούν τον πιστό σύναιμο και σύσσωμο Χριστού και μέτοχο των ακτίστων ενεργειών του Τριαδικού Θεού.

Οι εξωμότες αυτοί συνήθως πήγαιναν και μαρτυρούσαν στον τόπο όπου είχαν «τουρκέψει», είχαν εξωμόσει και είχαν αρνηθεί τον Χριστό. Κατά τον τρόπο αυτό, το μαρτύριο τούς αποκαθιστούσε στη συνείδηση των πιστών, δηλαδή τους πρώην αρνησίχριστους ως Μάρτυρες, και ταυτόχρονα ενισχύονταν στην πίστη τους.

Οι άγιοι Νικόδημος Αγιορείτης και Αθανάσιος Πάριος (1722-1813) αναφέρονται εκτενώς στο θέμα των αρνησίχριστων, τόσο για το σφάλμα τους όσο και την προετοιμασία τους για το μαρτύριο. Επίσης, πρώτοι αυτοί οι δύο άγιοι υπερασπίστηκαν δυναμικά στα έργα τους την αγιότητα και τιμή των Νεομαρτύρων ως αγίων, όταν και όπου αυτή μεμονωμένα αμφισβητήθηκε.

Ο άγιος Νικόδημος με πολλά παραδείγματα από την ορθόδοξη ιστορία και παράδοση αποδείκνυε πως και οι αρνησίχριστοι μετά το μαρτύριό τους καθίστανται άγιοι. Το μαρτύριο θεωρείται το κατεξοχήν δεύτερο και λυτρωτικό βάπτισμα του πιστού στο όνομα του Τριαδικού Θεού, για τον οποίο θυσιάσει την ίδια του τη ζωή. Επίσης τόνιζε ότι η θεία χάρη επενεργεί μέσα από τα τίμιά τους λείψανα και επιτελούν θαύματα, φέρνοντας ανάλογα παραδείγματα Νεομαρτύρων, τα οποία ο ίδιος πληροφορήθηκε από αυτόπτες μάρτυρες του μαρτυρίου. Για τον λόγο αυτό, στάθηκε σθεναρά έναντι στις οποιοσδήποτε ισχνές φωνές που διατάρασσαν την τιμή και δόξα αυτών των πρώην αρνησίχριστων και νυν τιμώντων από τον πιστό λαό του Θεού αγίων Νεομαρτύρων.

Ο άγιος Αθανάσιος Πάριος έφερε για το θέμα αυτό ως παράδειγμα τον μεγάλο απόστολο Πέτρο, την πέτρα της πίστεως, που τρεις φορές αρνήθηκε τον Χριστό, αλλά ο Ίδιος ο Χριστός τον αποκατέστησε στο αποστολικό αξίωμα, και ο οποίος Πέτρος θυσιάστηκε στη συνέχεια για τον Μεγάλο Διδάσκαλό του.

Αλλά έχουμε τώρα μερικά παραδείγματα αυτών των αποστατών που μεταστράφηκαν από τον Μωάμεθ στη χριστιανική πίστη· γιατί κανένας δεν τολμά τέτοια μεταστροφή, αλλά εκείνος που το κάνει, πεθαίνει. Η συνήθεια αυτή έχει παρέλθει. Αλλά υπήρξαν, ακόμα και στις μέρες μου, τόσο στην Ελληνική όσο και στην Αρμενική Εκκλησία εκείνοι που κατέστησαν ηρωικά παραδείγματα μετάνοιας, περισσότερο από εκείνους που ακολούθησαν τους κανόνες της πίστης. Γιατί, αφού απαρνήθηκαν την [χριστιανική] πίστη και για μερικά χρόνια έφεραν στο κεφάλι τους το διακριτικό των μουσουλμάνων, έχοντας αισθήματα μεταμέλειας συνείδησης, τόσο άλλαξαν εξαιτίας του ελάχιστου της Χάριτος που παρέμεινε μαζί τους, που τίποτα δεν τους άφηνε να ειρηνεύσουν, παρά η επιστροφή στην πίστη από την οποία είχαν εκπέσει.

Έτσι, μοιράζονταν τον πόνο και τις επιθυμίες τους με κάποιον επίσκοπο ή κληρικό, και υποδείκνυαν το θάρρος και τον ζήλο να πεθάνουν για την πίστη την οποία είχαν προηγουμένως απαρνηθεί. Παρακινούνταν, ως πράξη μετάνοιας για τις αμαρτίες τους, να ομολογήσουν τον Χριστό στο ίδιο μέρος όπου τον είχαν απαρνηθεί. Και αυτό το έκαναν με αποφασιστικότητα, βγάζοντας τα τουρμπάνια τους και παρουσιάζοντας τους εαυτούς τους με θάρρος σε δημόσιες συναντήσεις και προσευχές.

Και όταν οι Τούρκοι τούς προκαλούσαν ότι και πάλι εξέπεσαν, υπερασπίζονταν τη μεταστροφή τους και με θάρρος μαρτυρούσαν την απόφασή τους να πεθάνουν για την πίστη στην οποία είχαν βαπτιστεί.

Και για παραδειγματισμό μεταφέρονταν μπροστά από τους δικαστές της πόλης ή της επαρχίας, και όχι μόνο με λόγια υπερασπίζονταν τη χριστιανική πίστη, αλλά ποδοπατούσαν τα τουρμπάνια και τα σαρίκια και τρεις φορές επιβεβαίωναν ότι απαρνούσαν τον μωαμεθανισμό. Για τον λόγο αυτό καταδικάζονταν σε θάνατο, τον οποίο υπέφεραν με την ίδια χαρά και θάρρος όπως διαβάζουμε για τους αρχαίους μάρτυρες, που θυσίαζαν καθημερινά τον εαυτό τους για την Αλήθεια.

Paul Ricaut, *The present state of the Greek and Armenian Churches, Anno Christi 1678*, London 1679, σσ. 287-289 (μετάφραση δική μας)

9. Τιμή των αγίων Νεομαρτύρων

Τα ιερά λείψανα των Νεομαρτύρων τιμήθηκαν εξαρχής, μάλλον δε κατά την ίδια ημέρα του μαρτυρίου τους. Όπως και στους αρχαίους Μάρτυρες έτσι και στους νέους, αυτά θεωρήθηκαν «*ὡς τιμιώτερα λίθων πολυτελῶν καὶ πολυτιμώτερα ὑπὲρ χρυσίων*» (Μαρτύριον Ιερομάρτυρος Επισκόπου Σμύρνης Πολυκάρπου). Υπήρχε η ίδια ακριβώς πίστη ότι τα σώματα των Μαρτύρων είχαν θαυματουργικές ιδιότητες, αφού μάλιστα ο Νεομάρτυρας ήταν ήδη «πνευματοφόρος». Διάχυτη ήταν η πίστη πως του Αγίου Πνεύματος κοινωνούν όχι μόνο τα ζώντα σώματα, αλλά και τα τίμια λείψανα των Μαρτύρων, τα οποία είχαν μάλιστα αγιαστική χάρη.

Γι' αυτό, λοιπόν, οι χριστιανοί πρόσεχαν ιδιαίτερα πού οι δῆμιοι θα έρριπταν τα μαρτυρικά σώματα των Νεομαρτύρων. Μάλιστα πολλές φορές κατέβαλλαν μεγάλα χρηματικά ποσά στους Τούρκους για να τα παραλάβουν και να τα διαφυλάξουν.

Κατά παρόμοιο τρόπο προσπαθούσαν να αποκτήσουν και να διαφυλάξουν ως φυλακτήρια ευλογίας κάτι από τα ενδύματα που έφεραν οι Μάρτυρες κατά το μαρτύριο και είχαν εμποτιστεί από το μαρτυρικό αίμα. Επίσης, από τα αντικείμενα στα οποία μαρτύρησε ο Μάρτυρας. Ακόμα και από το χώμα το βαμμένο από το μαρτυρικό αίμα. Η τιμή που προσέδιδαν αλλά και η παρηγορία που έπαιρναν οι πιστοί από όλα αυτά ήταν απεριόριστη.

Χάρη παραδείγματος, στο *Συναξάριο* του αγίου Πολυδώρου του Κυπρίου καταγράφεται πως ευλαβής ιερομόναχος της πόλης της Νέας Εφέσου (Κουσάντασι) της Μικράς Ασίας, στην οποία μαρτύρησε ο άγιος, κατείχε ως φυλακτήριο δάκτυλο του χεριού του αγίου και τεμάχιο του σχοινιού με το οποίο τον απαγχόνισαν. Σημειώνεται μάλιστα πως με αυτά εξέβαλε δαιμόνιο από βασανιζόμενο χριστιανό της ίδιας πόλης, ονόματι Νικόλαος. Επίσης, από γνωστή επιστολή, ημερομηνίας 20 Μαρτίου 1795, του ιερομόναχου Ραφαήλ Σιναΐτη προς τον άγιο Μακάριο Κορίνθου, πληροφορούμαστε ότι ο Σιναΐτης ιερομόναχος είχε παραλάβει επιστολή με το υπόμνημα (*Βιο-Μαρτύριο*) για τον Νεομάρτυρα, την οποία «*ἔσυντρόφειεν τὰ*

ἄθλα καὶ ἀριστείας τοῦ ὄντως μακαρίου καὶ ἀειμνήστου Πολυδώρου», δηλαδή ὅτι ὁ Μακάριος Κορίνθου τοῦ εἶχε αποστειλεῖ καὶ υποκάμισο τοῦ Νεομάρτυρα, καθὼς καὶ μέρος τοῦ σχοινοῦ τῆς ἀγχόνης τοῦ μαρτυρίου του.

Γράφει σχετικὰ γιὰ τὰ προαναφερθέντα καὶ πάλι ὁ ἅγιος Νικόδημος: «Διὰ τοῦτο οἱ τωρινοὶ Χριστιανοὶ δὲν ἀμφιβάλλουσι πλέον περὶ ἐκείνων, ἐπειδὴ ἐκεῖνα τὰ μαρτύρια ὅπου μὲ μόνην τὴν ἀκοὴν ἤκουον ὅτι ὑπέμειναν οἱ παλαιοὶ Μάρτυρες, ταῦτα τὰ ἴδια βλέπουσι τῶρα μὲ τοὺς ἰδίους τῶν ὀφθαλμοῦς, ὅτι τὰ ὑπομένουν οἱ νέοι οὗτοι τοῦ Χριστοῦ Μάρτυρες· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, τῶν ὠτίων πιστότεροι. Τί λέγω, ὅτι βλέπουσι μόνον; πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τωρινούς Χριστιανούς εἶχον φίλους ἔτι ζῶντας πολλούς ἀπὸ τοὺς νεοφανεῖς Μάρτυρες, καὶ συνέφαγον πολλάκις μὲ αὐτούς καὶ συνέπιον καὶ εἰς τὰ μαρτύρια αὐτῶν παρόντες εὐρέθησαν, καὶ τὰ Ἅγια αὐτῶν αἵματα καὶ φορέματα πρὸς ἁγιασμόν τοὺς διεμοιράσθησαν, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὡς φυλακτήρια ταῦτα βαστάζουσι, καὶ μὲ τὰς ἰδίας τῶν χεῖρας τὰ τίμια λείψανα αὐτῶν ἐνταφίασαν».

Ὅταν οἱ χριστιανοὶ ἐξασφάλιζαν καὶ διέσωζαν τὰ λείψανα τῶν Νεομαρτύρων, τὰ κήδευσαν καὶ τὰ ἐνταφίαζαν μετὰ τὰς πρέπουσες τιμές. Μάλιστα ὁ Νικηφόρος Χίος (1750-1821) συνέγραψε πρὸς τοῦτο Ἀκολουθία ἐπικηδείας εἴτε ἐπιτάφιος, ἀνώνυμος καὶ κοινὴ εἰς πάντα νέον Μάρτυρα. Καὶ ἀκριβῶς σὲ αὐτὴ τὴν Ἀκολουθία ἐκφράζεται ἡ χαρὰ τῆς Στρατευομένης Ἐκκλησίας, γιὰτὶ οἱ νέοι Μάρτυρες συναγάλλονται πλέον μετὰ τὴν ὑπόλοιπὴ Θριαμβεύουσα Ἐκκλησία.

Μετὰ τὸ μαρτύριό τους, οἱ Νεομάρτυρες, χωρὶς καμιά ἐπίσημη ἀναγνώριση ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, τιμούνταν ὡς ἅγιοι. Τοὺς ἀναγνώριζε ἡ συνείδηση τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὅμως πάντοτε ἡ σιωπηρὴ ἐνταξί τους στο εορτολόγιο τῆς Ἐκκλησίας δὲν γινόταν αυθαίρετα, ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἐποπτεία Τῆς, μάλιστα κάποιες φορές ἐξέδιδε καὶ ἐπίσημες πράξεις ἀναγνώρισης τῶν ἁγίων Νεομαρτύρων.

Στο προοίμιο τοῦ *Νέου Μαρτυρολόγιου* ὁ ἅγιος Νικόδημος Ἀγιορείτης καταγράφει ἰδιαιτέρως, πέραν τῶν ἄλλων, καὶ ἀναδεικνύει τοὺς βαθύτερους λόγους τῆς λειτουργικῆς διάστασης

των Νεομαρτύρων και του ετήσιου εορτασμού τους. «Και λοιπὸν ὡ νεοὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ πολὺαθλοὶ Μάρτυρες τί νὰ σᾶς ὀνομάσωμεν; ... πύργους τῆς εὐσεβείας; φύλακας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ; μυρίπνοα ἄνθη καὶ ρόδα τοῦ Παραδείσου, βεβαμμένα μὲ τὸ ἴδιον αἷμά σας; προστάτας; βοηθοὺς; σωτήρας κοινούς πάντων τῶν Ὀρθοδόξων; καὶ τίποτε δὲν σφάλλομεν· πολλὰ καὶ ἄλλα εἶναι τὰ ὀνόματά σας ... Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς συστειλαντες τὰ ἐγκώμια μὲ σιωπὴν καὶ ἄκραν εὐλάβειαν, προσκυνοῦμεν τὰ ἅγια λείψανα, παρομοίως καθὼς προσκυνοῦμεν καὶ τῶν παλαιῶν Μαρτύρων τὰ λείψανα· ἀσπαζόμεθα τὸ ἱερόν σας πρόσωπον καὶ τὴν τιμίαν σας κεφαλὴν τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς νοητῶς ἐστεφάνωσεν ... οὐδὲ παραιτοῦμεθα νὰ παίρνωμεν ἀπὸ τὰ ἱμάτιά σας καὶ ἀπὸ ὅσα ἐστάθησαν ὄργανα τοῦ Μαρτυρίου σας καὶ νὰ κρατῶμεν ταῦτα ὡς φυλακτῆρια ἐπάνω μας· πιστεύομεν γάρ, ὅτι διὰ πάντων τούτων ἀγιαζόμεθα καὶ εἰς τὰ σώματα καὶ εἰς τὰς ψυχὰς μας ... Οὐ μόνον δὲ ταῦτα προσκυνοῦμεν, καὶ σεβόμεθα, ἀλλὰ καὶ τὰς Ἁγίας σας εἰκόνας ἱστοροῦμεν, καὶ σχετικῶς ἀσπαζόμεθα, ἀναφέροντες τὴν τιμὴν δι' αὐτῶν εἰς ἐσᾶς τὰ πρωτότυπα, καὶ τὰς ἐτήσιας ὑμῶν ἐορτὰς καὶ μνήμας ἐπιτελοῦμεν, “ὅτι μνήμη μαρτύρων ἀγαλλίαμα τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον”».

10. Νεομάρτυρες καὶ Ἐθνομάρτυρες

Οἱ Νεομάρτυρες τῆς Τουρκοκρατίας θυσιάστηκαν υπερασπιζόμενοι τὴν χριστιανικὴ παράδοση, πίστη καὶ ζωὴ, ἀφού ἀντιστάθηκαν στις πιέσεις τῶν κατακτητῶν νὰ ἐξισλαμιστοῦν καὶ ὁμολογήσαν μέχρι θανάτου, θανάτου μαρτυρικοῦ, τὸν Ἰησοῦ Χριστό.

Οἱ Ἐθνομάρτυρες υπέστησαν μαρτυρικό θάνατο γιὰ χάρι τῆς πατρίδας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς. Ὁ ὅρος Ἐθνομάρτυρες δηλώνει ὅλους ἐκείνους τοὺς ἥρωες, κατὰ κύριο λόγο κληρικούς, που ἔλαβαν μέρος στὸν ἐθνικοαπελευθερωτικὸ ἀγῶνα, καὶ πρὶν καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821 ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Νεομάρτυρες καὶ Ἐθνομάρτυρες συμπίπτουν χρονικά, καὶ οἱ δύο τάξεις υπέφεραν σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπα βασανιστήρια. Οἱ περισσότεροι Ἐθνομάρτυρες ὀρθόδοξοὶ κληρικοί ἦταν Ἕλληνες.

Έλληνες ήταν και οι περισσότεροι Νεομάρτυρες. Οι Νεομάρτυρες είναι κύριοι φορείς της χριστιανικής παράδοσης και οι Εθνομάρτυρες της ελληνικής. Εκείνο που ξεχωρίζει τις δύο τάξεις θυσιασθέντων είναι τα κίνητρα της θυσίας τους και η διαφορετική συνειδητή αντίληψη της θυσίας τους από τους ίδιους.

Οι Νεομάρτυρες, ως φορείς της ορθόδοξης παράδοσης, ζουν με εκκλησιαστικό φρόνημα, θυσιάζονται για να διατηρήσουν ζωντανή τη χριστιανική πίστη. Αποτελούν έτσι ζωντανό παράδειγμα για όλους τους υπόδουλους, οι οποίοι διώκονται με αναγκαστικούς εξισλαμισμούς, πώς πρέπει να υπομένουν χριστιανικά και να μην χάνουν την πίστη και την ελπίδα τους. Με την άρνησή τους να υποταχθούν στο θέλημα του κατακτητή, ταυτόχρονα θυσιάστηκαν και για την εθνική αξιοπρέπειά τους και την ελευθερία τους. Έτσι, τα Μαρτυρολόγια, τα οποία διέσωσαν τις τελευταίες συγκλονιστικές στιγμές της ζωής και της θυσίας των Νεομαρτύρων, έγιναν οι πιο διαδεδομένες ψυχωφελείς διηγήσεις, οι οποίες παρηγορούσαν και ενθάρρυναν τον υπόδουλο λαό να αντέξει τις δυσκολίες. Το μαρτύριό τους αποδείκνυε την ανωτερότητα των ταπεινών και καταφρονημένων έναντι των διωκτών τους, συνέβαλλε στη διατήρηση της αισιοδοξίας για την τελική νίκη και τόνωνε την ελπίδα για την αποτίναξη του ζυγού και την απόκτηση της πολυπόθητης ελευθερίας. Επομένως η θυσία των Νεομαρτύρων δεν είχε μόνο θρησκευτική, αλλά και εθνική σημασία για τους καταπιεσμένους χριστιανούς. Ελληνισμός και Χριστιανισμός, εθνική συνείδηση και ορθόδοξη ταυτότητα, ήταν τόσο άρρηκτα συνυφασμένα, ώστε στα Μαρτυρολόγια να διαβάσουμε, ειδικά για τους εξωμότες, ότι «ετούρκισε», δηλαδή έχασε την ιδιότητα του Έλληνα, όταν κάποιος γινόταν μουσουλμάνος. Έτσι η σθεναρή αντίσταση των Νεομαρτύρων στις πιέσεις των κατακτητών να αρνηθούν την πίστη τους ήταν ένας ειρηνικός και ήπιος τρόπος να τους εξευτελίσουν, με υπομονή και καρτεριά, σε αντίθεση με τους Εθνομάρτυρες, οι οποίοι προτίμησαν να πολεμήσουν τον κατακτητή με τα όπλα.

Οι Νεομάρτυρες στα χρόνια της σκλαβιάς με το μαρτύριό τους ενίσχυσαν την πίστη των χριστιανών αλλά και στάθηκαν

ανάχωμα έναντι των εξισλαμισμών. Έτσι κατέστησαν τα πιο ωραία και ζωντανά παραδείγματα έμπνευσης και μίμησης αγώνων και θυσιών, τόσο «για τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστιν τὴν ἀγίαν» όσο και «για τῆς πατρίδος τὴν ἐλευθερίαν». Γι' αυτό οι Νεομαρτυρες δίκαια θα πρέπει να θεωρούνται και βασικοί συντελεστές για την απελευθέρωση του Γένους. Και αυτή ακόμα η Ελληνική Επανάσταση μπορεί να λέγεται ότι πραγματοποιήθηκε, γιατί κατά τους προηγούμενους αιώνες τουρκικής σκλαβιάς προηγήθηκαν οι αγώνες και τα μαρτύρια των αγίων Νεομαρτύρων.

Το φωτεινό παράδειγμα των Νεομαρτύρων τόνωσε το σκλαβωμένο έθνος και φλόγισε τις καρδιές των Ρωμιών για ελευθερία, όχι μόνο πνευματική, αλλά και εθνική. Ιδιαίτερα μάλιστα των εξισλαμισθέντων αλλά και των κατά πάντα απελπισμένων υπόδουλων στους οθωμανούς.

Γενικά, η Εκκλησία στήριξε ένθερμα την Ελληνική Επανάσταση και ο ρόλος των κληρικών της είχε μεγάλη επίδραση στον λαό, ο οποίος έπαιρνε θάρρος από αυτούς. Οι θυσίες τους και οι σφαγές των κληρικών είναι αναριθμητες. Και οι κληρικοί είχαν όμως και τη συνείδηση ότι αγωνιζόμενοι για την πολιτική ελευθερία αγωνίζονταν και για τη θρησκευτική. Εξάλλου όλοι οι υπόδουλοι της οθωμανικής δυναστείας ήταν ορθόδοξοι Ρωμιοί. Γι' αυτό και η Εκκλησία και οι κληρικοί της αγωνίζονταν και για τη διαμόρφωση της εθνικής ελληνικής συνείδησης. Η συνειδητοποίηση ότι οι Έλληνες ήταν και χριστιανοί και το αντίστροφο, ήταν από τα πιο ισχυρά αντιστασιακά αναχώματα απέναντι στους εξισλαμισμούς και τις άλλες βιαιότητες των Τούρκων δυναστών, που βοήθησε στην επιβίωση του ελληνοχριστιανικού στοιχείου. Με την καθολικότητα του φαινομένου της αυτοθυσίας κληρικών και λαϊκών για την ελευθερία της πατρίδας, αλλά και με τη θρησκευτική τους πίστη, αποδείχτηκε η ενιαία αδιάσπαστη ελληνική ψυχική ενότητα. Η θυσία τους διατρέωνε την επιθυμία τους να αποδείξουν ότι γεννήθηκαν Έλληνες και χριστιανοί και ως Έλληνες και χριστιανοί ήθελαν να πεθάνουν.

Οι Εθνομάρτυρες, από την άλλη, αγωνίζονται ένοπλα και μαχητικά για την πατρίδα, την ελευθερία, την ελληνική παράδοση και το Έθνος, και ταυτόχρονα είναι και ζουν ως

πιστοί ορθόδοξοι χριστιανοί. Γι' αυτούς ο υπέρ πίστεως αγώνας σήμαινε θυσία για την ελευθερία της πατρίδας. Οι Εθνομάρτυρες ξεκινούσαν τον αγώνα έχοντας ως σύνθημά τους το «Ελευθερία ή θάνατος», που σήμαινε ότι η θυσία για την πατρίδα ήταν για εκείνους το τέλειο ιδανικό και τελικά και το γεγονός που τους ανέδειξε ήρωες αγωνιστές σε κρίσιμες ώρες για το Έθνος και την Εκκλησία. Ενώ όμως οι Νεομάρτυρες εμφανίζονταν πάρα πολύ συχνά στα χρόνια της οθωμανικής κατάκτησης και αποτελούσαν μόνιμο ισχυρό κίνητρο και ενθαρρυντική δύναμη για τους δοκιμαζόμενους χριστιανούς, οι Εθνομάρτυρες εμφανίζονταν σε ειδικές περιπτώσεις και κυρίως σε περιόδους επαναστατικών εξεγέρσεων. Οι Εθνομάρτυρες, ως φορείς και αυτοί της ελληνικής και χριστιανικής παράδοσης, αγωνίστηκαν για τη θρησκεία και την πατρίδα, αλλά στη θυσία τους υπερίσχυσε η αγάπη για την πατρίδα και ο αγώνας για πολιτική χειραφέτηση και εθνική ανεξαρτησία. Οι ήρωες αυτοί με σύνθημά τους το «Ελευθερία ή θάνατος» – ένα δίλημμα το οποίο τίθεται στον χριστιανό μόνο όταν του ζητείται να αρνηθεί τον Χριστό –, έπαιρναν τα όπλα και έθεταν τη ζωή τους πρώτα στην υπηρεσία του Έθνους και μετά της Εκκλησίας. Πολλοί αγωνιστές διακρίθηκαν ως πρωτοπόροι στον ένοπλο αγώνα και άφησαν ανεξίτηλο το όνομά τους στις ένδοξες σελίδες της ιστορίας του Έθνους, θυσιάζοντας τη ζωή τους πρώτα για την ελευθερία της πατρίδας και μετά για την υπεράσπιση της πίστης τους. Και αυτοί, όπως και οι Νεομάρτυρες, υπέστησαν φριχτά μαρτύρια στα χέρια των κατακτητών.

Η διαφορά όμως έγκειται στο ότι, ενώ οι Νεομάρτυρες, με την παθητική αντίσταση διεκδικούσαν το δικαίωμα στη θρησκευτική ελευθερία τους και την εν Χριστώ τελείωση – γι' αυτό αποτέλεσαν ζωντανό παράδειγμα καρτερίας και αυτοθυσίας για τους υπόδουλους και αξιώθηκαν την τιμή των αγίων –, οι Εθνομάρτυρες, με τη χρήση βίαιων μέσων εναντίον των κρατούντων, δεν μπορούσαν να αξιωθούν αυτής της τιμής, διότι αποσκοπούσαν στη φυσική εξόντωση των αντιπάλων τους, με στόχο την ελευθερία· αποτελώντας ωστόσο και αυτοί παράδειγμα ανδρείας και γενναιότητας, γιατί έβαζαν την ελευθερία της πατρίδας πάνω από τη ζωή τους αλλά ακόμα

και τη χριστιανική τους συνείδηση. Στους Εθνομάρτυρες η ελληνική παράδοση και συνείδηση υπερετερούσε αυτής της θρησκευτικής. Θυσιάζονταν ως φορείς της ελληνικότητάς τους και η δύναμη που τους οδηγούσε στη θυσία προερχόταν κυρίως από τη φιλοπατρία και την ελληνικότητά τους.

Επίσης ένα άλλο αξιοσημείωτο γεγονός και αναγκαία διάκριση, που είναι και η πιο συχνή σύγχυση στους δύο όρους Νεομάρτυρα και Εθνομάρτυρα, είναι και το γεγονός στην πρόκληση ένας Ρωμιός να αλλαξοπιστήσει και να ασπαστεί το Ισλάμ, ώστε να γλυτώσει από τον μαρτυρικό θάνατο. Οι Νεομάρτυρες προκαλούνταν πάντοτε να αρνηθούν τον Χριστό και οι Εθνομάρτυρες σε αρκετές περιπτώσεις το ίδιο. Οι πρώτοι εξεβιάζονταν να αλλαξοπιστήσουν για την πίστη, αλλά και γιατί η απορρέουσα από αυτή χριστιανική ζωή και δράση τους ενοχλούσαν τους κατακτητές. Οι Εθνομάρτυρες προκαλούνταν να αρνηθούν τον Χριστό, γιατί ενοχλούσε τους Τούρκους η εθνική και αγωνιστική τους δράση. Αν τούρκευαν μάλιστα οι Έλληνες αυτοί επαναστάτες, θα εντάσσονταν στον τουρκικό στρατό ή θα παραιτούνταν του αγώνα τους. Γι' αυτό δεν μπορούμε να πούμε ότι όλοι οι Εθνομάρτυρες είναι και Νεομάρτυρες, δηλαδή άγιοι της Εκκλησίας. Όσο ιερό και αν είναι το μαρτύριο για το Γένος, δεν μπορεί να θεωρηθεί καθαυτό ως πιστοποίηση αγιότητας.

Οι Εθνομάρτυρες μαρτυρούν για την Ελλάδα και την ελευθερία και οι Νεομάρτυρες για τον Χριστό και την ορθόδοξη πίστη.

Σίγουρο είναι πως τόσο οι Εθνομάρτυρες όσο και οι Νεομάρτυρες, ζώντας αγωνιζόμενοι με τη χριστιανική αλλά και την ελληνική συνείδησή τους, αναδείχτηκαν με το παράδειγμά τους εμπνευστές των τρομοκρατούμενων Ελλήνων χριστιανών και μάρτυρες στην κοινή συνείδηση του λαού. Και οι μεν και οι δε, έχοντας ακλόνητη πίστη και αποφασιστικότητα, αγωνίστηκαν και θυσιάστηκαν για την πίστη τους, για τα ιδανικά τους και ειδικότερα για τον Χριστό και την ελευθερία του Γένους.

Χαρακτηριστικά είναι τα όσα σημειώνει ο Γεώργιος Μαντζαρίδης, στη μελέτη του «Κοινωνιολογική προσέγγιση της

παρουσίας τῶν νεομαρτύρων», που εκδίδεται στα *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου*, «*Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων*», (17-19 Νοεμβρίου 1986), Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 236-237: «Ἀνάμεσα στοὺς νεομάρτυρες ὑπάρχουν καὶ ὀρισμένοι ποὺ χαρακτηρίζονται ὡς ἔθνομάρτυρες. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ὅλοι οἱ νεομάρτυρες εἶναι καὶ ἔθνομάρτυρες, γιατί ἡ πίστη, γιὰ τὴν ὁποία μαρτύρησαν δὲν ἀποτελοῦσε ἓνα ἐπιμεροῦς στοιχεῖο, ἀλλὰ τὸ συνεκτικὸ δεσμὸ τῆς ταυτότητας τοῦ γένους. Ἄκομα καὶ στοὺς ἐξ Ὀθωμανῶν νεομάρτυρες μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνει παρόμοια συνείδηση. Δὲν εἶναι τυχαῖο π.χ. ὅτι ὁ σημαντικότερος νεομάρτυς τῆς κατηγορίας αὐτῆς ὀνομάζεται Κωνσταντῖνος, βλέπει στὸν ὕπνο του τὴν Κυρία Θεοτόκο νὰ τοῦ λέει “Χαίροις Κωνσταντῖνε... γίνωσκε ὅτι θέλημα τοῦ Υἱοῦ μου εἶναι, νὰ μαρτυρήσης εἰς τὴν ἐπώνυμόν σου βασιλίδα τῶν πόλεων, καὶ νὰ τελειώσης τὸν δρόμον τῆς ἀθλήσεως”, καὶ τελικὰ νὰ μαρτυρεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη. Δὲν εἶναι ὅμως δυνατὸ νὰ ποῦμε ὅτι ὅλοι οἱ ἔθνομάρτυρες ἦταν καὶ νεομάρτυρες, δηλαδὴ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας. Ὅσο ἱερὸ καὶ ἂν εἶναι τὸ μαρτύριο γιὰ τὸ γένος, δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καθεαυτὸ ὡς πιστοποίηση ἀγιότητας. Διαφωτιστικὸ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι κάποιον ἐπεισόδιον, ποὺ συνέβη τὸν δέκατον αἰῶνα μὲ τὸν Αὐτοκράτορα Νικηφόρο Φωκᾶ (963-969). Ὁ Αὐτοκράτορας αὐτὸς ζήτησε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ν’ ἀναγνωρίζονται ὡς μάρτυρες οἱ στρατιῶτες ποὺ σκοτώνονται στοὺς πολέμους. Τὸ αἴτημά του ὅμως αὐτὸ δὲν ἐγένε ἀποδεκτό. Τὸ σκεπτικὸ, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Πατριάρχης καὶ ἄλλοι γύρω ἀπὸ αὐτὸν ἀρνήθηκαν νὰ ἱκανοποιήσουν τὸ αἴτημα τοῦ αὐτοκράτορα, ἦταν τὸ ἑξῆς: “Πῶς ἂν οἱ ἐν πολέμοις ἀναιροῦντες καὶ ἀναιρούμενοι λογίζοντο τισὶ μάρτυρες ἢ τοῖς μάρτυσιν ἰσοστάσιοι, οὐς οἱ θεῖοι κανόνες ὑπὸ ἐπιτίμιον ἄγουσιν, ἐπὶ τριετίαν τῆς φρικώδους καὶ ἱερᾶς αὐτοῦ ἀπειργοντες μεταλήψεως”; Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὴ διαφοροποίηση αὐτὴ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ πόθος γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ γένους ἀπὸ τὸν ὀθωμανικὸ ζυγὸ ἀποτελοῦσε ἓνα σημαντικὸ παράγοντα, ποὺ χαρακτηρίζε γενικὰ τοὺς νεομάρτυρες, δημιουργώντας ἔτσι καὶ τὴν ἰδιαιτερότητά τους σὲ σχέση μὲ τοὺς ἀρχαίους μάρτυρες».

«Χριστιανός ἐγεννήθη καὶ Χριστιανός θέλει νὰ ἀποθάνῃ»

ΜΕΡΟΣ Γ

Νεομάρτυρες της Κύπρου

Η Κύπρος ονομάζεται και είναι «Αγία Νήσος», εξαιτίας του πλήθους των αγίων της, σε σύγκριση μάλιστα του πληθυσμού της ανάμεσα στη χριστιανική οικουμένη. Και κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας η Κύπρος δεν υστέρησε στην προσφορά Μαρτύρων. Όπως και οι άλλοι υπόδουλοι χριστιανικοί λαοί, έχει να επιδείξει τους δικούς της Νεομάρτυρες. Γνωστοί Κύπριοι Νεομάρτυρες που τιμώνται ως άγιοι είναι τρεις: ο Γεώργιος (13 Απριλίου), ο Πολύδωρος (3 Σεπτεμβρίου) και ο Μιχαήλ (6 Απριλίου).

1α. Ο άγιος Γεώργιος Νεομάρτυρας ο Κύπριος

Η παλαιότερη γραπτή αναφορά για τη ζωή του Κυπρίου αυτού αγίου είναι μάλλον αυτή που βρίσκεται στο *Νέον Μαρτυρολόγιον* του αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτη, το οποίο εκδόθηκε στη Βενετία το 1799.

Αναφέρει ο άγιος Νικόδημος: «Οὗτος ὁ Μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Γεώργιος, ἦτον Κύπριος τὴν πατρίδα, νέος εἰς τὴν ἡλικίαν, ὡραῖος εἰς τὴν ὄψιν, φρόνιμος εἰς τὸν νοῦν, καὶ σώφρων εἰς τὰ ἤθη». Ο νεαρός Γεώργιος βρέθηκε να υπηρετεί σε ευρωπαϊό πρόξενο στην Πτολεμαΐδα (σημερινή Ακκρα) της Παλαιστίνης.

Είχε τη συνήθεια να πηγαίνει σε μια φτωχή Τούρκισσα για να αγοράζει από αυτή αυγά για τον πρόξενο.

Εξαιτίας ραδιουργιών και συκοφαντιών οθωμανών γυναικών, συνελήφθη και κατηγορήθηκε με ψευδομάρτυρες ότι υποσχέθηκε γάμο στην κόρη της φτωχής εκείνης γυναίκας

και μάλιστα θα «τούρκευε». Οδηγήθηκε στο δικαστήριο και ρωτήθηκε αν αυτά για τα οποία τον κατηγορούν αληθεύουν. «Ουδέποτε τοιοῦτον λόγον εἶπεν, ἢ ἐνόησεν, ἀλλὰ αὐτοὶ ἀπὸ κακίαν τοὺς τὸν ἐσυκοφάντησαν». Κατά τη διάρκεια της δίκης κλήθηκε τέλος να απαρηθεί τη χριστιανική του πίστη. Με θάρρος ο Γεώργιος απάντησε στον δικαστή ότι «Χριστιανὸς ἐγεννήθη καὶ Χριστιανὸς θέλει νὰ ἀποθάνῃ». Οι προτροπές και οι κολακείες για να «τουρκέψη» και να ασπαστεί το Ισλάμ απορρίπτονται με σθένος από τον Γεώργιο· «ἐστέκετο γὰρ στερεὸς εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ». Ἐτσι ακολουθεῖ το μαρτύριο.

Ἦταν ἡμέρα Παρασκευή. Οι Τούρκοι βγήκαν από την προσευχή στο τζαμί. Φέρνουν τον αλυσοδεμένο Γεώργιο και του απαγγέλλουν τη θανατική του ποινή. Πολλοί τον κολακεύουν να «τουρκέψει». Ο Γεώργιος όμως τους ελέγχει με ανδρεία. Οι Τούρκοι αγριεύουν. Του προτάσσουν τα όπλα τους και του λένε πως θα θανατωθεί, αν δεν αλλαξοπιστήσει. «Ο δὲ γενναί-
ότατος Μάρτυς τοῦ Χριστοῦ» υψώνει τα αλυσοδεμένα χέρια του προς τον ουρανό και «μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἀνεβόησε, “Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ δέξαι τὸ πνευμά μου καὶ ἀξίωσόν με τῆς Βασιλείας σου”».

Μετά από τα λόγια αυτά οι οθωμανοί αδειάζουν τα όπλα τους πάνω στον Μάρτυρα. Η μανία τους και η αγριότητά τους δεν σταματά ως εδώ. Ορμούν με μαχαίρια και «ἔκαμαν ὡς κόσκινον τὸ μαρτυρικώτατον ἐκεῖνο σῶμα ἀπὸ τὰς μαχαιρίας».

Δεν είχε κοπάσει η κακία των Τούρκων, όταν εκεί που ήταν γαλήνη γίνεται αναβρασμός και θύελλα της θάλασσας. Ογκώδη κύματα εκτινάσσονται μέχρι το τζαμί των Αγαρηνών, ζητώντας να το κατακρημνίσουν, ενώ αντίθετα η θάλασσα «ἐλθοῦσα ἕως ἐκεῖ ὅπου ἦτον τὸ λείψανον, αὐτὸ μὲν ἐφαίνετο πὼς τὸ τιμᾶ καὶ τὸ σέβεται, ἐκπλύνουσα τὸ Μαρτυρικὸν αἷμα ὅπου ἔτρεχεν ἀπὸ αὐτό, εἰς τρόπον ὅπου ἔγινεν ὅλη ὡσάν ἕνας κόκκινος ἀφρὸς ἀπὸ κιννάβαρις».

Μπροστά στο θαύμα αυτό οι οθωμανοί φοβήθηκαν μήπως καταστραφεί όλη η πόλη. Παρακάλεσαν τους χριστιανούς να πάρουν το λείψανο του Νεομάρτυρα, να το τιμήσουν και να το ενταφιάσουν όπως του ταιριάζει. Και «παρευθὺς ἠσύχασεν ἡ θάλασσα».

Μετά την ταφή, για τρεις ολόκληρες νύκτες «εφάινετο ένας στύλος πυρός από τὸν οὐρανὸν ἕως εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἁγίου, καὶ ὅλη ἡ πόλις ἔφεγγεν ἀπὸ ἓνα γλυκύτατον φῶς, ὅπου ἐχύνετο τριγύρω ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν στύλον τοῦ πυρός». Στη μνήμη αυτού του θαύματος, τονίζει ο άγιος Νικόδημος, χριστιανοί συνηθίζουν να πηγαίνουν κάθε Παρασκευή στον τάφο του Μάρτυρα και με «κηρία, λαμπάδας και θυμιάματα, κάμνουν μίαν μεγάλην φωτοχυσίαν καὶ γίνονται μάλιστα ἄπειρα θαύματα εἰς δόξαν Πατρός, Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος».

Τα θαύματα του Νεομάρτυρα Γεωργίου συνεχίζονταν μέχρι τις μέρες του, λέγει ο άγιος Νικόδημος, ο οποίος σημειώνει πως τιμάται στις 23 Απριλίου μαζί με τον Μεγαλομάρτυρα Γεώργιο τον Τροπαιοφόρο.

Στην Ακολουθία του Νεομάρτυρα που ευρίσκεται σε χρήση στην Κύπρο τοποθετείται η γιορτή του στις 13 Απριλίου. Συντάχθηκε το 1972 από τον υμνογράφο Γεράσιμο Μικραγιαννανίτη και καταχωρίζεται στα *Κύπρια Μηναία* (τόμος 6ος, Λευκωσία 1999). Η αιτία είναι εύλογη: «Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (13 Απριλίου) μνήμην ἐπιτελοῦμεν τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐκ Κύπρου καταγομένου καὶ ἐν τῇ πόλει Πτολεμαῖδος κατὰ τὸ ἔτος 1752 ἀθλήσαντος, ἔτι δὲ μνεῖαν ἄγομεν τῆς ἐκ Πτολεμαῖδος μετακομιδῆς εἰς Κύπρον τῶν σεπτῶν αὐτοῦ λειψάνων, γενομένης τῆς 13ης Απριλίου μηνὸς ἐν ἔτει 1967, Ἀρχιεπισκόπου ὄντος Μακαρίου Γ'».

Με ενέργειες του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' και με άδεια του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων και της Ισραηλινῆς Κυβέρνησης μεταφέρθηκαν στην Κύπρο, στις 13 Απριλίου 1967, τα ιερά λείψανα του αγίου Γεωργίου Νεομάρτυρος του Κυπρίου από την Άκκρα (Πτολεμαΐδα) της Παλαιστίνης. Για τον σκοπό αυτό είχαν σταλεί ως αντιπροσωπεία ο τότε Χωρεπίσκοπος Τριμυθούντος Γεώργιος και ο διευθυντής του Αρχιεπισκοπικού Γραφείου Δρ Ανδρέας Μιτσίδης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον και πρωτοβουλία είχε επιδείξει και ο Σταυροβουνιώτης μοναχός Νίκανδρος.

Ο τάφος του αγίου βρίσκεται μεταξύ της Ιεράς Μητρόπολης Πτολεμαΐδας (Ακκρα) και του ιερού ναού Αγίου Γεωργίου του Τροπαιοφόρου. Ο τάφος παρέμεινε ανέπαφος από 1752 μέχρι τον Μάρτιο του 1963, οπότε κατόπιν παρακλήσεως του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' προς τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων Βενέδικτο, ανοίχτηκε από τις τοπικές εκκλησιαστικές αρχές, παρουσία και Κυπρίων ιερωμένων. Τα ευρεθέντα λείψανα του αγίου τοποθετήθηκαν σε κατάλληλη θήκη και φυλάχθηκαν στον ναό του Αγίου Γεωργίου του Τροπαιοφόρου. Από εκεί, μέρος του λείψανου του αγίου (μετωπιαίο) μεταφέρθηκε τέσσερα χρόνια αργότερα στην Κύπρο, στην πατρίδα του αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα.

Το λείψανο εκτέθηκε τότε στον Καθεδρικό ναό Αγίου Ιωάννου στη Λευκωσία για προσκύνημα από τον ευσεβή λαό της Κύπρου και έκτοτε φυλασσόταν στην Αγία Τράπεζα του ίδιου ναού.

Όταν το 1991 για πρώτη φορά θα δημοσιευόταν από τον υπογράφοντα άρθρο για τον Νεομάρτυρα Γεώργιο τον Κύπριο, μελετώντας περί της αφίξεως τεμαχίου του ιερού λειψάνου του Αγίου στην Κύπρο, έγινε αντιληπτό ότι το ιερό τεμάχιο είχε παραμείνει από την άφιξή του (1967) στην Κύπρο. Αρχισε τότε αναζήτησή του στον Καθεδρικό ναό, ρωτώντας περί της φύλαξής του σε αυτό. Βρέθηκε, με ικανοποίηση και χαρά, από τον υπογράφοντα, κάτω από την Αγία Τράπεζα του Καθεδρικού. Το ιερό τεμάχιο βρισκόταν εντός μικρού ξύλινου κιβωρίου, το οποίο ήταν σφραγισμένο με σφραγίδα του Υπουργείου Υγείας των Ισραηλινών Αρχών. Επειδή βρισκόταν για είκοσι τέσσερα χρόνια κλειστό και σκεπασμένο με βαμβάκι εμποτισμένο με φαρμακευτική ουσία, το λείψανο, μέρος του μετωπιαίου οστού, είχε πάθει κάποια φθορά. Αφού ανακοινώσαμε την ανεύρεση του λειψάνου στον Αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο Α', το παρέλαβε ο Πρωτοπρεσβύτερος Ελευθέριος Χριστοδούλου, ο οποίος κατά τη διάρκεια Αγρυπνίας στην Ιερά Μονή Αγίου Ηρακλείδιου το φρόντισε με τα απαραίτητα υλικά. Το μετωπιαίο οστό διαφυλάχτηκε, ενώ τα φθαρμένα ιερά «ψήγματα» διαφυλάχθηκαν και

χρησιμοποιήθηκαν σχεδόν σε όλους τους μετά του 1991 εγκαινιασμένους ναούς για τον καθαγιασμό της Αγίας Τράπεζας.

Τον Ιανουάριο του 1993 ο Αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Α' έδωσε οδηγίες και ετοιμάστηκε αργυρή ευπρεπισμένη λειψανοθήκη μέσα στην οποία τέθηκε το ιερό τεμάχιο του λειψάνου, δηλαδή μέρος του μετωπιαίου οστού του αγίου Νεομάρτυρα Γεωργίου και εκτίθεται πλέον μόνιμα για προσκύνηση από τους πιστούς στον ναό του Αγίου Γεωργίου του Μεγαλομάρτυρα, της ενορίας Αγίου Δομετίου Λευκωσίας.

Μετά το 1993 μέχρι και σήμερα, στην Κύπρο ανεγέρθηκε προς τιμή του Νεομάρτυρα Γεωργίου αριθμός παρεκκλησίων, όπως για παράδειγμα στη Μονή Μαχαιρά, έξω από τη μονή του Αγίου Γεωργίου Μαυροβουνίου Τρούλλων Λάρνακας, εντός του ναού της Αναστάσεως του χωριού Αλάμπρα Λευκωσίας. Σε πολλούς ναούς της Κύπρου αγιογραφήθηκαν πλείστες όσες τοιχογραφίες και φορητές εικόνες του αγίου.

1β. Ο άγιος Γεώργιος ο Νεομάρτυρας ο και επονομαζόμενος Ιωάννης

Τα ανωτέρω ήταν γνωστά για τον άγιο Γεώργιο τον Κύπριο τον Νεομάρτυρα μέχρι και το 2012. Το 2012 ο Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Συμεών Πασχαλίδης, έγκριτος επιστήμονας της Αγιολογίας, εξέδωσε στη σειρά του Νεομαρτυρολογικά Σύμμεικτα Α', το έργο *Η αυτόγραφη Νεομαρτυρολογική Συλλογή του Καισαρίου Δαπόντε*, και στην οποία έκδοση, στις σελίδες 281-289, καταγράφεται «*Μαρτύριον Ιωάννου Κυπρίου του έν Πτολεμαϊδι μαρτυρήσαντος*». Ο Σ. Πασχαλίδης στη μελέτη του αυτή, αρκούντως ικανώς, στηρίζει βάσιμα και υποστηρίζει πως ο πιο πάνω αναφερθείς άγιός μας Γεώργιος ο Κύπριος, που μαρτύρησε στην Άκκρα της Πτολεμαϊδας το 1752, και ο Ιωάννης ο Κύπριος, που μαρτύρησε το 1745/46 στον ίδιο τόπο, είναι το ένα και το αυτό πρόσωπο. Ο Πασχαλίδης μάς πληροφορεί στην έκδοσή του εξόχως ενδιαφέροντα νέα αγιολογικά στοιχεία περί της ζωής και του μαρτυρίου του αγίου Νεομάρτυρα Ιωάννη του Κυπρίου.

Σύμφωνα με τον αυτόγραφο κώδικα του Δαπόντε (χειρόγραφο αρ. 253, Δημόσια Βιβλιοθήκη Αγίας Πετρούπολης, Ρωσία, φφ. 140v-144r), συντάκτης του εκτενούς *Μαρτυρίου* του αγίου Ιωάννη υπήρξε ο τότε Μητροπολίτης Πτολεμαϊδος Παλαιστίνης Σωφρόνιος (μετέπειτα Πατριάρχης Ιεροσολύμων [1770-1774] και Κωνσταντινουπόλεως Σωφρόνιος Β' [1774-1780]), το οποίο συνέγραψε κατόπιν αιτήματος του Δαπόντε, αφού ο Σωφρόνιος είχε πνευματικές σχέσεις με τον Νεομάρτυρα προ του μαρτυρίου του και σχέσεις με τον ίδιο τον μοναχό Καισάριο Δαπόντε, σημαντικό λόγο του Νεοελληνισμού του 18ου αιώνα.

Πηγή φωτογραφίας:
Σ. Πασχαλίδης, *Η αυτόγραφη Νεομαρτυρολογική Συλλογή του Καισαρίου Δαπόντε*, Θεσσαλονίκη 2012, σ. 394

Στην επιγραφή του *Μαρτυρίου*, καταγραφής του Σωφρόνιου, αναφέρεται: «*Ἐν ἔτει χιλιοστῶ ἑπτακοσιοστῶ τεσσαρακοστῶ πέμπτῳ ἢ ἕκτῳ. Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ. Μαρτύριον Ἰωάννου Κυπρίου, τοῦ ἐν Πτολεμαῖδι μαρτυρήσαντος, συγγραφὲν παρὰ Σωφρονίου Πτολεμαΐδος, τοῦ ὕστερον Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως χρηματίσαντος, αἰτήσῃ Κωνσταντίνου Δαπόντε τοῦ μετονομασθέντος Καισαρίου*». Αν και έχουμε αυτή την καταγραφή, ο ακριβής χρόνος και η ημέρα του μαρτυρίου του Ιωάννη παραμένουν ως διαφαίνεται απροσδιόριστα.

Στο τέλος του χειρογράφου σημειώνεται από τον ίδιο τον Σωφρόνιο με υπογραφή του: «*Ἰουνίου ι^η, αψνγ^ω [=1753]. Ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ εὐτελέστατος καὶ πολυαμάρτητος Πτολεμαΐδος Σωφρόνιος γράφει, μαρτυρεῖ καὶ διαβεβαιοῖ τὰ ἄνωθεν σημειωθέντα περὶ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰωάννου τοῦ Κυπρίου*».

Ο ἅγιός μας, Κύπριος Νεομάρτυρας Ιωάννης, είναι ἄγνωστος ἀπὸ ἄλλες νεομαρτυρολογικὲς χειρογράφες ἢ ἐντυπες πηγές. Τον συναντάμε μόνο σε ἔργα του Καισάριου Δαπόντε, ὅπως για παράδειγμα στη συλλογὴ του με τίτλο *Κέρας τῆς Ἀμαλθείας*, ὅπου αντιγράφεται τὸ *Μαρτύριο* του Ιωάννη. Τὸ μαρτυρικό τέλος του Ιωάννη εἶχε ἐντυπωσιάσει τόσο τον Δαπόντε, ὥστε ὁ ἴδιος συνέθεσε σε ἔμμετρη μορφή τὸ πεζὸ κείμενο του Σωφρόνιου καὶ τὸ συμπεριέλαβε στο ἔργο του που φέρει τίτλο *Ῥόδον τὸ Ἀμάραντον* (1765). Στὴν εκτενὴ αὐτὴ ἔμμετρη μορφή του *Μαρτυρίου* του Ιωάννη, ὁ Δαπόντες ονομάζει καὶ επικαλεῖται τὸν ἅγιο ὡς Μεγαλομάρτυρα.

Μια ἄλλη μαρτυρία για τὸν ἅγιο Ιωάννη τὸν Κύπριο τὸν Νεομάρτυρα εἶναι ἡ ἀπεικόνισή του στη Λιτὴ του Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου Ἁγίου Ὄρους. Ὁ Νεομάρτυρας ἀπεικονίζεται ὡς ἀγένειος νέος να κρατᾷ σταυρό, με τὴν επιγραφή «*Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Κύπριος, 1745 Ὀκτωβρίου*». Ἀπεικονίζεται με ἄλλους 31 Νεομάρτυρες που καταγράφονται στη *Νεομαρτυρολογικὴ Συλλογὴ* του Δαπόντε. Ζωγραφίστηκαν τὸ 1783 ἀπὸ τοὺς Κορυτσαίους ζωγράφους Κωνσταντῖνο καὶ Ἀθανάσιο με προτροπὴ καὶ δαπάνες του ἰδίου του Δαπόντε. Ὁ Δαπόντες, ὁ ὁποῖός τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μόνιζε στὴν Ξηροποτάμου καὶ μάλιστα μπορεῖ να θεωρηθεῖ ὡς ἀνακαινιστὴς τῆς μονῆς, εἶχε

παραδώσει στους ζωγράφους κατάστιχο με τις εορτές των Νεομαρτύρων της Συλλογής του για να τοιχογραφηθούν.

Από το μαρτυρολογικό κείμενο του Μητροπολίτη Πτολεμαΐδος Σωφρόνιου αντλούμε τις πιο κάτω πληροφορίες για τον θαυματουργό Νεομάρτυρα Ιωάννη. «... γράφω, Θεού συνεργούντος, ἐν συντομία ὅσα ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου ἤκουσα, ἐν Ἱεροσολύμοις διατρίβων, περὶ τοῦ ἐν Πτολεμαΐδι μαρτυρήσαντος Ἰωάννου. Τοῦ ὁποίου ἡ φήμη σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Φοινίκην καὶ Συρίαν καὶ ἄχρις Αἰγύπτου ἔφθασε, διὰ τὰ καθ' ἑκάστην βρύνοντα θαύματα ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ μνήματος, θεία τῶντι ἐπισκέψει τε καὶ χορηγία ...».

Ο Ιωάννης αναχώρησε από την πατρίδα του Κύπρο σε ηλικία 12 ετών και «ἦλθεν εἰς τὴν Πτολεμαΐδα χάριν κυβερνήσεως καὶ πορισμοῦ τῶν ἀναγκαίων τοῦ ζῆν (διότι ἀπὸ τῆς ὑπερβολικῆς τῶν ἐθνικῶν ἀδικίας καὶ δοσίματα, καθ' ἑκάστην οἱ Κύπριοι Ὀρθόδοξοι μετανάσται γίνονται τῆδε κάκεισε)».

Ο Ιωάννης αρχικά, σύμφωνα με τον Σωφρόνιο, εργάστηκε στην Πτολεμαΐδα ως ράπτης. Στη συνέχεια έγινε υπάλληλος στον εκεί Πρόξενο της Γαλλίας. Ένα από τα καθήκοντά του ήταν να πηγαίνει καθημερινά στο σπίτι οικογένειας μουσουλμάνων κτηνοτρόφων και να αγοράζει γάλα για τον πρόξενο. Μία των ημερών, άλλες μουσουλμάνες γυναίκες που ζήτησαν τον νέο και τη συνήθεια του, «ἐβόων, ὀλόλυζον ἀναιδῶς, τοὺς παραπορευομένους ἐκάλουν λέγουσαι, ὅτι “εἶδομεν αὐτὸν τὸν Ῥωμαῖον παῖδα πρὸ πολλοῦ μὲν, νῦν δὲ ἐναργέστερον θέλοντα φθεῖραι τούτην τὴν Τούρκην θυγατέρα”». Τη θυγατέρα του κτηνοτρόφου την οποία συνάντησε μέσα στο σπίτι της, εντελῶς τυχαία μόνη ἢ, ὅπως γράφει ο Σωφρόνιος, «συνέβη ἡ κατὰ διαβόλου συνεργίαν ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως εἶπειν». Οι γυναίκες κατήγγειλαν τον Ιωάννη συκοφαντικά στις οθωμανικές Αρχές.

«Ταύτης οὖν τῆς πονηρᾶς φήμης διαδοθείσης, παραντίκα ὁ μακάριος Ἰωάννης ἐν τῇ φυλακῇ ἦτον καὶ ἐντεῦθεν ἀρχήνισεν ὁ μέγας ἀγὼν τῆς ἀθλήσεως». Την Πτολεμαΐδα τότε εξουσίαζε ο σκληρός και αιμοσταγής άραβας Τάχερ Ωμερ (Zahir al-Umar). Αυτός, αφού φυλάκισε τον νεαρό Ιωάννη, προσπάθησε με κολακειές να τον αλλαξοπιστήσει και να τον κάνει μουσουλμάνο.

«Ὁ δε τοῦ Χριστοῦ μάρτυς γενναίως ἐστέκετο, μηδὲν ἄλλο ἀποκρινόμενος, εἰ μὴ “χριστιανὸς ὀρθόδοξος εἰμι καὶ πᾶσαν τιμωρίαν καὶ θάνατον ὑπομένω διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου μου καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀειπαρθένου μητρὸς αὐτοῦ Θεοτόκου τῆς Παναγίας. Καὶ μὴ γένοιτό μοι ποτὲ νὰ ἀρνηθῶ τὸν σωτήρα μου Χριστὸν καὶ τὴν Παναγίαν Θεοτόκον. Παναγία Δέσποινα καὶ ἅγιε Γεώργιε, βοηθήσατέ μοι νὰ ὑποφέρω κάθε βάσανον, διὰ νὰ μὴ πέσω εἰς καμμίαν ἄρνησιν καὶ χάσω τὴν ψυχὴν μου”».

Και ενώ ο Ιωάννης μένει στερεός στην πίστη του, ο δυνάστης δίνει διαταγή να τον μαστιγώσουν και να τον ρίξουν και πάλι στη φυλακή άσιτο. Ο Ιωάννης ενδυναμωνόταν με τη χάρη του Θεού και ο «Άραψ» συνέχιζε το ίδιο έργο του, κολακείες και φοβέρες «... καὶ πάλιν ὁ μάρτυς τὴν καλὴν ὁμολογίαν τρανώτερόν τε καὶ λαμπρότερον ὁμολογεῖ .

Τούτου οὖν τρις καὶ τετράκις γενομένου, καὶ τῶν ματαίων ἐλπίδων τοῖς ἀγαρηνοῖς ἐκλειπουσῶν, καταδικάζουσι τὸν μάρτυρα εἰς θάνατον. Καὶ εὐθύς σύροντες αὐτὸν εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, ἐσυνήχθη ἐπ’ αὐτὸν τὸ εὐρισκόμενον στράτευμα τοῦ τυράννου, ἐν Πτολεμαῖδι, πλησίον πού τῆς θαλάσσης, ἔνθα παρεδρεῦει ὁ τελώνης τῆς σκάλας, περιτριγυρίζοντες αὐτὸν ὡς ἄγριοι θῆρες ...».

Ακόμα και εκεί στον τόπο του μαρτυρίου συνέχισε ο Τάχερ το ίδιο πανούργο έργο. Επιδεικνύοντας κολακείες από τη μια και «ήκονημένην ρομφαίαν» από την άλλη. «Πάλιν ὁ ἀθλητῆς καὶ ἐνταῦθα ἀνίκητος καὶ ἀκλινῆς στύλος τῆς ἐν Χριστῶ ὀρθόδοξου ὁμολογίας. Τέλος δὲ πάντων ... ἐπήδησεν εἰς ἐξ αὐτῶν (των δῆμιων) μαγριπλῆς ἔνοπλος, ἐν χειρὶ ἔχων πυροβόλον ὄπλον, τὸ κοινῶς πιστόλι λεγόμενον, καὶ κατὰ τὸ στήθος τοῦ μάρτυρος κρούσας ἐκένωσε καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται ροπάλοις τε καὶ ράπισμασι τὸν ἅγιον κατὰ γῆς ρίψαντες ...».

Το πρώτον, λοιπόν, ο Μάρτυρας πυροβολήθηκε με πιστόλι και άλλοι στρατιώτες τού επιτέθηκαν με ρόπαλα. Στη συνέχεια αφού «ἐνόμισαν ὅτι νὰ ἐτελεύτησε», τον σκέπασαν πρόχειρα. Όταν αργότερα ένας στρατιώτης ξεσκέπασε το ψάθινο κάλυμμα «βλέπει τὸν ἅγιον ὄλον ὑγιῆ καὶ τὰ χεῖλην εἰς προσευχὴν κινουῖντα μὲ φαιδρὸν πρόσωπον».

Και ενώ πολλοί από τους στρατιώτες εξεπλάγησαν και θαύμασαν, ένας των στρατιωτών «*παραντίκα σπασάμενος τήν μάχαιραν ... ὤρμησεν ἀσπλάχνως κατὰ τοῦ μάρτυρος καὶ τῆ μὲν λαιᾷ ἀνακρατήσας τὸ γένειον τοῦ ἀγίου, τῆ δὲ δεξιᾷ τήν μάχαιραν, κατέσφαξεν αὐτὸν ὡς πρόβατον καὶ ἄμωμον θυσίαν καὶ εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ καὶ τὴν ἀγίαν ἐκείνην κεφαλὴν ἐχώρισε τοῦ ἱεροῦ σώματος*».

Το μαρτυρικό σώμα το άφησαν όλο το «*νυχθήμερο*» χάμω στον τόπο του μαρτυρίου με τους στρατιώτες εκεί, μέχρι που την άλλη μέρα, αφού πλήρωσαν στον Άραβα διοικητή πεντακόσια γρόσια, το πήραν για να το ενταφιάσουν τιμητικά και ως άρμοζε στον Μάρτυρα του Χριστού. «*Καὶ ἐτάφη ὁ μάρτυς ἔμπροσθεν τοῦ ἀγίου Βήματος κατὰ ἀνατολὰς τῆς ἐν Πτολεμαίδι τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου. Ἐμαρτύρουν μὲν τότε τινὲς στρατιῶται τοῖς ἡμετέροις χριστιανοῖς ὅτι κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ὅπου τὸν ἐφύλαγαν, ἔβλεπον φῶτα ὡς ἀστέρων καὶ λαμπάδας ἄνωθεν κατερχόμενα καὶ ἐπιμένοντα ἐπὶ τὸ λείψανον αὐτοῦ*».

Ο Θεός, που χαριτώνει τους Μάρτυρές Του με το να επιτελούν και θαύματα, έδωσε στον Ιωάννη, με την επίκληση του ονόματος, την επίσκεψη στον τάφο και την προσκύνηση των ιερών του λειψάνων, να ιατρεύει ασθένειες των ανθρώπων. «*Μαρτυροῦσι δε τοῖς πᾶσι καὶ βεβαιοῦσι τὴν ἀγιότητα καὶ τὴν εἰς Θεὸν παρρησίαν αὐτοῦ τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τελούμενα καὶ δαψιλῶς βρύνοντα θαύματα ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ μνημείου*». Και μάλιστα, ως τονίζει ο Σωφρόνιος, όχι μόνο θεραπεύονται ορθόδοξοι χριστιανοί, αλλά και αγαρηνοί και λατινόφρονες και άλλοι αιρετικοί. «*... ὁ ἀσθενὴς ἐν ὁποιαδήποτε ἄσθενείᾳ καὶ ἂν εἴη, πρῶτον μὲν καλεῖ τὸ πάνσεπτον καὶ γλυκύτατον ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀειπαρθένου μητρὸς αὐτοῦ Θεοτόκου καὶ τοῦ νέου μάρτυρος Ἰωάννου, ἔπειτα δὲ σηκώνουσιν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον τοῦ μάρτυρος καὶ ἀνάπτοντες κηρίον καὶ θυμιάσαντες, κοιμίζουσι ... καὶ οὕτως ἅπαξ ἢ δις ποιήσαντες, τὴν ποθουμένην λαμβάνουσιν ὑγιάν ...*».

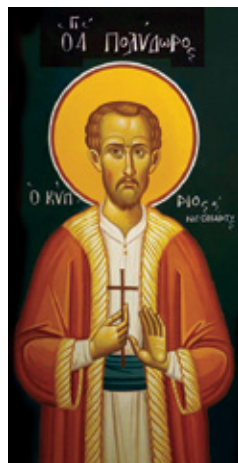
Ο Καθηγητής Συμεών Πασχαλίδης συγκρίνοντας και αντιπαραβάλλοντας τα δύο Μαρτύρια, δηλαδή Γεωργίου και

Ιωάννου, εκείνο του αγίου Νικοδήμου και του Σωφρόνιου αντίστοιχα, καταλήγει στο ότι σχεδόν όλα τα στοιχεία των δύο διηγήσεων συγκλίνουν σε πολύ μεγάλο βαθμό στην ταύτιση των δύο Νεομαρτύρων σε ένα πρόσωπο, τον Νεομάρτυρα Ιωάννη τον Κύπριο που ενταφιάστηκε στον ναό του Αγίου Γεωργίου στην Πτολεμαΐδα (Ακκρα). Ο Πασχαλίδης επικεντρώνεται σε δύο πειστικές υποθέσεις. Η λανθασμένη αναφορά στο όνομα και τη χρονολογία του μαρτυρίου του Γεωργίου – Ιωάννη στο *Νέον Μαρτυρολόγιον*, φαίνεται να προέκυψε από λάθος πληροφόρηση που είχε ο άγιος Νικόδημος, ο οποίος από το Άγιο Όρος, όπου διέμενε, συνέλεγε τις βιογραφίες Νεομαρτύρων μέσω αλληλογραφίας και προφορικών πληροφοριών. Ακόμα πολύ πιθανόν, η σύγχυση στο όνομα του Νεομάρτυρα να προήλθε από τον τόπο ταφής του, δηλαδή τον ναό του Αγίου Γεωργίου του Τροπαιοφόρου, στον οποίο κατεξοχήν τελούνταν η μνήμη του και την οποία πληροφορία αγνοεί ο άγιος Νικόδημος.

2α. Ο άγιος Νεομάρτυρας Πολύδωρος ο Κύπριος

Ο Κύπριος Νεομάρτυρας άγιος Πολύδωρος μαρτύρησε στη Νέα Έφεσο της Μικράς Ασίας στις 3 Σεπτεμβρίου 1794. Το *Μαρτύριο* του Νεομάρτυρα διασώζει ο όσιος Νικόδημος ο Αγιορείτης στο *Νέον Μαρτυρολόγιον*. Η πρώτη καταγραφή όμως έγινε ως φαίνεται από τους Μακάριο Νοταρά και Νικηφόρο Χίο το 1794, δηλαδή αμέσως μετά το μαρτύριο του αγίου Πολυδώρου.

Ο άγιος Πολύδωρος γεννήθηκε στη Λευκωσία, στην ενορία Τρυπιάτη. Οι ευσεβείς γονείς του, ο πατέρας του Λουκάς προσκυνητής και η μητέρα του Λουναρδού, τον εξέθρεψαν με «*παιδεία και νοουθεσία Κυρίου*» και μορφώθηκε με τα ιερά γράμματα. Αφού μεγάλωσε, αναχώρησε από την Κύπρο και πήγε στην Αίγυπτο, όπου επιδόθηκε στο εμπόριο. Εκεί γνωρίστηκε με

κάποιο Ζακύνθιο εξωμότη-αποστάτη του Χριστιανισμού και προσλήφθηκε στην υπηρεσία του ως γραμματέας του. Κάποια μέρα ενώ βρισκόταν σε κατάσταση μέθη, ύστερα από ξεφάντωμα, πείστηκε και ο Πολύδωρος να αρνηθεί τον Χριστό και να ασπαστεί τον Μωαμεθανισμό. Όταν συνήλθε από τη μέθη *«ἤλθεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἐλυπήθη πολλὰ διὰ τὸ κακὸν ὅπου ἔπαθε καὶ μετανοῶν καὶ κλαίων πικρῶς, ὡς ἄλλος Πέτρος, ἐπέρνα πάλιν Χριστιανικά»*. Αφού βρήκε ευκαιρία, μετά από λίγες μέρες κατέφυγε στη Βηρυτό. Εκεί βρήκε τον αρχιερέα, και εξομολογήθηκε με συντριβή καρδιάς την αμαρτία του. Ο αρχιερέας, αφού τον παρηγόρησε και τον νουθέτησε, τον έστειλε σε μια μονή στο όρος του Λιβάνου για να *«ἠσυχάσῃ ἐκεῖ τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστὴν καὶ μετὰ τὸ Πάσχα νὰ υπάγῃ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς νὰ τὸν μυρώσῃ»*, έτσι ώστε να επανέλθει στην Εκκλησία του Χριστού. Αλλά βλέποντας ο Πολύδωρος τον κίνδυνο από τους Τούρκους στον οποίο θα έβαζε τον αρχιερέα αναχώρησε και πήγε στην Άκκρα (Πτολεμαΐδα) της Παλαιστίνης. Εδώ ήθελε να μαρτυρήσει. Στην Άκκρα ο αρχιερέας της πόλης, στον οποίο και κατέφυγε ο Πολύδωρος, τον συμβούλευσε *«ὅτι πρέπει νὰ κάμῃ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἐκεῖ ὅπου ἔκαμε καὶ τὴν ἄρνησιν, ἐμβῆκεν (ο Πολύδωρος) εἰς ἓνα καράβι, διὰ νὰ υπάγῃ εἰς τὸ Μισῆρι»* (Κάιρο). Τρικυμία τον εξέβαλε στη Γιάφα και από εκεί έφυγε για τη Χίο και ύστερα από εμπόδια έφθασε στη Σμύρνη *«διψῶν νὰ ὑπομείνῃ κἂν ἐκεῖ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον»*. Πνευματικοί πατέρες όμως φοβούμενοι διωγμό των χριστιανών, τον συμβούλευσαν να αναχωρήσει για αλλού για το μαρτύριο, γιατί δεν είχε περάσει πολύς καιρός από τότε που μαρτύρησε στη Σμύρνη (26 Μαΐου 1794) ο από Θεσσαλονίκης Αλέξανδρος, χριστιανός που έγινε μάλιστα Δεσβίσης, δηλαδή μουσουλμάνος μοναχός και ομολόγησε και πάλι τον Χριστό και οι Τούρκοι ήταν εξαγριωμένοι *«διὰ τὴν καταισχύνην ὅπου τοὺς ἐπροξένησεν»*. Φθάνει τελικά ο Πολύδωρος *«τοῦ Θεοῦ οἰκονομῶντος»* στις 11 Ιουλίου 1794 και πάλι στη Χίο. Κατά πάσα πιθανότητα στη Νέα Μονή, όπου μόναζαν ο από Κορίνθου Μακάριος Νοταράς και Νικηφόρος ο Χίος (ηγούμενος) και οι δύο όσοι της Εκκλησίας, ασκητικοί και λόγιοι άνδρες που υπήρξαν

«αλείπτες» Νεομαρτύρων, δηλαδή ενίσχυσαν και κατεύθυναν πνευματικά αρκετούς από τους αγίους Νεομάρτυρες. Εκεί ως φαίνεται είναι που κατέληξε και ο Πολύδωρος θεία βουλήσει. Ύστερα από πνευματική παρακίνηση, ο Πολύδωρος «παρευθύς ἄρχισε νὰ ἀγωνίζεται μὲ νηστείας, προσευχάς, γονυκλισίας, παρακλήσεις εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ ἀναγνώσεις καὶ εἰς ἄλλα ψυχοφελῆ βιβλία, ἀλλὰ μάλιστα εἰς τὰ Μαρτύρια τῶν Ἁγίων· ὅθεν καὶ εἰς τὴν συντριβὴν ἦλθεν ὁ εὐλογημένος ὥστε ὅπου ἔκλαιε πικρῶς, καὶ πολλὰς νύκτας ἐπέρασεν ἄπνους ἀναστενάξων ἐκ βάθους καρδίας καὶ ἐπικαλούμενος τὴν Θεοτόκον εἰς βοήθειαν· ὅθεν καὶ εἰς τοὺς ἀκούοντας καὶ ὁρῶντας πολὺν οἶκτον ἐκίνει καὶ συμπάθειαν.

Κοντὰ δὲ εἰς ὅλα ταῦτα ἔγραψε καὶ τὰς ἀμαρτίας του ὅλας, ὅσας ἤμαρτεν ὡς ἄνθρωπος εἰς ὄλην του τὴν ζωὴν, διὰ νὰ μὴν ἀστοχήσῃ καμμίαν, καὶ τὰς ἐξωμολογήθη μὲ μίαν λεπτομερῆ καὶ ἀληθινὴν ἐξομολόγησιν».

Αφού συμπληρώθηκαν σαράντα μέρες πνευματικής προετοιμασίας και μετάνοιας, χρίσθηκε με Άγιο Μύρο και μετάλαβε των Αχράντων Μυστηρίων. Συνοδευόμενος από «ένα θεοσεβῆ καὶ ζηλωτὴν ἀδελφόν» ἐφθασε τὴν 1η Σεπτεμβρίου στο Κουσάντασι, δηλαδή στη Νέα Ἐφεσο. Από ἄλλα σχετικὰ αγιολογικά κείμενα, Μαρτύρια και ἐπιστολές των αγίων Μακαρίου Νοταρά και Νικηφόρου Χίου μπορούμε να υποθέσουμε βέβαια ότι, ο «ἀδελφός» που συνόδευσε τον Πολύδωρο στη Νέα Ἐφεσο για να μαρτυρήσει ἦταν ἕνας εκ των δύο ἢ σίγουρα ἕνας από τους ἐμπειρους πνευματικούς της Νέας Μονῆς και συνεργάτης τους στο ιεραποστολικό τους ἔργο. Ο Πολύδωρος παρουσιάστηκε ἀμέσως στον μουφτή και ὁμολόγησε ἐπίσημα ὅτι καταπτύσσει τον Μωαμεθανισμό και ἀσπάστηκε και πάλι τον Χριστιανισμό. Το ίδιο ἔκανε και μπροστά στον καδῆ, δηλαδή τον ιεροδικαστή. Και οι δύο, μουφτής και καδῆς, και ἄλλοι Τούρκοι θεώρησαν ἀρχικά τα λόγια του ὡς λόγια ἀνόητου και δεν ἔδωσαν σε αὐτὰ σημασία. Ἀλλὰ μπροστά στην ἐπιμονή του αγίου να περιφρονεῖ τον Μωαμεθανισμό, ἄρχισαν να ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἐπρόκειτο για ἄνδρα που κινεῖται ἀπό θερμὴ πίστη και ὅτι ὅλα ὅσα

λέει τα εννοεί. Έτσι προσπαθούν με κολακείες, συμβουλές και υποσχέσεις να πείσουν τον Πολύδωρο να επιστρέψει στο Ισλάμ. Ο Πολύδωρος μένει ακλόνητος στην πίστη του Χριστού και ελέγχει μάλιστα τη θρησκεία του Μωάμεθ. Τότε αρχίζουν τα βασανιστήρια. «Και εὐθύς προστάζει ὁ κριτής νὰ τὸν βαλοῦν εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ τοὺς πόδας του εἰς τὸ ξύλον, καὶ σίδηρα εἰς τὸν λαιμὸν του ... Ἐκεῖ δὲ εἰς τὴν φυλακὴν ἦτον καὶ ἓνας νέος φυλακωμένος, ὅστις ἔμελλε νὰ ἔβγη ἀπὸ τὴν φυλακὴν· εἰς τοῦτον ἐπαράδωκεν ὁ Μάρτυς τὸν σταυρὸν ὅπου εἶχεν εἰς τὸν τράχηλόν του· διὰ νὰ μὴν τὸν καταπατήσουν καὶ τὸν περιπαίξουν οἱ ἀλλόπιστοι, καὶ ὀλίγους παράδες ὅπου ἔβαστοῦσε ἐπάνω του, λέγοντάς του, δὸς ταῦτα εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ εἶπέ τους νὰ παρακαλοῦν τὸν Θεὸν διὰ νὰ μὲ στηρίξῃ».

Την ἄλλη μέρα συνεχίστηκε ὁ διάλογος με τοὺς Τούρκους κριτές καὶ ἐπισήμους καὶ, ἀφοῦ καὶ πάλι ὁ Πολύδωρος ἔμεινε στερεὸς στὴν πίστη του καὶ ὁμολογοῦσε Χριστόν, εἶπαν: «φυλακώσατέ τον φοβερίζοντες, ὅτι ἔχουν ἀπόφασιν αὖριον νὰ τὸν κρεμάσουν καὶ νὰ συλλογισθῇ· καὶ ἔβαλαν πάλιν τὸν κατὰ ἀλήθειαν μέγαν, καὶ καρτερόψυχον ἀθλητὴν εἰς τὴν φυλακὴν, ἕως τὴν ἄλλην ἐξέτασιν. Τὸ βράδυ ἐπρόσταξεν ὁ κριτής νὰ τὸν τιμωρήσουν, καὶ ἐδῶ ἄς στοχασθῇ καθ' ἓνας ἓνα τοιοῦτον γένος, ὡσὰν ἐκεῖνο, τί λογῆς ὤρμησαν, κατεπάνω του, λαβόντες παρὰ τοῦ ἐξουσιαστοῦ ἄδειαν· σχεδὸν ὅλην τὴν νύκτα ἐκείνην μὲ δι-αφόρους τρόπους ἐβασάνισαν τὸν εὐλογημένον. Ἄλλοι ἔφερναν τοῦβλα ἀναμμένα, καὶ τὰ ἔβαζαν εἰς τοὺς ὤμους καὶ εἰς τὰς μασχάλας τοῦ Μάρτυρος· ἄλλοι ἔφεραν τάσι πυρακτωμένον καὶ τοῦ τὸ ἐφόρεσαν εἰς τὴν κεφαλὴν ὡσὰν σκούφίαν, κάποιοι δὲ ἄλλοι, πλέον ἀνηλεεῖς καὶ ἄσπλαχνοι, μὴ ἄρκεσθέντες εἰς αὐτά, ἔφεραν καὶ σύρμα σιδηρένιον, (τὸ λεγόμενον τέλι κοινότερον) καὶ τὸ ἔσπρωξαν εἰς τὸ κρῦφιον μέλος· καὶ ἐδῶ κατὰ ἀλήθειαν στοχάζομαι, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ὡς ἐχθροὶ καὶ ἄσπλαχνοι ἐθεράπευαν μὲ αὐτάς τὰς βασάνους τὸν θυμὸν τους καὶ τὴν κακίαν, ἀπέβαιναν δὲ ὅλα κατὰ τὸν πόθον τοῦ Μάρτυρος· εἶχε γὰρ ὁ μακάριος πολὺ μῖσος εἰς τὴν βδελυκτὴν ἐκείνην σφραγίδα τῆς περιτομῆς καὶ ὅσον ἐστοχάζετο, πῶς εἶχεν ἐπάνω του τέτοιον μῖσος, ὅλον

ήγανάκτει και πικρότατα ἀναστέναζε και με ἄκρον πόθον ἐζήτει νὰ τὸ ἀποτρίψη ἀπὸ ἐπάνω του».

Ξημέρωσε η 3η Σεπτεμβρίου, ἡμέρα Κυριακή «καὶ τὸν ἐρωτοῦν· ἤλθες εἰς τὸν ἑαυτὸν σου, ἐμετανόησες; καὶ ὁ Μάρτυς· ἐγὼ σὰς εἶπα, ὅτι εἰς τὸν ἑαυτὸν μου εἶμαι, τὸν νοῦν μου τὸν ἔχω· τί με πειράζετε; πάλιν τοῦ λέγουν, ἄλλον καιρὸν πλέον δὲν ἔχεις διὰ νὰ συλλογισθῆς· ἔφθασε τὸ τέλος σου· καὶ ὁ Μάρτυς πρᾶεῖα φωνῆ, ἀπεκρίθη· ἐγὼ τὸν Ἰησοῦν μου δὲν τὸν ἀρνοῦμαι, Χριστιανὸς ἐγεννήθην, Χριστιανὸς θέλω νὰ ἀποθάνω· καὶ αὐτοί, αἱ παιδί μου τοῦ λέγουν, καιρὸς δὲν ἔμεινεν ἄλλος, ἔχομεν νὰ σὲ κρεμάσωμεν· τὸ ἤξεύρω, ἀπεκρίθη ὁ Μάρτυς, καὶ αὐτοί· δὲν λυπεῖσαι τὴν παλληκαριὰν σου, τὴν εὐμορφίαν σου, τὴν νεότητά σου; αὐτὸς ἀπεκρίθη· αὐτὰ ὅλα εἶναι ματαιότης· τὸν Ἰησοῦν μου, τὸν Ἰησοῦν μου θέλω· Χριστιανὸς εἶμαι, Χριστιανὸς θέλω ν' ἀποθάνω· δὲν ἀρνοῦμαι τὴν πίστιν μου, δὲν ἀρνοῦμαι τὸν Ἰησοῦν μου. Καὶ αὐτοὶ πάλιν τοῦ λέγουν· αἱ παιδί μου, νὰ ἡ φοῦρκα, στοχάσου τί ἔχεις νὰ χάσης· τοῦ ἔδειξαν καὶ τὸ σχοινίον. Ὁ Μάρτυς τοὺς λέγει· αὐτὸ ζητῶ καὶ ἐγώ».

«Ὁ ἀνδρεία μαρτυρική! ... Τὸν ἄρπαξαν λοιπὸν με ὀρμὴν καὶ ἀγριότητα, ἔβγαλαν τὰ φορέματά του, ἔδεσαν ὀπίσω τὰς χειράς του, ἔβαλαν τὴν θηλίαν εἰς τὸν λαιμὸν του καὶ τὸν ἐπαράδωσαν διὰ νὰ κρεμασθῆ· ἄλλοι ἔτρεχαν ἐμπρός, ἄλλοι ὀπίσω, ὅλοι τοὺς ἔκαμναν μίαν μεγάλην σύγχυσιν ἀνάμεσόν τους ἐπὶ τούτου, τάχα διὰ νὰ δειλιάσῃ ὁ Μάρτυς. Αὐτὸς δὲ ὄλον τὸ ἐναντίον ἔμεινεν ἀφοβὸς παντελῶς καὶ ἀκατάπληκτος· ὅθεν καὶ μυκτηρίζοντάς τους ὡς ἄφρονες, εἶπε πρὸς αὐτούς· ὦ ἀσύνετοι, ἐγὼ ἤλθα μόνος μου αὐτόκλητος, καὶ τώρα φοβεῖσθε νὰ μὴν φύγω; φορῶν δὲ ὁ Μάρτυς τὴν φοῦρκαν εἰς τὸν λαιμὸν ὡς κατὰδικος καὶ ἔχων δεδεμένας τὰς χεῖρας, ἤλθεν εἰς τὸν τόπον τῶν καταδίκων· καὶ πάλιν ἄλλοι ἐτοιμαζαν τὸν τόπον, ἄλλοι τὸν ἐρωτοῦσαν ἂν ἐμετανόησεν. Ὁ δὲ Μάρτυς τοὺς ἀπεκρίθη με τὴν αὐτὴν ἀφοβίαν ... τριπλασιάζοντας ἐν ταῦτῳ τὴν ὄντως μακαρίαν καὶ ἀγίαν ταύτην φωνήν, Χριστιανός, Χριστιανός, Χριστιανός εἶμαι. Τότε σηκώσαντες αὐτὸν ἀπὸ τὴν γῆν, ἐτράβηξαν τὸ σχοινίον καὶ οὕτως ἔλαβεν ὁ ἀοίδιμος Πολύδωρος τὸν δι' ἀρχόντης Μαρτυρικὸν στέφανον. Ἐκείνην δὲ τὴν νύκτα τινὲς ἐξ αὐτῶν

ἀπὸ μιᾶς ἀπάνθρωποι, χωρὶς νὰ ἐντραποῦν κἄν αὐτὴν τὴν ἰδίαν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος, ἐπῆραν τὰ ροῦχα τοῦ Μάρτυρος, καὶ ἄφησαν ὀλόγυμνον τὸ Ἅγιον λείψανον καὶ τὴν ἡμέραν ἔδεσαν μόνον μὲ ἓνα παλαιόπανον τὰ κρύφια μέλη του. Ἐπειτα μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπρόσταξαν ἓνα Χριστιανὸν νὰ τὸν κατεβάσῃ ἀπὸ τὴν κρεμάλαν· ἔβαλαν δὲ καὶ δύο ἀράπηδες καὶ τὸν ἐσήκωσαν μὲ τὴν σκάλα, καὶ ὁμοῦ Τοῦρκοι ὀλίγοι καὶ μερικοὶ Χριστιανοί, τὸν ἔθαψαν ἐπάνω ἀπὸ τὰ μνήματα τῶν Ἀρμενίων, καὶ εἰς μὲν τοὺς Χριστιανοὺς ἔγινεν ὁ Μάρτυς μέγας στηριγμὸς εἰς τὴν εὐσέβειαν, εἰς δὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς ἔγινε τόση μεγάλη κατασχὴν, ὅπου ἄλλην φορὰν δὲν τοὺς ἠκολούθησε τοιαύτη· ὅθεν μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς, ἐντόπιοι, θαυμάζοντες ἔλεγον· τοῦτο ἀληθῶς ἦτον μέγαν πρᾶγμα· τούτη ἡ ἀνδρεία δὲν ἐστάθη εἰς ἄλλον· ποῖος ἠξεύρει τὰς κρίσεις τοῦ Θεοῦ;

Αὐτὸ εἶναι ἀδελφοὶ τὸ ἀνδρειωμένον καὶ γενναϊότατον Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Μάρτυρος Πολυδώρου».

Ὁ διάκονος Χρυσόστομος Κυκκώτης, μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρυσόστομος Α', εἶχε γράψῃ σε ἀρθρο τοῦ «Κύπριοι Ἅγιοι ἐπὶ Τουρκοκρατίας», Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος 11 (1956) 282-284, καὶ τα ἐξῆς: «Ἄν παραλληλίσωμεν τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Πολυδώρου μὲ ἀρχαῖα μαρτύρια θα ἴδωμεν ὅτι ὁμοιάζουν πολὺ. 1) Ἡ αὐθόρμητος προσέλευσις εἰς τὸ μαρτύριον ..., 2) Τὸ θάρρος μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ μάρτυς ἐβάδισε πρὸς τὸν θάνατον καὶ ἀντιμετώπισε τὰς φοβερὰς βασάνους ... 3) Ἡ τιμὴ πρὸς τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐκπορευομένη θαυματουργικὴ δύναμις ...». Ὅσον ἀφορᾷ μάλιστα στο τελευταῖο σημεῖο, στο Μαρτυρολόγιον καταγράφεται καὶ το ἐξῆς θαῦμα, το ὁποῖο διηγήθηκε «ὁ εἰς τοῦτο (το θαῦμα) ὑπηρετήσας ἀξιόπιστος ἱερομόναχος». Στη Νέα Ἐφεσο, ἐκεῖ που μαρτύρησε ὁ ἅγιος, ὑπῆρχε ἓνας χριστιανὸς που βασανιζόταν ἀπὸ φοβερὸ δαιμόνιο· «βλέποντας αὐτὸν ὁ ῥηθεὶς ἱερομόναχος, ὁ ὁποῖος εἶχε μέρος ἀπὸ τὰ Ἅγια λείψανα καὶ μέρος ἀπὸ τὸ σχοινίον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐκρέμασαν τὸν Μάρτυρα Πολυδώρου» μετέβη στὴν οἰκία του δαιμονιζομένου. Μόλις εἰσήλθε σε αὐτὴ, τὸ δαιμόνιο ἐξαγριώθηκε, φωνάζοντας με τὸ στόμα του δαιμονιζομένου: «ἐκάηκα, ἐπειδὴ μοῦ ἔφερες

ἔδω τὸ δάκτυλον καὶ τὸ σχοινίον τοῦ Μάρτυρος Πολυδώρου· καὶ οὕτω φωνάζων ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸν πάσχοντα καὶ ἔμεινεν εἰς τὸ ἐξῆς ὁ ἄνθρωπος ὑγιής καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐνοικουσίας μετὰ θάνατον εἰς τὰ τίμια λείψανα τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ Μάρτυρος Πολυδώρου».

2β. Επιπρόσθετες πληροφορίες για τον ἅγιο Νεομάρτυρα Πολύδωρο ἀπὸ ἄλλες ἀγιολογικὲς πηγές

α) Ὅπως προαναφέρθηκε, ὁ ἀπὸ Κορίνθου ἅγιος Μακάριος ὁ Νοταράς, ὁ ὁποῖος, ἀφού παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, μόνασε στὴ Νέα Μονὴ τῆς Χίου, ὑπήρξε ἕνας τῶν πνευματικῶν τοῦ Νεομάρτυρα Πολυδώρου, ὅταν βρισκόταν στὴ Χίο. Τὴν πνευματικὴ σχέση τοῦ Νεομάρτυρα Πολυδώρου καὶ τοῦ ἁγίου Μακαρίου επιβεβαιώνει καὶ ὁ Ἀθανάσιος ὁ Πάριος στὸ ἔργο του *Βίος*. Ὁ Πάριος λέγει τὰ ἐξῆς ἐνδιαφέροντα: «Ὁ Ἅγιος Μακάριος ἐδέχετο, λέγω, πάντα καὶ πρὸς τοὺς ἀθλητικὸὺς ἀγῶνας ἤλειψε πάντα, ὄχι μοναχὰ μὲ λόγον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα, ἐπειδὴ καὶ δὲν τοὺς ἔλεγε μοναχὰ πέντε δέκα λόγια πρὸς ἐμψύχωσιν καὶ νὰ τοὺς ἀπολύη, ἀλλὰ τοὺς ἐκράτει ἐκεῖ πλησίον τοῦ ἡμέρας πολλὰς καὶ τοὺς ἐγύμναζε μὲ νηστείας καὶ προσευχὰς μὲ γονυκλισίας, μὲ δάκρυα καὶ στεναγμούς, ἕως ὅτι ἀναπτεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν τὸ πῦρ τῆς θείας ἀγαπήσεως καὶ ἔδειξεν μάλιστα ὁ Πολύδωρος ἐκεῖνος ὁ Κύπριος ὅτι ἠσθάνθη εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὴν καλὴν (αλλοίωσιν) καὶ ἐσπέρας ἔξω ἀπὸ τὴν πόρταν τοῦ ξενοδοχείου ἐφώναζε τρεῖς φοραῖς· Ὁ Θεὸς συγχωρήσει σας διὰ τὸ καλὸν ὁποῦ μοὶ κάμνετε. Καὶ ἄλλην φορὰν ζητώντας τὸν ὁ γέρο Ἰάκωβος διὰ νὰ ἔλθῃ νὰ φάγῃ ψωμί, τὸν εὔρεν εἰς ἄλλον μέρος κλαίοντα καὶ ὀλολύζοντα καὶ στραφεὶς ἀνήγγειλε τῷ γέροντι ὅτι εἰς τὸ δεῖνα μέρος κάθηται καὶ κλαίει. Ἄφες τον, εἶπεν ὁ Πατήρ, ἃς κλαίῃ· αὐτὸς μόνον ὁ κλαυθμὸς εἶναι θεάρεστος καὶ σωτήρια πρόξενος».

Ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Νοταράς, ἔστειλε μιὰ ἐπιστολὴ περὶ τοῦ ογδόντα ἡμέρες μετὰ τὸ μαρτύριο τοῦ ἁγίου Πολυδώρου, στὶς 24 Νοεμβρίου 1794, στὸν Σκευοφύλακα τῆς Μονῆς Σινά, ιερομόναχο Ραφαήλ. Ὁ ἅγιος Μακάριος σὲ αὐτὴ τοῦ την ἐπι-

στολή ονομάζει τον ιερομόναχο Ραφαήλ τον Σιναΐτη ως τον πνευματικό γέροντα του Νεομάρτυρα Πολυδώρου και αυτόν, τον Νεομάρτυρα, ως πνευματικό του τέκνο. Πότε, πού και πώς οι δύο, πνευματικός πατήρ και υιός, είχαν αυτή την πνευματική σχέση είναι αδύνατο να προσδιοριστεί. Διαφαίνεται από την επιστολή όμως ότι αυτή θα υπήρχε πριν την άρνηση του Χριστού από τον Πολύδωρο. Υπενθυμίζεται ότι ο νεαρός Πολύδωρος ασχολούνταν με το εμπόριο στην Αίγυπτο και εκεί ήταν που αρνήθηκε την πίστη του στον Χριστό.

Άλλο σημαντικό στοιχείο που παρέχει η επιστολή είναι ότι ο άγιος Μακάριος κατέγραφε «πάντα ἐπι λεπτοῦ τὰ κατορθώματά του (Πολυδώρου) ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους, ἐν εἰδει ὑπομνήματος». Το υπόμνημα αυτό αναφέρει πως το κατέγραψε και το απέστειλε στους Σιναΐτες πατέρες και μάλιστα στον γέροντα Ραφαήλ, ώστε «καὶ ἐὰν ἐλυπήθητε εἰς τὴν ἦτταν ὅπου ἔπαθεν (δηλαδή την άρνηση του Χριστού), εὐφράνθητε εἰς τὴν νίκην ὅπου ἔκαμεν». Μάλιστα αναφέρει ο άγιος Μακάριος στην επιστολή του ότι ο Μάρτυρας «πολλάκις παρήγγειλέ μοι νά τῆς δώσω (δηλ. της οσιότητας του γέροντα Ραφαήλ) τὰ εὐαγγέλια τῆς καλῆς του ὁμολογίας διὰ νά μετατραπῆ ἡ λύπη της εἰς χαράν». Και το σημαντικό επίσης είναι πως ο άγιος Μακάριος καταλήγει την επιστολή του ως εξής: «πρὸ πάντων ἄς χαίρηται καὶ εὐφραίνεται ὁ γέροντάς του κῦρ Ραφαήλ, ὅπου ἐπλούτισεν πνευματικὸν υἱὸν μάρτυρα καὶ πρέσβυν πρὸς Κύριον ἀκοίμητον· ἐξ οὗ πέμπω αὐτῇ χάριν εὐλαβείας μέρος τοῦ ὑποκαμίσου του καὶ τῆς ἀγχόνης του».

Στην απαντητική επιστολή του, ημερομηνίας 20 Μαρτίου 1795, ο ιερομόναχος Ραφαήλ Σιναΐτης εκφράζει τη μεγάλη του χαρά που «έδοκίμασεν ἡ ταπεινὴ ψυχὴ» του για τα όσα πληροφορήθηκε στην επιστολή του αγίου Μακαρίου που «έσυντρόφενεν τὰ ἄθλα καὶ ἀριστείας τοῦ ὄντως μακαρίου καὶ ἀειμνήστου Πολυδώρου». Από την αναφορά αυτή πληροφορούμαστε ότι ο Ραφαήλ παρέλαβε και το υπόμνημα (*Βίο-Μαρτύριο*) για τον Νεομάρτυρα, καθώς και το υποκάμισό του και μέρος του σχοινοῦ της αγχόνης του μαρτυρίου. Επίσης προχωρεί και κατο-

νομάζει ως κατεξοχήν πνευματικό πατέρα του Νεομάρτυρα Πολυδώρου όχι τον εαυτό του αλλά τον άγιο Μακάριο, γιατί «και διὰ λόγων (του) πνευματικῶν και εὐχῶν ἱερῶν ᾠδήγησε και ἐνίσχυσε τὸν μακαρίτην νὰ τελειώση τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα και νὰ ὑπομείνῃ ἀνδρείως τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον».

Και καταλήγει ο ιερομόναχος Ραφαήλ στη δική του επιστολή με το εξής αξιοσημείωτο «μετ' οὐ πολὺν ἔρχεται ἀπὸ Κύπρου και ὁ αὐτάδελφος τοῦ μακαρίτου ἐν Τερομονάχοις κῦρ Χρῦσανθος, τὸν ὁποῖον δὲν θέλω λείψω νὰ κάμω κοινωνὸν και τῶν ἱερῶν της εὐχῶν και τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἄθλων τοῦ αὐταδέλφου του και τῶν χάριν εὐλαβείας πεμφθέντων μερῶν τῆς τε ἀγχόνης και τοῦ ὑποκαμίσου αὐτοῦ».

β) Στο Νέο Μαρτυρολόγιον που εξέδωσε ο άγιος Νικόδημος ο Αιοιορείτης το 1799 καταγράφεται και το Μαρτύριο του Νεομάρτυρα Θεοδώρου του Βυζάντιου, ο οποίος μαρτύρησε στη Μυτιλήνη στις 17 Φεβρουαρίου 1795, δηλαδή μόλις ἔξι μήνες μετά το μαρτύριο του Πολυδώρου. Το Μαρτύριο κατέγραψε ο Νικηφόρος Χίος, που είναι και ο πιθανότερος συγγραφέας του Μαρτυρίου του αγίου Πολυδώρου. Παραθέτουμε ἀπὸ το Μαρτύριο του Θεοδώρου τα εξής, με δικούς μας υπότιτλους:

Ο άγιος Πολύδωρος παράδειγμα προς μίμηση

«Απὸ τότε ἄρχισε νὰ κατανύγεται (ο Θεόδωρος) και νὰ ποθῆ τὸ μαρτύριον, ἀκούοντας μάλιστα τὸ γενναῖον μαρτύριον και τὰς ἀριστείας τοῦ πρὸ αὐτοῦ μαρτυρήσαντος άγιου Πολυδώρου (τὰ ὁποῖα ἤκουε σχεδὸν κάθε ἡμέραν), και ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν ἠῤῥξανε εἰς αὐτὸν ἡ κατάνυξις και ὁ πόθος τοῦ μαρτυρίου».

Ο Θεόδωρος επικαλεῖται την ενίσχυση του αγίου Πολυδώρου

«Μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Πολύδωρε, δὲν μὲ βλέπεις, ἀδελφέ μου, ποῦ και εἰς ποῖαν ἀνάγκην εὐρίσκομαι; Σὺ ἀδελφέ, ἦσουν ὁμοιοπαθῆς μὲ ἐμένα τὸν ἄθλιον, και διατί δὲν μὲ ἀκούεις; Ἄλλ' ὡς φαίνεται, ἀδελφέ μου, σὺ εὐρισκόμενος εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου μας ἀλησμόνησας τὰ γῆϊνα· ἐγὼ, ἀδελφέ μου, πιστεύω ὅτι εὐρες παρρησίαν πρὸς τὸν Κύριον, διὰ τὸν πολὺν σου πόθον ὅπου εἶχες εἰς τὸ μαρτύριον, τὸν ὁποῖον ἐγὼ δὲν ἔχω, και

δεήθητι τοῦ Κυρίου μετὰ τῶν συμμαρτύρων σου, νὰ μοῦ δώση δύναμιν νὰ ὑποφέρω τὰ βάσανα τοῦ μαρτυρίου· ναί, ἀδελφέ μου, ναί, Πολυδώρε μου, βοήθησόν μοι εἰς τὴν ἀνάγκην μου ταύτην. Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με τὸν ἀρνητὴν σου».

Στο τελευταίο απόσπασμα που παραθέτουμε καταγράφεται μια πολύ σημαντική πληροφορία. Ο προσερχόμενος στο μαρτύριο Θεόδωρος παρακαλεί τον συνοδό του, με τον οποίον βρίσκονταν μαζί σε καΐκι και ξεκίνησε από τη Χίο, να πάει να βρει τους γονεῖς του και να τους παρηγορήσει, όπως έκανε και με τους γονεῖς του Πολυδώρου. «Καὶ ἂν μὲ ἀγαπᾶς, ὡς λέγεις, θέλω νὰ φυλάξης τὴν ὑπόσχεσιν ὅπου μοῦ ἔκαμες μέσα εἰς τὸ καΐκι, ἤγουν θέλω νὰ ὑπάγῃς μετὰ τὸν θάνατόν μου νὰ ἀνταμώσης τοὺς γονεῖς μου διὰ τὴν ἀγάπην μου καὶ νὰ τοὺς παρηγορήσης, ὅτι πολλὰ τοὺς ἐλύπησα, καὶ πονεῖ δι' αὐτοὺς ἡ ψυχὴ μου, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀγίου Πολυδώρου ἐπήγες εἰς τὴν Κύπρον καὶ ἐπαρηγόρησες τοὺς γονεῖς του».

Ποιος ήταν ο συνοδός του Μάρτυρα, ο οποίος στο διάστημα των ἑξι μηνῶν ἀπὸ το μαρτύριο του Νεομάρτυρα Πολυδώρου κατάφερε να ἔρθει στην Κύπρο και να επιστρέψει και πάλι στη Χίο; Τα στοιχεία του συνοδού του Μάρτυρα δεν μας εἶναι γνωστά και δεν μπορούν να επιβεβαιωθούν. Φαίνεται μάλλον ἀπίθανο να ἦταν ὁ ἅγιος Μακάριος, ἐξαιτίας του προχωρημένου της ηλικίας του. Δεν αποκλείεται να ἦταν ὁ Νικηφόρος ὁ Χίος, ηγούμενος της μονῆς, πιθανότερο ὁμως φαίνεται να ἦταν ἕνας τῶν ἐμπειρῶν πνευματικῶν και ἐμπιστῶν πατέρων της μονῆς.

Τα ἱερά λείψανα και η τιμία κάρα του Νεομάρτυρα Πολυδώρου

Ὅπως προαναφέρθηκε, πολύ νωρὶς τα ἅγια λείψανα του Πολυδώρου τιμήθηκαν ἀπὸ τους πιστοὺς και πνευματικούς πατέρες. Ἢδη, καταγράφηκε στον Βίο το θαῦμα της ἴασης του δαιμονιζόμενου με τη χάρη του ἱεροῦ λειψάνου του ἀγίου στην Νέα Ἐφεσο, τὴν πόλη που μαρτύρησε.

Στην Κύπρο διασωζόταν και φυλασσόταν τεμάχιο του ἱεροῦ λειψάνου του ἀγίου ἀπὸ ἀπογόνους του στη Λευκωσία. Το 1935 μάλιστα ὁ Παρθένιος Κυρμίτσης, ἀναφέρει τὴν πληροφορία αὐτὴ στο περιοδικό Ἀπόστολος Βαρνάβας, ὅπως ἐπίσης

και ότι «ἀπόγονος ἐκ μητρὸς τοῦ Νεομάρτυρος – ὁ ἐκ Λευκωσίας Κ. Πολυδώρος Ἰωαννίδης – ἔχει εἰς τὴν κατοχὴν του παλαιὸν Μαρτυρολόγιον, τὸ ὁποῖον ἐκληροδοτήθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν προγόνων του με τὴν χειρόγραφον ἐπ’ αὐτοῦ σημείωσιν “αὐτὸ (το βιβλίον) ὅποιος κάμνει τὴν ἑορτὴν αὐτὸς θὰ τὸ ἔχη”». Στην Παλαιὰ Λευκωσία, στη Λαϊκὴ Γειτονιά, στην ενορία του Τρυπιώτη, δεικνύεται, ανάμεσα σε ἄλλα σε νεοαναγερωθέντα σπίτια, ὁ τόπος ὅπου κατὰ τὴν παράδοση διέμενε ἡ οικογένεια τοῦ αγίου Πολυδώρου.

Στὴ Νέα Ἐφεσο φυλάσσονταν τὰ ιερὰ λείψανα καὶ ἡ τιμία κάρα τοῦ Νεομάρτυρα Πολυδώρου ὡς πολύτιμο κειμήλιο. Επίσης φυλασσόταν καὶ μέρος τοῦ σχοινοῦ τῆς αγχόνης τοῦ Μάρτυρα. Οἱ Νεοεφέσιοι τιμοῦσαν πολὺ τὸν ἅγιο Πολυῶρο στὴν πόλη τους, μέχρι ποῦ εκδιώχθηκαν ἀπὸ τοὺς Νεότουρκους κατὰ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ τὸ 1922. Ὁ τότε Τοποτηρητὴς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἐφέσου Πρωτοσύγκελος Κύριλλος Ψύλλας, καταφεύγοντας στὴν Ελλάδα κατόρθωσε νὰ μεταφέρει μαζί του τὸν πολυτιμότερό του θησαυρό, τὴν τιμία κάρα τοῦ αγίου Πολυδώρου. Τὴν ἀπέθεσε συν τῶ χρόνῳ στὸν ναὸ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης στὴν Πλάκα Ἀθηνῶν καὶ ἐκεῖ τελοῦσε κάθε χρόνο τὴ γιορτὴ τοῦ αγίου. Ὁ ἴδιος συνέθεσε καὶ μερικοὺς ὕμνους πρὸς τὸν ἅγιο, στοὺς ὁποίους τὸν υμνεῖ ὡς «Κύπρου καύχημα» καὶ «Κύπρου ἀπροσμάχητον βοηθόν».

Μεταφορὰ τῆς τιμίας κάρας στὴν Κύπρο

Τὸ 1968 με πρωτοβουλία καὶ ἐνέργειες τοῦ τότε Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' ἡ τιμία κάρα τοῦ Κυπρίου αγίου Πολυδώρου μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴ γενέτειρά του Λευκωσία, καὶ μάλιστα ἐναποτέθηκε γιὰ προσκύνημα στὸν ἱερό ναὸ Τρυπιώτη, ὅπου καὶ ἡ ενορία τοῦ αγίου Πολυδώρου. Ἡ αγία κάρα, τὴν ὁποία εἶχε συνοδεύσει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα πρὸς τὴν Κύπρο καὶ ξανά πάλι πίσω ὁ τότε Χωρεπίσκοπος Κωνσταντίας Χρυσόστομος (μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου), παρέμεινε στὴν Κύπρο ἀπὸ τὶς 23 Οκτωβρίου μέχρι 26 Νοεμβρίου 1968 πρὸς προσκύνημα.

Ο νέος ιερός ναός του Αγίου Πολυδώρου στο Καϊμακλί

Στο Καϊμακλί, πολύ κοντά στη νεκρή ζώνη, στην περιοχή που είναι πιο γνωστή ως Βόρειος Πόλος, ανεγέρθηκε ο πρώτος ναός στην Κύπρο αφιερωμένος στον άγιο Πολύδωρο. Ο ναός του Αγίου Πολυδώρου εγκαινιάστηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Χρυσόστομο Β' την 1η Σεπτεμβρίου 2012. Τις ημέρες εκείνες είχε μεταφερθεί και πάλι η τιμία κάρα του αγίου Πολυδώρου από την Αθήνα, προς προσκύνηση από χιλιάδες πιστούς.

3. Ο άγιος Νεομάρτυρας Μιχαήλ ο Κύπριος

Ο Νεομάρτυρας Μιχαήλ ο Κύπριος είναι ένας από τους γνωστούς Κύπριους Νεομάρτυρες. Μαρτύρησε και αυτός εκτός Κύπρου, στις 6 Απριλίου 1836, μαζί με άλλους τέσσερις νέους ομολογητές της Ορθοδοξίας, στη Μάκρη της Θράκης, πόλη που βρίσκεται κοντά στην Αλεξανδρούπολη, στα διοικητικά όρια της οποίας υπαγόταν η Σαμοθράκη.

Τις πληροφορίες για τον βίο και το μαρτύριο του Μιχαήλ αντλούμε πρώτα από την *Ακολουθία τών έκ τής Σαμοθράκης νήσου πέντε νεοφανών Μαρτύρων Μανουήλ, Γεωργίου, Μιχαήλ, Θεοδώρου και Γεωργίου εν Μάκρη κωμοπόλει τής Θράκης ἀθλησάντων εν ἔτει ,αωλστ' (1836), συνταχθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν μοναχοῖς Ἰακώβου Ἀγιορείτου διὰ προτροπῆς τοῦ κ. Ἀνθίμου ἐπισκόπου Τραϊανουπόλεως*. Ο μοναχός Ιάκωβος ήταν μοναχός του μετοχίου Άγιος Αθανάσιος Σαμοθράκης, της Ιεράς Μονής Ιβήρων Αγίου Όρους και, εκτός από την *Ακολουθία τών Νεομαρτύρων*, έγραψε και *Λόγον διηγηματικὸν καὶ ἐγκωμιστικὸν εἰς τοὺς Ἁγίους Πέντε Νεομάρτυρας τοὺς ἐκ Σαμοθράκης*, ο οποίος και συνεκτυπώθηκε με την *Ακολουθία*. Και τα δύο έργα γράφτηκαν το 1843, δηλαδή μόλις 7 χρόνια μετά το μαρτύριο των αγίων. Σκοπός της *Ακολουθίας* ήταν να τιμηθούν

στη Σαμοθράκη οι άγιοι, το δε εγκώμιο εκφωνήθηκε την ίδια χρονιά στην πανήγυρη των αγίων, για να εξυμνήσει τον βίο και το μαρτύριό τους. Ο Επίσκοπος Τραϊανουπόλεως Άνθιμος που προαναφέρθηκε, έζησε και ο ίδιος τα γεγονότα του μαρτυρίου των αγίων. Και τα δύο αυτά στοιχεία, δηλαδή, α) το ότι γράφονται τόσο η Ακολουθία όσο και ο *Εγκωμιαστικός Λόγος* πολύ νωρίς μετά το μαρτύριο από κάποιον που ζει στον τόπο του μαρτυρίου και β) ότι και τα δύο γραπτά εγκρίνονται από τον Επίσκοπο της περιοχής, αυτόπτη των γεγονότων, καθιστούν τις δύο πηγές αξιόπιστες. Επίσης αξιόπιστο τεκμήριο είναι και εικόνα από τον Καθεδρικό ναό της Σαμοθράκης, της εποχής εκείνης, που εικονίζει τους πέντε Νεομαρτύρες και με την επιγραφή ότι αυτοί μαρτύρησαν στις 6 Απριλίου 1836.

Η τιμή βέβαια των Νεομαρτύρων τόσο νωρίς και μάλιστα στον επί του ονόματός τους ναό στη Σαμοθράκη, τόπο καταγωγής τους – πιθανόν να πρόκειται για το ίδιο το σπίτι του αγίου Μιχαήλ το οποίο μετατράπηκε σε ναό επ' ονόματί τους –, αλλά και στη Μάκρη της Θράκης, τόπο του μαρτυρίου, λειτουργούν ως σαφή τεκμήρια της αγιότητας των πέντε Νεομαρτύρων. Τα στοιχεία για τον βίο του αγίου Μιχαήλ του Κυπρίου είναι ελάχιστα. Μέσα στην Ακολουθία προβάλλεται ως «*πάνσοφος Μιχαήλ τῆς Κύπρου βλάστημα*», «*στερρός κλεινός Μιχαήλ*», ενώ σε άλλες περιπτώσεις τον αναφέρει και ως «*Μιχαήλον*». Από ποιο ακριβώς μέρος της Κύπρου καταγόταν δεν γνωρίζουμε, ούτε και αναφέρεται στο *Εγκώμιο*. Ούτε και πότε και πώς βρέθηκε στη Σαμοθράκη. Όμως η καταγωγή του Μιχαήλ είναι σίγουρα κυπριακή· το τονίζει και το *Εγκώμιο*: «*Ο δὲ Μιχαήλ κατήγετο ἀπὸ τὴν περίφημον Κύπρον*». Οι υπόλοιποι τέσσερις, Μανουήλ, Θεόδωρος, Γεώργιος και νεότερος Γεώργιος «*ἦσαν γεννήματα καὶ θρέμματα τῆς νήσου Σαμοθράκης*». «*ὄντες δὲ νέοι εἰς τὴν ἡλικίαν συνέβη κατὰ τὸ 1821 ἡ θρυλουμένη ἐκείνη ἐπανάστασις, ὅτε ἡ νῆσος αὕτη Σαμοθράκη ἠχμαλωτίσθη ἐλεεινῶς, ἐλθόντων ἀπὸ Ἀβύδου, Τενέδου καὶ ἄλλων τόπων Ἀγαρηνῶν καὶ φονευσάντων τοὺς Χριστιανοὺς κατοίκους Σαμοθράκης, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ παιδιά ἀνήλικα ἠχμαλώτισαν καὶ διεμοίρασαν εἰς Ἀνατολήν, Εὐρώπην καὶ Αἴγυπτον*».

Τότε δὴ καὶ αὐτοὺς τοὺς τέσσαρας ἠχμαλώτισαν ὁμοῦ μὲ τὸν Μιχαήλον, ὅστις ἦτον ἠλικιωμένος, ἀλλὰ φοβηθεὶς τὸν θάνατον καὶ φιλοψυχήσας ἐξώμοσεν ἐλεεινῶς· τοὺς δὲ τέσσαρας παῖδας πωλήσαντες εἰς Τούρκους, τοὺς ἐτούρκισαν καὶ ὁ [μὲν] Μανουὴλ πωληθεὶς εἰς Αἴγυπτον ἐδόθη εἰς σχολεῖον Ἀγαρηνῶν καὶ ἔμαθε τὴν Ἀραβικὴν διάλεκτον καὶ γράμματα καὶ ἐγυμνάσθη εἰς τὰ βιβλία τῶν Ἀγαρηνῶν ἀρκετά.

Ἀφ' οὗ δὲ ἐγένεεν εἰρήνη καὶ ἡ Ἑλλὰς ἠλευθερώθη καὶ οἱ αἰχμαλωτισθέντες Χριστιανοὶ ἄλλοι μὲν ἠλευθεροῦντο, ἔτεροι δὲ φεύγοντες κρυφίως ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς ἤρχοντο εἰς τοὺς τόπους τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐχρίοντο καὶ ἠνώνοντο τοῖς χριστιανοῖς, τότε καὶ οὗτοι οἱ πέντε ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Σαμοθράκην καὶ ἐπαναλαβόντες τὰ πατρικά των κτήματα ἠνώθησαν μὲ τοὺς Χριστιανούς καὶ ἐχριστιάνιζον».

Καταλαβαίνουμε πῶς, λόγω των διώξεων, οἱ τέσσερις νέοι καὶ ὁ μεγαλύτερός τους, «ἠλικιωμένος» Μιχαήλος, ἐξωμότησαν καὶ ἐξισλαμίστηκαν. Ἐφυγαν ἢ πουλήθηκαν καὶ κατοικοῦσαν ὡς δούλοι καὶ ὡς μουσουλμάνοι ἀλλοῦ. Ὄταν ἀπελευθερώθηκε μερικῶς ἡ Ελλάδα ἐπέστρεψαν στὴ Σαμοθράκη, χρίστηκαν με τὸ Ἅγιο Μύρο καὶ «ἐχριστιάνιζον», ζούσαν δηλαδὴ χριστιανικὴ ζωὴ.

Οἱ Τούρκοι τῆς Σαμοθράκης τοὺς καταγγέλλαν στὸν ἀγὰ καὶ τὸν καδὴ, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ τοὺς φοβέρισαν, τοὺς πήραν ἀρκετά χρήματα καὶ ἀρχικά τοὺς ἀπέλυσαν. Οἱ κάτοικοι τοὺς συμβούλευαν νὰ ἀναχωρήσουν, ἀλλὰ ἐκεῖνοι «ἀπεφάσισαν ὁμογνῶμόνως, ἀνίσως καὶ ἤθελον βιασθῶσιν ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς νὰ μαρτυρήσωσι τὴν καλὴν ὁμολογίαν καὶ ἀποθάνωσι διὰ τὸν Χριστόν».

Στὴ συνέχεια, ὅταν ἀλλάξε ὁ καδὴς τῆς Μάκρης ἐγενε ξανά καταγγελία, στὸν Ἀπτουρραχμάν Εφένδη, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ τοὺς ἀπείλησε, μπροστὰ στὴ στέρεη πίστη των πέντε χριστιανῶν σκέφτηκε πονηρά, παίρνοντας καὶ αὐτὸς χρήματα καὶ ἀφήνοντάς τοὺς ἐλεύθερους. Ἐπειτα, ἀνέλαβε τὴ διοίκηση τῆς περιοχῆς ὁ Τζελάλ Μπέης, «ὅστις ἦτο τὸ γένος Ἀλβανός, σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος». Ὁ Τζελάλ συνωμότησε με τὸν Ἀπτουρραχμάν καὶ συνέλαβαν τοὺς πέντε νέους ὁμολογητές,

με βία τούς φυλάκισαν στη Μάκρη και τους έφεραν μπροστά του για ανάκριση. «Οί δέ μάρτυρες άπεκρίθησαν με πρόσωπον ίλαρόν ... Ταῦτα άκούσας ό τύραννος έθυμώθη όλος και πνέων πῦρ πρὸς τούς μάρτυρας λέγει τους: Πῶς άπετολμήσατε, άνόητοι ... Οί δέ μάρτυρες άπεκρίθησαν ότι, ήμείς, ὦ Ηγεμών, εἰς τό έξῆς δέν θέλομεν νά ζῶμεν άσεβῶς, αλλά προτιμῶμεν κάλλιον θάνατον πρόσκαιρον παρὰ νά κολαζῶμεθα αιωνίως με έσᾱς εἰς αιώνιον κόλασιν· τὰ δέ ὅσα καλά μᾶς ὑπόσχεσθε, έχετε αὐτὰ έσεις· διότι ήμείς αὐτὰ δέν τὰ θέλομεν, έπειδή και ήπατήθημεν άρνηθέντες τήν άληθῆ τοῦ Χριστοῦ πίστιν, ὅπου προξενεἶ ζῶην αιώνιον τοῖς εἰς αὐτόν πιστεῦουσι, διὰ τοῦτο ὁμολογοῦμεν σήμερον κατ' ένώπιον πάντων ότι Χριστιανοί εἴμεθα και Χριστιανοί θέλομεν ν' άποθάνωμεν και μήν έπίζης ποτέ νά μεταβάλης τήν γνώμην μας».

Ρίχνονται και πάλι στη φυλακή, κακοποιούνται και βασανίζονται, αλλά «και οὔτως εύρισκόμενοι εἰς τοιαύτην πικράν βάσανον έχαιρον οί άοιδιμοι και έδόξαζον τόν Θεόν». Είχαν μεγάλο πόθο να κοινωνήσουν των Αχράντων Μυστηρίων και κάποιοι χριστιανοί το πληροφορήθηκαν. Έτσι, σε σύσκεψη που έγινε ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας της Μάκρης, σκέφτηκαν να κατηγορήσουν τον ιερέα τους στους Τούρκους, δήθεν ότι χρωστούσε λεφτά. Ο ιερέας συνελήφθη και κλείστηκε στη φυλακή. Κατάφερε να βρει τους μάρτυρες και αφού τους εξομολόγησε, τους κοινωνήσε με τη θεία Κοινωνία που κρυφά μετέφερε μαζί του για τον σκοπό αυτό.

Μετά από τρεις ημέρες ο τύραννος συνεχίζει να ανακρίνει, να προκαλεί και να απειλεί τους Μάρτυρες. Ο Μανουήλ συζητά μαζί του για το Ισλάμ και ομολογεί την πίστη του στον Χριστό. Τα ίδια γίνονται στη συνέχεια και με τους υπόλοιπους. Ο Τζελάλ ζήτησε άδεια από την Υψηλή Πύλη για να τους θανατώσει. Η απάντηση μάλλον, ως φαίνεται, δεν ήρθε ποτέ.

«Έως ὅτου λοιπόν νά έλθη άπόκρισις από Κωνσταντινούπολιν, εἰς διάστημα ήμερῶν εἴκοσι και τριῶν εύρίσκοντο οί Άγιοι φυλακωμένοι και άγευστοι τροφῆς παντελῶς και έστερημένοι πάσης σωματικῆς παρακλίσεως ταλαιπωρούμενοι και παιδενόμενοι εἰς τό τιμωρητικόν ξύλον οί άείμνηστοι. Και ἅμα ήλθεν

ἢ ἀπόφασις [ὄτι] νὰ θανατωθῶσι μὲ τὸν πλέον πικρότατον θάνατον, ὡς ὑβρισταὶ καὶ καταφρονηταὶ τῆς θρησκείας των, [ὄθεν] ἐπρόσταξεν ὁ ἀπάνθρωπος τύραννος καὶ ἔκαμαν ἀγκυλωτὰ περόνια σιδηρᾶ, λεγόμενα παρ' αὐτῶν τσεγκέλια, τὰ ὅποια ἐκάρφωσαν εἰς ξύλα ὡσάν καταπέλτην καὶ τὰ ἠτοίμασαν νὰ ρίξουν εἰς αὐτὰ τοὺς Ἁγίους ἀνηλεῶς οἱ αἰμοβόροι καὶ θηριόγνωμοι.

Καὶ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἤρπασαν οἱ δῆμιοι ἀπὸ τὴν φυλακὴν τὸν μάρτυρα Μιχαῆλον ὡς γεροντότερον, ἔφεραν εἰς τὸ μέσον τοῦ παζαρίου, καὶ τὸν ἐβίασαν νὰ σαλαβατίσῃ (= νὰ ομολογήσῃ πίστιν στον Ἀλλάχ, σαλαβάτι: “ένας εἶναι ὁ θεὸς ὁ Ἀλλάχ καὶ ἕνας ὁ αὐτοῦ προφήτης ὁ Μωάμεθ”). Ὁ δὲ Μάρτυς ἀπεκρίνατο ὅτι ἦτον Χριστιανὸς καὶ δὲν ἠρνεῖτο τὴν πίστιν του, ἀλλ' ὑβριζε τὴν θρησκείαν των ἄφοβα. Ὅθεν θυμωθέντες οἱ δῆμιοι ἔβγαλαν τὰ ξίφη των καὶ τὸν κατέκοψαν εἰς λεπτὰ κομμάτια ἰστάμενον ὄρθιον καὶ εὐχόμενον τὸν αἰοίδιμον· καὶ οὕτως ἔλαβε τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου πρῶτος τῶν ἄλλων ὁ μακάριος· ἦτον δὲ ἡμέρα ἕκτη τοῦ Ἀπριλίου, Δευτέρα τοῦ Θωμᾶ.

Τὴν αὐτὴν ὥραν ἔβγαλαν καὶ τοὺς λοιποὺς τέσσαρας μάρτυρας ἐκ τῆς φυλακῆς καὶ τοὺς ἀπέρασαν ἐπίτηδες διὰ μέσον τῆς ὁδοῦ, ὅπου ἔκειντο τὰ τμήματα τοῦ νεκροῦ σώματος τοῦ Ἁγίου Μιχαήλου καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ Ἅγιοι τελειωμένον εὐχαρίστησαν τὸν Θεόν, ὅπου τὸν ἠξίωσε νὰ τελειώσῃ τὸν δρόμον τῆς ἀληθείας καὶ λαβόντες θάρρος ὅτι θέλημα Θεοῦ εἶναι νὰ μαρτυρήσωσιν, ἐπορεύοντο τὴν ὁδὸν τῆς ἀθλήσεως χαίροντες καὶ φθάσαντες εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης, τὸν μὲν Ἅγιον Θεόδωρον καὶ μέγαν Γεώργιον τοὺς ἐκρέμασαν καὶ οὕτως ἔλαβον καὶ αὐτοὶ τὸν στέφανον τῆς ἀθλήσεως.

Τὸν δὲ πολυπαθῆ Μανουήλ ... τὸν ἔσπρωξεν ὁ δῆμιος καὶ πεσὼν εἰς τὰ τσεγκέλια ἐκαρφώθη σταυροειδῶς, ὡς τὰ εἶχασιν ἐπίτηδες: δύο ἦλους εἰς τὸ στήθος, δύο εἰς τὴν κοιλίαν καὶ ἕτερον εἰς τὸ μέσον.

Ὡσαύτως ἔρριψαν καὶ τὸν μακάριον μικρὸν Γεώργιον ... ἐπὶ δὲ τὸν πολὺτλαν Γεώργιον ἐλθόντες (τὴν ἄλλη μέρα) ὡς εἶδον αὐτὸν ἔτι ζῶντα ἐπυροβόλησεν αὐτὸν εἰς ἕξ αὐτῶν τῶν δημίων εἰς τὴν κεφαλὴν [τοῦ μάρτυρος] μὲ πιστόλι, καὶ οὕτως ἐτελείωσε καὶ αὐτὸς ὁ αἰοίδιμος.

Τότε οί Χριστιανοί λαβόντες τήν ἄδειαν ἔλαβον τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων καί ἐνεταφίασαν αὐτὰ ἐντίμως εἰς τὸ ἴδιον μέρος ...

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἥρωϊκὰ ἀγωνίσματα τῶν πανενδόξων πέντε νεοφανῶν μαρτύρων, οἵτινες εἶναι τῆς Σαμοθράκης βλαστήματα, Μάκρης τὸ καύχημα καὶ Μακεδονίας καὶ Κύπρου σεμνολόγημα, Μαρτύρων ἢ δόξα, ὀρθοδόξων τὸ κλέος, τῶν πιστῶν ἢ καλλονή, τῶν ἀμαρτωλῶν οἱ προστάται, καὶ ἐξαιρέτως τῆς πατρίδος αὐτῶν μέγα καὶ σεμνὸν καὶ περιφανέστατον ἐγκαλλώπισμα, καὶ πρέπει νὰ τοὺς μιμῶνται οἱ συμπατριῶται αὐτῶν εἰς τὸν ζῆλον τῆς πίστεως, εἰς τὴν προθυμίαν, εἰς τοὺς ἀγῶνας, εἰς τὴν ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην, ὅπου ἀνάμεσόν τους εἶχασι καὶ δὲν ἐχωρίσθησαν ἕως θανάτου».

Στις 17 Μαΐου 1985 με πατριαρχική Πράξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου ἐγένε καὶ «ἐπίσημα» ἡ αναγνώριση τῶν πέντε Νεομαρτύρων τῆς Θράκης, ὥστε ἡ μνήμη τους νὰ εορτάζεται πανορθόδοξα καὶ ὄχι μόνο στη Σαμοθράκη καὶ τὴ Μάκρη.

Τὸ 1999 ὁ υμνογράφος Χαράλαμπος Μπούσιας, κατὰ προτροπὴ τοῦ ἐπιμελητῆ τῆς σειρᾶς *Κύπρια Μηναιᾶ* θεολόγου Θεοχάρη Σχιζα, συνέταξε Ἀκολουθία εἰδικά καὶ μόνο γιὰ τὸν Κύπριο Νεομάρτυρα Μιχαήλ καὶ ἐκδόθηκε τὸν ἴδιο χρόνο στὸ Μηναιὸ Μαρτίου - Ἀπριλίου γιὰ νὰ τιμᾶται ἀπὸ τοὺς Κύπριους πιστοὺς, στις 6 Ἀπριλίου.

Πανορθόδοξα καὶ εἰδικά στη Σαμοθράκη καὶ τὴ Μάκρη ἡ μνήμη καὶ τῶν πέντε μαζί, που εἶναι καὶ τὸ πιο σωστὸ καὶ πιο εὐχρηστο, τιμᾶται ὡς καθόρισε καὶ ἡ πατριαρχικὴ Πράξη, τὴ Δευτέρα τοῦ Θωμά. Στη Σαμοθράκη σε μικρὸ ναό, ἐπ' ὀνόματι τῶν Νεομαρτύρων, βρίσκονται καὶ τὰ ιερά τους λείψανα.

Τεμάχιο τῶν ιερῶν λειψάνων τοῦ Κυπρίου Νεομάρτυρα Μιχαήλ, δόθηκε ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Ἀλεξανδρουπόλεως Ἄνθιμο, στὴν πνευματικὴ δικαιοδοσία τοῦ οὐοίου βρίσκεται ἡ Σαμοθράκη, στὸν Χωρεπίσκοπο Τριμυθούντος Βασίλειο (νυν Μητροπολίτη Κωνσταντίας καὶ Ἀμμοχώστου). Τὸ τεμάχιο παραχωρήθηκε, ὅπως τονίζει ὁ Σεβασμιότατος σε συνοδευτικὸ γράμμα τοῦ ἡμερομηνίας 28 Ἀπριλίου 2006, «ὡς εὐλογία καὶ σε ἐνίσχυση τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν τῆς Κύπρου». Τὸ ιερὸ τεμάχιο φυλάσσεται σε λειψανοθήκη στη Μητρόπολη Κωνσταντίας στὸ Παραλίμνι.

ΜΕΡΟΣ Δ

Ένταξη στο Αγιολόγιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας άλλων Κυπρίων Νεομαρτύρων της περιόδου της Τουρκοκρατίας στην Κύπρο (1571-1878)

Η Εκκλησία της Κύπρου στην Α' τακτική συνεδρία της Ιεράς Συνόδου το 2019 και συγκεκριμένα στις 5 Σεπτεμβρίου όρισε Συνοδική Επιτροπή για ένταξη αγίων στο Αγιολόγιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Από τη Συνοδική Επιτροπή κρίθηκε ως προτεραιότητα η σύνταξη εισήγησης προς την Ιερά Σύνοδο και η συμπερίληψη σε αυτή όλων των Κυπρίων Νεομαρτύρων της Τουρκοκρατίας στην Κύπρο (1571-1878).

Οι Νεομάρτυρες αυτοί της Κύπρου, γνωστοί και άγνωστοι, όπως τονίζει η εν λόγω Επιτροπή, τελειώθηκαν μαρτυρικά μέσα στο ισλαμικό περιβάλλον και ομολόγησαν την πίστη τους, όπως και όλοι οι άλλοι Νεομάρτυρες της Τουρκοκρατίας.

Υστερα από έρευνα και μελέτη στην Εισήγηση αυτή, που πρόκειται εν καιρώ τω δέοντι να κατατεθεί στην Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Κύπρου, προτείνονται προς αγιοκατάταξη στο Αγιολόγιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, Κύπριοι που μαρτύρησαν για την αγία του Χριστού πίστη, από τους οθωμανούς κατά διαφόρους χρόνους.

Σε αυτούς περιλαμβάνονται όσοι μαρτύρησαν στην Κύπρο ιδίως κατά το 1821 και μάλιστα κατά τα φρικτά και άνομα γεγονότα της 9η Ιουλίου, ή λίγο πριν ή και μετά την αποφράδα ημέρα αυτή, το ίδιο δηλαδή έτος κατά το οποίο έγινε η εξέγερση των σκλαβωμένων Ελλήνων στην κυρίως Ελλάδα.

Αναφέρονται στην Εισήγηση της Συνοδικής Επιτροπής οι «Κύπριοι νέοι ιερομάρτυρες Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός, Μητροπολίτες Πάφου Χρυσάνθος, Κιτίου Μελέτιος και Κυρηνείας Λαυρέντιος, και μαζί με αυτούς και νέοι ιερομάρτυρες και νεομάρτυρες καθηγούμενοι, κληρικοί, μοναχοί και λαϊκοί που μαρτύρησαν κατά το 1821».

Επίσης προτείνεται για αγιοκατάταξη ο νέος ιερομάρτυρας Μητροπολίτης Νικομηδείας του Οικουμενικού Πατριαρχείου και Λαρνακέας Κύπριος στην καταγωγή (Λάρνακα) Αθανάσιος Καρύδης. Ο Νικομηδείας Αθανάσιος Καρύδης μαρτύρησε την ίδια ημέρα με τον άγιο Νεομάρτυρα Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριο Ε', δηλαδή στις 10 Απριλίου 1821.

Ακόμα περιλαμβάνεται στην Εισήγηση αγιοκατάταξης και ο Κύπριος Μητροπολίτης Δημητσάνας Πελοποννήσου Φιλόθεος Χατζής, ο οποίος βρήκε μαρτυρικό τέλος στις φυλακές της Τρίπολης, ύστερα από φρικτά βασανιστήρια από τους Τούρκους, τον Σεπτέμβριο του 1821.

Ανάμεσα στον κατάλογο προς αγιοκατάταξη βρίσκεται και ο Νεομάρτυρας παπα-Ζαχαρίας, εφημέριος του ναού Παναγίας Παραλιμνίου, της γνωστής εκκλησίας της Παναγιώτισσας στον Πρωταρά, ο οποίος μαρτύρησε στην Αμμόχωστο γύρω στο 1660.

Επίσης, ο ιεροδιάκονος Νεομάρτυρας Γαβριήλ, ο επονομαζόμενος Μακρύδιακος, της Ιεράς Μονής Αγίου Μάμαντος Μόρφου, που μαρτύρησε γύρω στα 1750, καταγράφεται στην εν λόγω Εισήγηση.

Ο κατάλογος της αγιοκατάταξης περιλαμβάνει και μία γυναίκα, τη Νεομάρτυρα Χριστίνα (Χριστινού) από τη Θερμοκρήνη Πάφου, που μαρτύρησε μεταξύ των ετών 1821-24.

Τέλος καταγράφεται και ο Ιωνάς από την Κυθρέα, που βρήκε μαρτυρικό θάνατο στις αρχές του 19ου αιώνα.

Ας αναφερθεί πως μέχρι την ολοκλήρωση της τελικής Εισήγησης της Επιτροπής Αγιοκατάταξης Αγίων της Εκκλησίας Κύπρου στο Ορθόδοξο Αγιολόγιο, η οποία θα κατατεθεί στην Ιερά Σύνοδο, θα προστεθούν και άλλοι Νεομάρτυρες της Κύπρου, αφού η μελέτη και έρευνα της Επιτροπής συνεχίζεται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ κατ' επιλογή

Ακολουθία τῶν ἐκ τῆς Σαμοθράκης νήσου πέντε νεοφανῶν Μαρτύρων Μανουήλ, Γεωργίου, Μιχαήλ, Θεοδώρου καὶ Γεωργίου ἐν Μάκρη κωμοπόλει τῆς Θράκης ἀθλησάντων ἐν ἔτει ,αωλστ' (1836), συνταχθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν μοναχοῖς Ἰακώβου Ἀγιορείτου διὰ προτροπῆς τοῦ κ. Ανθίμου ἐπισκόπου Τραϊανουπόλεως.

Αμάντου Κωσταντίνου, *Συναϊτικά μνημεῖα ἀνέκδοτα*, Ἐν Αθήναις 1928.

Αναστασίου Ἰωάννου Ε., «Εἰσαγωγικά γιὰ τὴ μελέτη τῶν Νεομαρτύρων», στο: *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου «Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων» (17-19 Νοεμβρίου 1986)*, Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 27-38.

Αντουράκη Γεωργίου, «Ἀρχαῖα Μαρτύρια καὶ Χριστιανικοὶ Ναοὶ. Παρατηρήσεις-Κρίσεις. Ἡ επίδραση τῆς τιμῆς τῶν Μαρτύρων στὴ λατρευτικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας», στο: *Ὁ ἅγιος καὶ ὁ μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰσηγήσεις IB' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας*, επιμ. Στ. Παπαδόπουλου, Αθήνα 1994, σσ. 234-240.

Βασιλειάδη Πέτρου, «"Νεομάρτυρες" καὶ ἡ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη τῶν ὄρων "μάρτυς" καὶ "μαρτυρία"», στο: *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου «Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων» (17-19 Νοεμβρίου 1986)*, Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 437-448.

Γαλάνη Ἰωάννου, «Ἡ ἔννοια τοῦ μαρτυρίου στὴν Ἁγία Γραφή», στο: *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου «Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων» (17-19 Νοεμβρίου 1986)*, Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 51-71.

Γαλίτη Γεωργίου, «Ἡ ἔννοια τοῦ Ἁγίου καὶ τοῦ Μάρτυρα στὴν Καινὴ Διαθήκη», στο: *Ὁ ἅγιος καὶ ὁ μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰσηγήσεις IB' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας*, επιμ. Στ. Παπαδόπουλου, Αθήνα 1994, σσ. 37-45.

Γιάγκου Θεοδώρου Ε., «Πτυχές ἀπὸ τὴν ἱστορία τῶν Νεομαρτύρων. Κριτικὴ ἐπισκόπηση», *Πνευματικὴ Διακονία* 34 (2021) 62-82.

———, «Τὸ Μαρτύριον τοῦ Νεομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ Βυζαντίου, εἰσαγωγή – ἔκδοση», στο: *Πρακτικά Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου τῆς Ι. Μ. Μυτιλήνης «Ὁ Νεομάρτυς Θεόδωρος ὁ Βυζάντιος Πολιοῦχος Μυτιλήνης»* (17-19 Φεβρουαρίου 1998), Μυτιλήνη 2000, σσ. 303-341.

Δορμπαράκη Γεωργίου (π.), «Οἱ ἀλείπτες τῶν Νεομαρτύρων», στο: *Ὁ ἅγιος καὶ ὁ μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰσηγήσεις ἸΒ' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας*, επιμ. Στ. Παπαδόπουλου, Αθήνα 1994, σσ. 113-132.

Ζαχαρόπουλου Νικολάου, «Ἡ ἀξιοπιστία τῶν ἀγιολογικῶν πηγῶν», στο: *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου «Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων»* (17-19 Νοεμβρίου 1986), Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 39-50.

Θεοχαρίδη Ἰωάννη, «Τὸ φαινόμενο τῶν νεομαρτύρων», *Κυπριακὴ Ἀγιολογία. Πρακτικά Α' Διεθνoῦς Συνεδρίου (Παραλίμνι 9-12 Φεβρουαρίου 2012)*, επιμ. Θ. Ξ. Γιάγκου – πρωτοπρ. Χρ. Νάσσης, [Ἱστορικὰ καὶ Θεολογικὰ Μελετήματα, 2], Ἁγία Νάπα-Παραλίμνι 2015, σσ. 201-211.

Κάκκουρα Γεωργίου, *Ἁγιοὶ τῆς Κύπρου*, ἔκδοση Γραφείου Ὁρθοσκηντικῆς Διαφωτίσεως Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, Λευκωσία 1999.

———, «Ἁγιοὶ τῆς Κύπρου. Νεομάρτυρες», *Πνευματικὴ Ἐπαλξη* 2/8 (Φεβρουάριος-Μάρτιος 1994) 68-69.

———, «Ἁγιοὶ τῆς Κύπρου. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Νεομάρτυρας», *Πνευματικὴ Ἐπαλξη* 1/1 (Ἀπρίλιος 1993) 12-13.

———, «Ἁγιοὶ τῆς Κύπρου. Ὁ Ἅγιος Νεομάρτυρας Πολύδωρος», *Πνευματικὴ Ἐπαλξη* 9/55 (Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 2004) 116-121 (μέρος Α'), 9/56 (Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2004) 180-183 (μέρος Β').

———, «Ἁγιοὶ τῆς Κύπρου. Ὁ Νεομάρτυρας Μιχαὴλ ὁ Κύπριος», *Πνευματικὴ Ἐπαλξη* 10/2 (Ἀπρίλιος 2005).

———, *Ο Κύπριος Άγιος Γεώργιος ο Νεομάρτυρας*, Έκδοση Κατηχητικής Κίνησης Αγ. Δομετίου, Λευκωσία 1991.

Κεμεντζετζίδη Στυλιανού (επιμ.), *Τῶν Ἁγίων καὶ Θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν Μακαρίου Κορίνθου, Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Νικηφόρου Χίου, καὶ διδασκάλου Ἀθανασίου Παρίου. Συναξαριστὴς Νεομαρτύρων. Ἔργον ψυχωφελέστατον καὶ σωτηριωδέστατον, περιέχον μαρτύρια 190 καὶ πλέον Νεοφανῶν Ἁγίων Μαρτύρων τῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μας τῶν ἐτῶν 1400 ἕως 1900 μετὰ Χριστόν*, Θεσσαλονίκη 1984.

Κρικιώνη Χρίστου, *Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Πρωταγωνιστὴς τῆς Ἐθνεγερσίας τοῦ 1821. Κληρικοὶ Νεομάρτυρες-Ἐθνομάρτυρες*, Θεσσαλονίκη 1991.

———, «Κληρικοὶ νεομάρτυρες καὶ μάρτυρες», στο: *Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου «Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων» (17-19 Νοεμβρίου 1986)*, Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 239-310.

———, «Ὁ χριστοκεντρικὸς χαρακτήρας τοῦ μαρτυρίου τῶν Νεομαρτύρων», στο: *Ὁ ἅγιος καὶ ὁ μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰσηγήσεις ΙΒ' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας*, επιμ. Στ. Παπαδόπουλου, Αθήνα 1994, σσ. 69-81.

Κύπρια Μηναῖα. Ἦτοι Ἀκολουθίαι ψαλλόμεναι ἐν Κύπρῳ, τ. Α' (Σεπτέμβριος), Λευκωσία 1994.

Κύπρια Μηναῖα. Ἦτοι Ἀκολουθίαι ψαλλόμεναι ἐν Κύπρῳ, τ. Ζ' (Μάρτιος-Απρίλιος), Λευκωσία 1999.

Κωνσταντέλου Δημητρίου (πρωτοπρ.), «Οἱ Βίοι τῶν νεομαρτύρων ὡς πηγὴ μεθόδων Ἰσλαμικοῦ προσηλυτισμοῦ καὶ μαρτυρίου κατὰ τὴν Ὀθωμανικὴν περίοδον», στο: *Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου «Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων» (17-19 Νοεμβρίου 1986)*, Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 205-223.

Μαντζαρίδη Γεωργίου, «Κοινωνιολογικὴ προσέγγιση τῆς παρουσίας τῶν νεομαρτύρων», στο: *Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου «Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων» (17-19 Νοεμβρίου 1986)*, Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 225-237.

Ματθαίου Βίκτωρος, *Ὁ Μέγας Συναξαριστής τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Αθήναι 31964.

Μεταλληνού Γεωργίου (πρωτοπρ.), «Ὁ Ἅγιος καὶ ὁ Μάρτυρας ὡς μιμητὴς τοῦ Πάθους τοῦ Κυρίου», στο: *Ὁ ἅγιος καὶ ὁ μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰσηγήσεις ἸΒ' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας*, επιμ. Στ. Παπαδόπουλου, Αθήνα 1994, σσ. 56-68.

———, «Οἱ νεομάρτυρες καὶ ἡ ἔθνικοθησκευτικὴ σημασία τους», στο: *Πρακτικὰ Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου τῆς Ἱ. Μ. Μυτιλήνης «Ὁ Νεομάρτυς Θεόδωρος ὁ Βυζάντιος Πολιοῦχος Μυτιλήνης» (17-19 Φεβρουαρίου 1998)*, Μυτιλήνη 2000, σσ. 77-90.

Μπιλάλη Σπυρίδωνος, *Οἱ Μάρτυρες τῆς Ὁρθοδοξίας*, τ. Α', *Ἡ θεολογία τοῦ Μαρτυρίου*, Αθήναι 1973.

Νέον Λειμωνάριον περιέχον Μαρτύρια παλαιὰ καὶ νέα καὶ βίους ὁσίων ἄτινα ἐσυνάχθησαν παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Ἀγίου Κορίνθου Κυρίου Μακαρίου Νοταρᾶ. Οἷς προσετέθησαν καὶ τὰ τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου Συναξάρια, μεταφρασθέντα παρὰ τοῦ Σοφολογιωτάτου Διδασκάλου Κυρίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου. Πρὸς τούτοις καὶ ἀσματικαὶ Ἀκολουθίαι εἰς διαφόρους Νεομάρτυρας φιλοπονηθεῖσαι παρὰ τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Κυρίου Νικηφόρου τοῦ Χίου. Νῦν πρῶτον τύποις λαμπροῖς ἐκδοθὲν διὰ φιλοτίμου δαπάνης τῶν τιμιωτάτων φιλοχρίστων Συνδρομητῶν τῶν ἐν τῷ τέλει τῆς Βίβλου ὀνομαστί καταγραφέντων, εἰς κοινὴν ἀπάντων τῶν ὀρθοδόξων ὠφέλειαν, Ἐν Βενετία, Παρὰ Πάνω Θεοδοσίου τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, 1819.

Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Νέον Μαρτυρολόγιον ἧτοι Μαρτύρια τῶν Νεοφανῶν Μαρτύρων τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ διαφόρους καιροὺς, καὶ τόπους μαρτυρησάντων. Συναχθέντα ἐκ διαφόρων συγγραφέων, καὶ μετ' ἐπιμελείας ὅτι πλείστης διορθωθέντα. Καὶ σὺν Θεῷ, τὸ μὲν πρῶτον ἐκδοθέντα, διὰ συνδρομῆς φιλοχρίστων, καὶ φιλομαρτύρων Χριστιανῶν, τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ πραγματευομένων. Εἰς κοινὴν τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν ὠφέλειαν, Ἐνετίησιν, Παρὰ Νικολᾶ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, 1799.*

Παπαδόπουλου Αντωνίου, «Άγιοι και Νεομάρτυρες στα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας», στο: *Άγιολογία: Θέματα γενικά, ειδικά και έορτολογίου*, Θεσσαλονίκη 1985, σσ. 67-74.

——, «Θεολογία αρχαίων και νέων μαρτυρολογίων», στο: *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου «Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων» (17-19 Νοεμβρίου 1986)*, Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 105-176.

Παπαδόπουλου Στυλιανού Γ., *Διαπίστωση καὶ διακήρυξη τῆς αγιότητος τῶν Αγίων*, Κατερίνη 1990.

——, *Οἱ Νεομάρτυρες καὶ τὸ δούλον Γένος*, [Ἐκκλησιαστικαὶ Ἐκδόσεις Ἐθνικῆς Ἑκατοπεντηκονταετηρίδος, ἀρ. 16], Ἐν Ἀθῆναις 1974.

Παπαδόπουλου Χρυσοστόμου (Αρχιεπ. Ἀθηνῶν), *Οἱ Νεομάρτυρες*, Ἀθῆναι 31970.

Πασχαλίδη Συμεών Α., *Νεομαρτυρολογικὰ Σύμμεικτα Α΄. Ἡ αὐτόγραφη Νεομαρτυρολογικὴ Συλλογὴ τοῦ Καισαρίου Δαπόντε*, Θεσσαλονίκη 2012.

Πάσχου Παντελή Β., *Άγιοι οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ. Εἰσαγωγή στὴν Ἀγιολογία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, [Ἑμναγιολογικὰ Κείμενα καὶ Μελέτες, 2], Ἀθήνα 1995.

Περαντῶνη Ἰωάννου, *Λεξικὸν τῶν Νεομαρτύρων. Οἱ Νεομάρτυρες ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ δούλου ἔθνους*, τ. 1-3, Ἀθήνα 1972.

Ricaut Paul, *The present state of the Greek and Armenian Churches, Anno Christi 1678*, London 1679.

Τρίτου Μιχαήλ Γ., *Οἱ Νεομάρτυρες καὶ ἡ προσφορά τους στὸ Γένος*, Κατερίνη 1994.

Τσέτση Γεωργίου, *Ἡ ἔνταξις τῶν Αγίων στὸ Ἑορτολόγιο*, Κατερίνη 1991.

Φανουργάκη Βασιλείου, «Μάρτυρες - νεομάρτυρες: Τὰ μαρτύρια τῶν νεομαρτύρων ὡς ἀδιάσπαστη συνέχεια τῶν μαρτυριῶν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας», στο: Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου «Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων» (17-19 Νοεμβρίου 1986), Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 177-203.

Ψευτογκά Βασιλείου, «Μαρτυρολόγια νεομαρτύρων (Συγγραφεῖς, συλλογές καὶ ἐκδόσεις)», στο: Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου «Εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν Νεομαρτύρων» (17-19 Νοεμβρίου 1986), Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 73-103.

ISSN 2672-8397